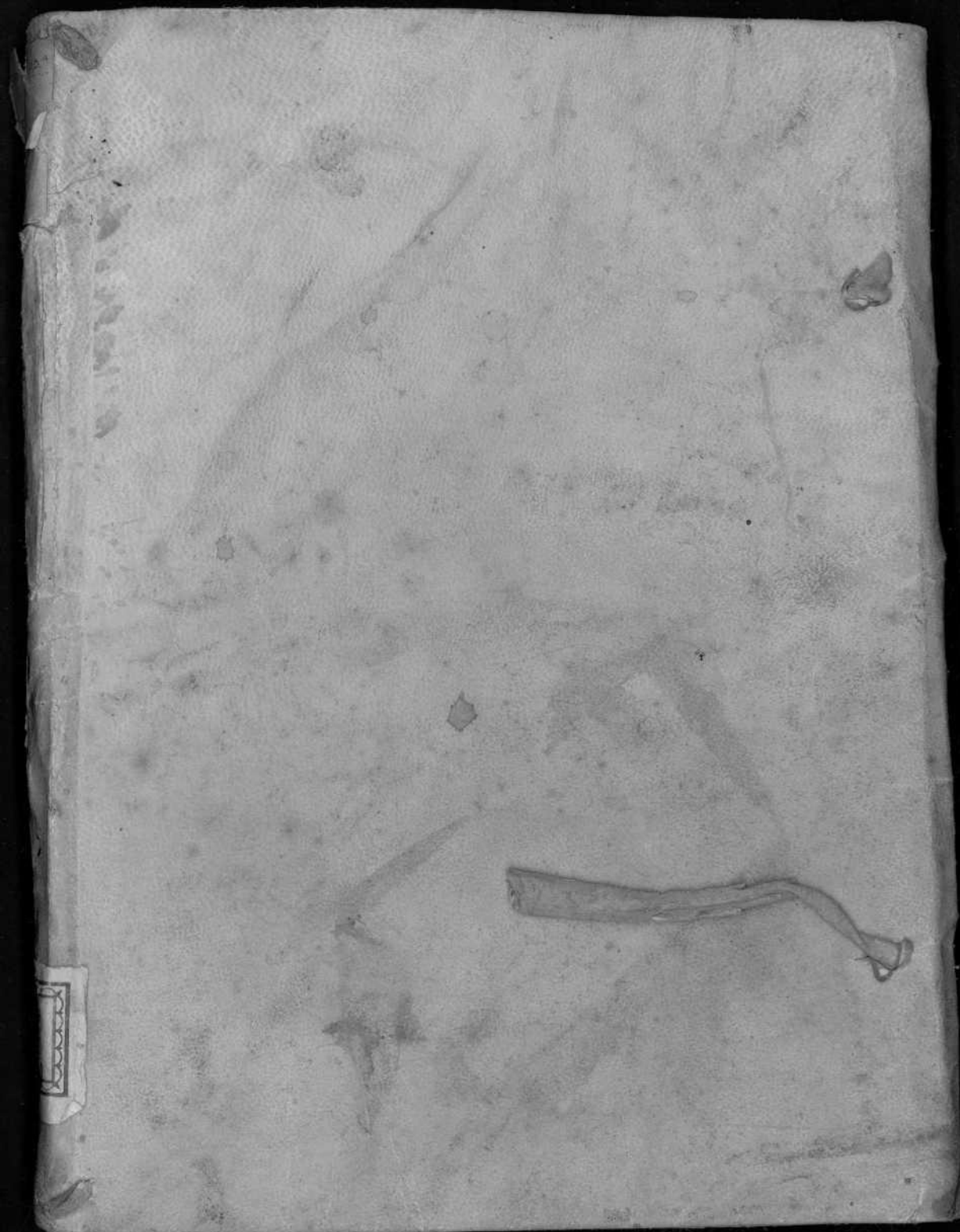
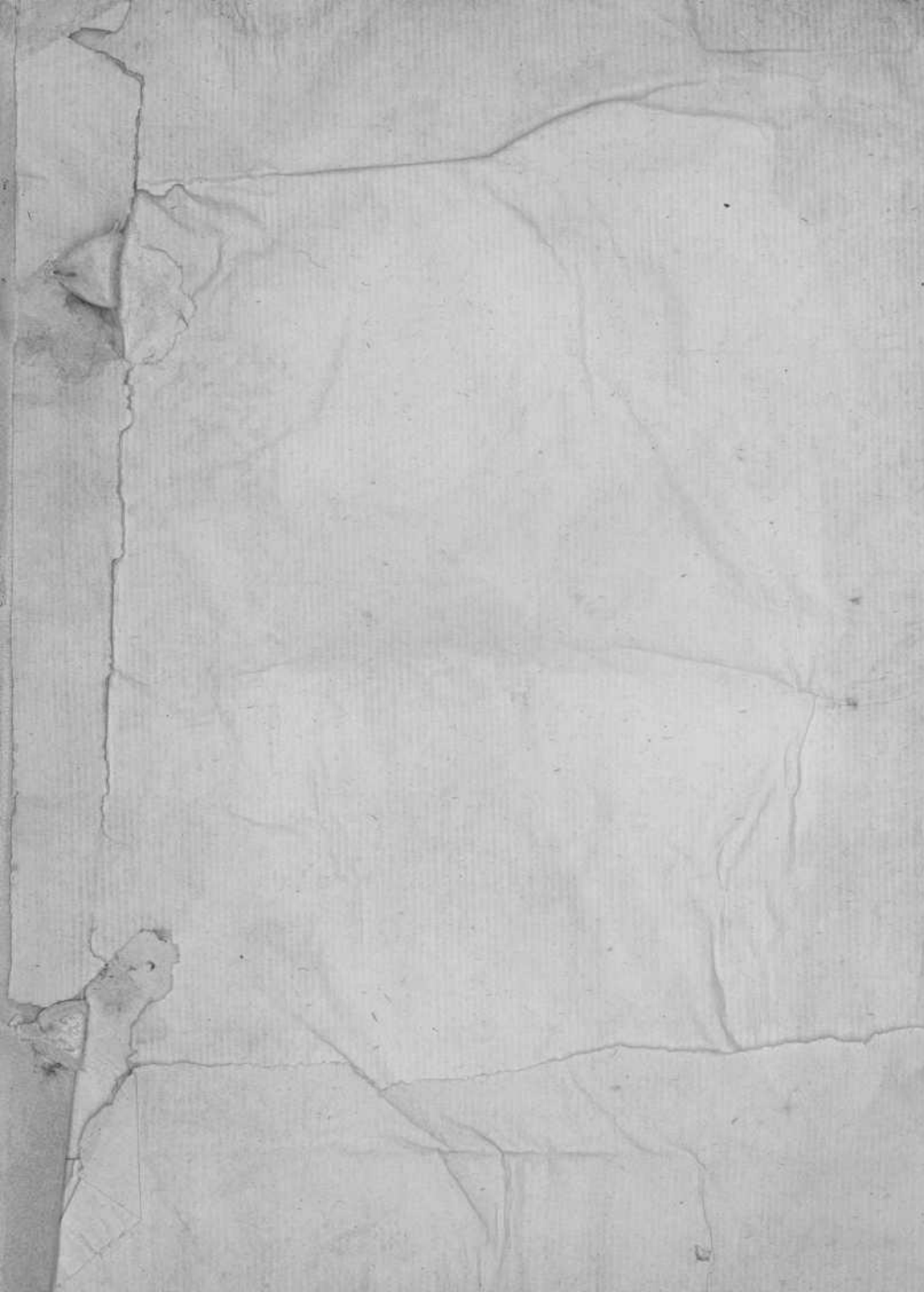

Quæ in hoc volumine continentur.

HIERONYMVS de viris Illustribus, cui
annectuntur quæ Gennadius cõposuit de
eisdem,

CORNELIVS NEPOS Item de viris Il-
lustribus.

NOMINA magistratuum dignitatũq; Ro-
manorum.

SEXTI RVFFI viri consularis ad Valenti-
nianum super historia Romana Epitoma.

ORATIO Ciceronis pro Marcello.

Eiusdem pro lege Manilia.

Eiusdem Inuestiua prima aduersus Catilinã,

Eiusdem Inuestiua secunda aduersum eun-
dem,

Luz de mendoca

ARGVMENTVM IN LIBRV M VIRORVM IL
lustrũ. Ex epistola beati Hiero. ad Desiderium excerptum.

Scripsi librum de viris illustribus ab apostolis vsq; ad nostrā
ætatem imitatus Tranquillum græcumq; Apollonium. Et
post catalogum plurimorum me quoq; in calce voluminis
quasi abortiuum & minimum omnium christianorū posui: vbi mi
hi necesse fuit: vsq; ad quartumdecimum annum theodosii principis
quæ scripserim breuiter annotare.

PROLOGVS.

Ortaris dexter vt tranquillum sequens ecclesiasti
cos scriptores in ordine digerā: & quod ille in enu
merandis gentiliū litterarum viris fecit illustri
bus: ego in nostris faciā: id est vta passione christi
vsq; ad. xiiii. Theodosii imperatoris annū omnes
qui de scripturis sanctis memoriæ aliquid prodide
runt tibi breuiter exponam. Fecerunt quætem hoc idē apud græcos
Hermippus. Peripateticus. Antigonus. Daristius. Satyrus doctus vir
& lōge omnium doctissimus Aristoxenus musicus Apud latinos au
tem Varro. santranepos. Iginus & ad cuius nos exemplum viri pro
uocasti Tranquillus: sed non mea & illorum similis est conditio. Illi
enim veteres historias annalesq; replicantes potuerunt quasi de ingē
ti prato nō paruam opusculi sui coronam texere. Ego quid acturus
sum: qui nullum præuium sequens pessimum vt dicitur magistrum
memetipsum habeo quāq; & Eusebius Pamphiliū decem ecclesiasti
cæ historiæ libris maximo nobis adiumento fuerit. & singulorū de
quibus scripturi sumus volumina ætates auctorū suorū sæpe te
stentur. Itaq; dominum Iesum precor vt quod Cicero tuus qui in ro
manæ arce stetit eloquētiae non est facere dedignatus in bruto orato
rum latinæ linguæ texens catalogum: id ego in ecclesiæ scriptoribus
enumerandis digne cohortatione tua impleā. Si qui tamen de his qui
vsq; hodie scriptitāt a me in hoc volumine prætermissi sunt: sibi ma
gis q̄ mihi imputare debebunt. Neq; enim celātes scripta sua de his
quæ non legi nosse potui. Et quod aliis forsitan sit notum mihi hoc

terrarum angulo fuerit ignotum: certe cum scriptis suis claruerint nō
 magnopere nostri silentii dispendio suspirabunt. Discant ergo celsus
 Porphyrius Iulianus rabidi aduersus christum canes: discant eorum
 sectatores qui putant ecclesiam nullos philosophos & eloquentes:
 nullos habuisse doctores quanti & quales viri eam fundauerint extru-
 xerint: & ornaverint: & desinant fidem nostram rusticæ tantum sim-
 plicitatis arguere: suamq; potius imperitiam agnoscant.

Explicit Prologus.

LIBER DE VIRIS ILLVSTREBVS EDITVS A BE

ato Hieronymo cui quæ addidit Gennadius annectuntur.

Imon Petrus filius Ioannis prouinciæ Galileæ: vi Bethsaida: inter pre-
 co Bethsaida: frater Andreæ apostoli & princeps apo- ^{tus domus benedictionis.}
 stolorum post episcopatum Antiochenis ecclesiæ: ^{est aliud nomen bethel}
 & prædicationem dispersionis eorum qui de circū ^{da quod interpretatur}
 cisione crediderant in Ponto: Galatia. Cappadocia. ^{domus effusionis lege qui}
 Asia: & Bithynia: secūdo Claudii anno ad expugna- ^{quæ crux. Nebristen. nā}
 dum Simonem magum Romam pergit. Ibiq; xxv. annis cathedram ^{ponitur altare pro altare}
 sacerdotalem tenuit: vsq; ad vltimum annum Neronis: id est. xliii. A ^{scilicet bethsaida: vicus q}
 quo & affixus cruci martyrio coronatus est capite ad terram verso & ^{aleph non longe a thag}
 in sublimē pedibus eleuatis asserēs se indignum: vt sic crucifigeretur: ^{ecnesareth.}

vt dominus suus. Scripsit duas epistolas quæ canonicæ nominantur: ^{regularis}
 quarum secunda a plerisque eius esse negatur: propter stili cū priore ^{monach}
 dissonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum qui auditor eius & in ^{scriba}
 terpres fuit huius dicitur. Libri autem eius e quibus vnus actorum ^{scilicet}
 eius scribitur: alius euāgelii: tertius prædicationis: quartus Apocaly- ^{scilicet}
 psis: quintus iudicii inter apocryphas scripturas reputantur. Sepultus ^{scilicet}
 Romæ in Vaticano iuxta viam triumphalem totius vr̄bis veneratio ^{scilicet}
 nec celebratur.

Acobus qui appellat̄ frater domini: cognomēto iustus: vt ^{scilicet}
 nonnulli existimant Ioseph: ex alia vxore: vt autem mihi vi ^{scilicet}
 detur Mariæ sororis matris domini cuius Ioannes in libro ^{scilicet}
 suo meminit: filius post passionem domini: & resurrectionem statim ^{scilicet}
 ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus ynam tantū scri

psit epistolam quæ de septem canonicis est quæ & ipsa & alio quodā
sub nomine eius edita asseritur. Licet paulatim tempore procedente
obtinuerit auctoritatem. Hegeippus vicinus apostolorum temporū
in quinto cōmentariorum libro de Iacobo narrans ait. Suscepit eccle
siam Hierosolymæ post apostolos frater domini Iacobus: cognomē
to iustus. Multi quidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris san
ctus fuit: vinum & siceram ^{potestiones} nō bibit: carnem nullam comedit: nūq̃ at
tonsus est nec vnctus vnguento nec vsus balneo. Huic soli licitū erat
ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non utebatur: sed
lineis: solusq; ingrediebatur templum: & fixis genibus pro populo
deprecabatur: intantum vt in camelorum duritiā transisse eius ge
nua crederentur. Dicit & alia multa que enumerare longum est. Sed &
Iosephus in. xx. libro antiquitatum refert & Clemens in. vii. Hypo
tiposeon: id est disputationum vel informationum mortuo Festo qui
Iudæam regebat: missum a Nerone esse. successorem eius Albinum.
Quicum ^{ad vno} necdum ad prouinciā peruenisset. Auanius inquit ponti
fex adolescens Auani filius de genere sacerdotali accepta occasiōe cō
ciliū cōgregauit: & cōpellens publice iacobū: vt christum dei filium
denegaret: contradicentem lapidari iussit: qui cum præcipitatus de pin
na templi con fractis cruribus adhuc semiuivus tendens ad cœlū ma
nus diceret. Domine ignosce eis: quod enim faciunt nesciūt. Fullonis
fuisse: quo rudia vestimenta extorqueri solēt: in cerebro percussus in
terit. Tradit item Iosephus tātā eum sanctitatis fuisse: & celebritatis
in populo: vt propter eius necem creditum sit subuersam esse hiero
solymā. Hic est de quo Paulus apostolus scribit ad Galathas: dicens.
Alium autem apostolorum vidi neminem nisi Iacobum fratrem do
mini. Et apostolorum super hoc ^{et inuicem a discipulis} crebrius acta testantur. Euangelium
quoq; quod appellatur secundum hebræos & a me ^{super} i græcum
latinumq; sermonem trāslatum est quo & Origenes sæpe vitur post
resurrectionem saluatoris refert. Dominus autem cum dedisset sin
donem seruo sacerdotis: iuit ad Iacobum & apparuit ei. Iurauerat
enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora: qua libarat
calicem domini: donec videret dominum resurgentem a mortuis.
Rursusq; post paululum. Afferte ait dominus mensam & panem.

Statimq; additur. Tulit panem. & benedixit ac fregit: & dedit Iacobobo iusto & dixit ei. Frater mi comede panem tuum quia resurrexit filius hominis a dormientibus. ^{xxxx. itaq;} Hierosolymis rexit ecclesiam: idest vsq; ad septimum Neronis annum & iuxta templum vbi & præcipitatus fuerat sepultus est. Titulum vsq; ad obfidionem Titi & ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam e nostris in monte Oliueti cum putauerunt conditum: sed falsa eorum opinio est.

Matthæus qui & Leu^{teu}tex publicano apostolus primus in iudea propter eos: qui ex circumcisione crediderant euangelium christi hebraicis litteris verbisq; composuit. Quod quis postea in græcum transfulerit non satis certum est. Porro ipsum hebraicum habetur vsq; hodie in Cæsariensi bibliotheca: quam Pamphilus martyr studiosissime confecit mihi quoq; a Nazareis: qui in Bersabeæ Beroza vrbe Siriae hoc volumine vtuntur describendi facultas fuit: in quo animaduertendum qd vbiq; euangelista siue ex persona sua: siue ex persona domini Saluatoris veteribus scripturis & testimoniis vtitur non sequatur septuaginta translatorum auctoritatem sed hebraicam: e quibus illa duo sunt. Ex ægypto vocauit filium meum. Et quoniam Nazareus vocabitur.

Iudas frater Iacobi paruam quidem qui de septem canonicis est epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch: qui Apocriphus est in ea assumit testimonium a plerisque reicitur tamen auctoritatem vetustate iam & vsu meruit & inter sanctas scripturas computatur.

Paulus apostolus: qui ante Saulus: extra numerum duodecim apostolorum de tribu Benjamin & oppido Iudeæ giscalis fuit quo a romanis capto: cum parentibus suis Tharsum Cilicie commigravit: a quibus ob studia legis missus Hierosolymam. a Gamaliele viro doctissimo: cuius Lucas meminit: eruditus est. Cum autem interfuisset neci Prothomartyris Stephanis: & acceptis a pontifice templi epistolis ad persequendos eos qui christo crediderant: Damascum pergeret: reuelatione compulsus ad fidem quæ in actibus apostolorum scribitur: in vas electionis de per

Hieronymus

secutore translatus est. Cūq; primum ad prædicationem eius Ser-
gius Paulus proconsul Cypri credidisset: ab eo q̄ eum Christi fi-
dei subegerat fortitus est nomen: & iuncto sibi Barnabam multis vr-
bibus peragratis: reuertensq; Hierosolymam: a Petro Iacoboq;
& Ioanne gentium apostolus ordinatur. Et quia in actibus apo-
stolorum plenissime de eius conuersatione scriptum est: hoc tan-
tum dicam: q̄ post passionem domini. xxv. anno idest secundo
Neronis: eodem tempore quo festus procurator iudeæ successit fee-
lici. Romam vinc̄tus mittitur: & biennium in libera manens custo-
dia aduersus iudeos de aduentu christi quotidie disputauit. Scien-
dum autem in prima satisfactione necdum Neronis imperio robo-
rato: nec in tanta erumpente scelera quanta de eo narrat historiæ:
Paulum: a Nerone dimissum: vt euangelium christi in occidentis
quoq; partibus prædicaret sicut ipse scribit in secunda ad Timo-
theum eo tempore quo & passus est: de vinculis dicat epistolam.
In prima mea satisfactione nemo mihi affuit: sed omnes me de-
relinquerunt. Non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit &
confortauit me vt per me prædicatio compleretur. & audirent om-
nes gentes & liberatus sum de ore leonis: manifestissime leonē pro-
pter crudelitatem Neronem significans: vt in sequentibus libera-
tus sum de ore Leonis. Et statim liberauit me dominus ab omni
opere malo: & saluauit me in regnum suum coeleste. q̄ scilicet præ-
sens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem episto-
la præmiserat. Ego enim iam inuolor: & tēpus resolutionis meæ
instat. Hinc ergo. xiiii. Neronis anno eodem die quo Petrus Romæ
pro Christo capite truncatus sepultusq; est in via Ostiensi anno post
passionem domini. xxxvii. Scripsit autem decem ad septē ecclesias
epistolas: ad Romanos vnam: ad Corinthios duas: ad Galathas
vnam ad Ephesios vnam: ad PhilIPPenses vnam: ad Thessalonicen-
ses duas. Præterea ad discipulos suos. Timotheo duas. Tito vnam.
Philemoni vnam. Epistola autem quæ fertur ad hebræos non eius
creditur propter suli sermonisq; distantiam. Sed vel Barnabæ iux-
ta Tertullianum vel Lucæ euangelistę iuxta quosdam vel Clemen-
tis Romanæ postea ecclesiæ episcopi: quem aiunt ipsam adiunctam

sententiis. Pauli: proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad hebræos: & propter inuidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputauerat: scripserat vt hebræus hebræis hebraice idest suo eloquio disertissime: vt ea quæ eloquenter scripta fuerant in hebræo eloquentius verterentur in græcum: & hanc causam esse quod a cæteris Pauli epistolis discrepare videntur. Legunt quidam & ad Laodicenses: sed ab omnibus expellitur.

Barnabas cyprius qui & Ioseph leuites cum Paulo gentium apostolus ordinatus vnam ad ædificationem ecclesiæ pertinetem epistolam composuit: quæ inter Apocryphas scripturas legitur. Hic postea propter Ioannem discipulum: qui & Marcus vocabatur separatus a Paulo nihilominus euangelicæ prædicationis iniunctum sibi opus exercuit.

Lucas medicus Antiochensis: vt eius scripta indicant: græci sermonis non ignarus fuit. Sectator apostoli Pauli & omnis peregrinationis eius comes: scripsit euangelium de quo idem Paulus: Misimus inquit cum illo fratrem cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias: & ad Colossenses. Salutat vos Lucas medicus Charissimus. Et ad Timotheum. Lucas est mecum solus. Aliud quoque edidit volumen egregium: quod titulo apostolicarum actionum prænotatur. Cuius historia usque ad biennium Romæ commoranti Paulo peruenit idest usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem vrbe librum esse compositum. Igitur

idest visionem Pauli: & Teclæ: & totam baptizati Leonis fabulam inter Apocryphas scripturas computamus. Quale enim est vt indiuiduus comes apostoli inter cæteras eius res hoc solum ignorauerit: Sed & Tertullianus vicinus eorum temporum refert presbyterum quendam in Asia: id est amatorem Pauli conuictum apud Ioannem: quod auctor esset libri & confessum se hoc Pauli amore fecisse: loco excidisse quidam suspicantur quotienscumque in epistolis suis Paulus dicat iuxta euangelium meum de Lucæ significare volumine. Et Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium qui cum domino

Hieronimus

in carne non fuerat. Sed & a ceteris apostolis quod ipse quoque in principio sui voluminis declarat dicens. Sicut tradiderunt vobis qui a principio ipsi viderunt & ministri fuerunt sermonis. Igitur euangelium sicut audierat scripsit. Acta vero apostolorum sicut viderat: composuit. vixit octoginta & quattuor annos vxorem habens. Sepultus est Constantinopoli. Ad quam urbem. xx. Constantii anno ossa eius cum reliquiis Andreae apostoli translata sunt de Achaia.

Marcus discipulus & interpret Petri iuxta quod Petrum referentem audierat rogatus Romae a fratribus breue scripsit euangelium. Quod cum Petrus audisset probauit: & ecclesiae legendum sua auctoritate edidit sicut Clemens in sexto *ἐπιστολῆς* *σ' ε' ο' ν* idest informationum libro scribit. Et Papias Hierosolymitanus episcopus meminit huius Marci: & Petrus in epistola prima sub nomine Babylonis figuraliter Romanam significans. Salutat vos ecclesia quae est in Babylone collecta & Marcus filius meus. assumpto utique euangelio quod ipse confecerat perrexit aegyptum: & primum Alexandriae christum annuncians constituit ecclesiam tantae doctrinae & vitae continentia: ut omnes sectatores christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus iudeorum videns Alexandriae primam ecclesiam adhuc iudaizantem. quasi in laudem gentis suae librum super eorum conuersatione scripsit: & quomodo Lucas narrat Hierosolymae credentes omnia habuisse communia: sic ille quod Alexandriae sub Marco fieri doctore cernebat memoriae tradidit. Mortuus est autem. viii. Neronis anno: & sepultus Alexandriae succedente sibi Aniano.

Ioannes apostolus quem Iesus amauit plurimum filius Zebedei frater Iacobi apostoli: quem Herodes post passionem domini decollauerat nouissimus omnium scripsit euangelium rogatus ab Asiae episcopis aduersus Cherintum aliosque haereticos: & maxime tunc ebionitarum dogma consurgens qui asserunt christum ante Mariam non fuisse unde & compulsus est diuinae eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturae ferunt quod cum legisset Matthaei: Marci & Lucae volumina: probaue

rit quidem textum historię & vera eos dixisse firmaverit sed vnus tantum anni in quo & passus est pro carcere Ioannis historiam tenuisse. Prætermisso itaq; anno cuius acta a tribus exposita fuerant superioris temporis anteq; Ioannes clauderetur in carcerem: gesta narrauit: sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quattuor horū volumina legerint. Quæ res etiam diaphoniam quæ videtur Ioannis esse cum cæteris tollit & soluit. Scripsit autem & vnā epistolam: cuius exordium est. Quod fuit ab initio: quod audiuius & vidimus oculis nostris: quod perspeximus: & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ: quæ ab vniuersis ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ quarum principium est. Senior electæ dominæ & natis eius & sequentis. Senior Caio charissimo: quem ego diligo in veritate: Ioannis presbyteri asseruntur: cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur: & nonnulli putant duas memorias eiusdem Ioannis euangelistæ esse super qua re cum per ordinem ad Papiam audito rem eius ventum fuerit: differemus. Quartodecimo igitur anno: secunda post Neronem persecutionem mouente Domitiano in Pathmos insulam relegatus scripsit Apocalypsim: quam interpretantur Iustinus martyr & Hirenus. Interfecto autem Domitiano: & actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu recissis sub Nerua principe redit Ephesum vbiq; vsq; ad Traianum principem perseuerans: totas Asiæ fundauit: rexitq; ecclesias: & confectus senio. lxxviii. post passionem domini anno mortuus iuxta eandem urbem sepultus est.

Hermas cuius apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit salutem phlegontam Hermam patrobam. Herbam & qui cum eis fratres sunt: asserunt auctorem esse libri qui appellatur pastor: & apud quasdam græciæ ecclesias etiam publice legitur. Re vera utilis liber: multiq; de eo scriptorum veterum vsurpauerunt testimonia. Sed apud latinos pene ignotus est.

Hilo iudæus natione Alexandrinus de genere sacerdotum: accirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur quia librum de prima Marci euangelistæ apud Alexandriam

Hieronymus

scribens ecclesiam in nostrorum laude versatus est. Non solum eos ibi sed in multis quoque prouinciis esse memorans : & habitacula eorum dicens monasteria : ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam : quales nunc monachi esse nituntur : & cupiunt : ut nihil cuiusque proprium sit. Nullus inter eos diues : nullus pauper : patrimonía egentibus dauidantur : orationi vacetur : & psalmis : doctrinae quoque & continentiae quales & Lucas refert primum Hierosolymae fuisse credentes. Aiunt hunc sub Cato caligula romae periclitatum quo legatus gentis suae missus fuerat. Cum secunda vice venisset ad Claudium in eadem vrbe locutum esse cum apostolo Petro eiusque habuisse amicitias : & ob hanc causam etiam ecclesiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatoris ornasse laudibus. Extant huius praeclara & innumerabilia opera in quinque libros Moyse : de confusione linguarum liber vnus : de natura & inuentione bestiarum repentium volatiliu & piscium libri tres De his quae sensu precamur & testamur liber vnus : de eruditione liber vnus : de haerede diuinarum rerum liber vnus : de diuisione aequalium & contrariorum liber vnus : de tribus virtutibus liber vnus. Quare quorundam in scripturis mutata sunt nomina liber vnus : de pactis libri duo : de vita sapientis liber vnus : de gigantibus liber vnus : quae semina mittantur a deo libri quinque. Quaestio- num & solutionum in Exodo libri quinque : de tabernaculo & cata- logo libri quattuor. Necnon de victimis & repromissionibus siue maledictis & de prouidentia : de iudaeis : de conuersatione vitae : de Alexandro dicente quod propriam rationem multa animalia habe- ant & quod omnis insipiens seruus sit & de vita nostrorum librum de quo supra diximus idest de apostolicis viris quae & inscripsit Theoderetiti : idest heteon : hoc est de vita contemplatiua quae vi- delicet coelestia contemplantur : & semper deum orent : & sint ab aliis iudicibus iudices : de agricultura duo : de ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenii : quae in nostras manus non per- uenerunt. De hoc vulgo apud graecos dicitur ἡ δὲ πλάτων φιλο, ἡ δὲ φίλων πλατωνίζει. idest aut Plato philonem sequitur : aut Pla- tonem philo : tanta est similitudo sensuum & eloquii.

Vetus anneus Seneca Cordubensis Sotionis Stoici discipulus & patruus Lucani poetæ continentissimæ vitæ fuit: quem non ponerem in catalogo sanctorum nisi me illæ epistolæ prouocarent quæ leguntur a plurimis. Pauli ad Senecam: & Senecæ ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister & illius temporis potentissimus optare se dicit eius esse loci apud suos cuius sit Paulus apud christianos. Hic ante biennium quàm Petrus & Paulus coronarentur martyrio a Nerone interfectus est.

Iosephus Matathiæ filius ex Hierosolymis sacerdos a Vespasiano captus cum Tito filio eius relictus est hierosolymis. Hic Romam veniens septem libros iudaicæ captiuitatis imperatoribus patri filioque obtulit: qui & Bibliothecæ publicæ traditi sunt. Et ob hoc ingenti gloriam statuum quoque meruit Romæ. Scripsit autem & alios viginti quattuor antiquitatum libros: ab exordio mundi usque ad quartumdecimum annum Domitiani Cæsaris: & duos Archeotecos: idest conscriptus aduersum Appionem grammaticum Alexandrinum: qui sub Caligula legatus missus ex parte gentilium contra Philonem etiam librum vituperationem gentis Iudaicæ continentem scripserat. Alius quoque liber eius qui inscribitur

idest de potentia dicendi inde elegans habetur. In quo & Maccabeorum sunt digesta martyria. Hic enim in suo decimo octauo antiquitatum libro manifestissime confitetur propter magnitudinem signorum Christum a Pharisæis interfectum: & Ioannem baptistam vere prophetam fuisse: & propter interfectionem Iacobi apostoli disruptam hierosolymam. Scripsit autem de domino in hunc modum. Eodem tempore fuit Iesus vir sapiens & benignus. Si tamen verum eum oportet dicere. Erat enim mirabilium patrator operum & doctor eorum qui libenter vera suscipiunt: plurimos quoque tam de Iudæis quam de gentibus sui habuit sectatores & credebatur esse Christus. Cumque inuidia nostrorum principum cruci eum Pilatus addidisset: nihilominus

nus qui eum primum dilexerant : perseuerauerunt in fide . Appa-
ruit enim eis tertia die uiuens . Multa & hæc & alia mirabilia car-
minibus prophetarum de eo vaticinantibus : & vsq; hodie chri-
stianorum gens ad hoc sortita vocabulum non defecit.

Iustus tyberienſis de prouincia Galilæa conatus eſt: & ipſe
iudaicarum rerum hitoriam texere: & quosdam commen-
tariolos de ſcripturis componere . Sed hunc Iosephus ar-
guuit mendacii . Conſtat autem illum eo tempore ſcripſiſſe . quo
& Iosephus.

Clemens de quo apoſtolus Paulus ad Philippenſes ſcri-
bens ait . Cum Clemente & cæteris cooperatoribus
meis quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ . Quar-
tus poſt Petrum romæ epiſcopus Siquidem ſecundus li-
nus fuit : & tertius Cletus . Tametiſi pleriq; latinorum ſecundum
poſt Petrum apoſtolum putant fuiſſe Clementem . Scripſit ex per-
ſona Romanæ eccleſiæ ad eccleſiam Corinthiorum valde vtilem
epiſtolam: quæ & in nonnullis locis publice legitur: quæ mihi vi-
detur characteri epistolæ : quæ ſub Pauli nomine ad hebræos fer-
tur conuenire . Sed & multis de eadem epistoſa non ſolum ſenſi-
bus : ſed iuxta verborum quoq; ordinem abutitur . Omnino
grandis in vtraq; ſimilitudo eſt . Fertur & ſecunda eius nomine
epiſtola : quæ veteribus reprobat . Et diſputatio Petri & Appio-
nis longo ſermone conſcripta : quam Euſebius in tertio hitorie
eccleſiaſticæ volumine coarguit . Obiit tertio Traiani anno & no-
minis eius memoriam vsq; hodie Romæ extructa eccleſia cuſto-
dit.

Ignatius antiochenæ eccleſiæ tertius: poſt Petrum apoſto-
lum epiſcopus . Commouente perſecutionem Traiano: dain-
natus ad beſtias Romam vinctus mittitur . Cunctq; nauigans Smyr-
nam veniſſet : vbi polycarpus auditor Ioannis epiſcopus erat ſcri-
pſit vnā epistolam ad Ephēſios alterā: ad Magnēſianos: tertiam
ad Trallēſes: quartā ad Romanos: & inde regrediens ſcripſit ad
Philadelphios & ad Smyrneos: & propriā ad Policarpum : com-
mendans illi Antiochenſem eccleſiam in qua & de Euangelio:

quod nuper a me translatum est super persona christi ponit testimonium dicens. Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi. Et credo quia sit & quando venit ad Petrum & ad eos qui cum Petro erant & dixit eis. Ecce palpate me & videte quia non sum daemonium incorporale. Et statim tetigerunt eum & crediderunt. Dignum autem videtur quia tanti viri fecimus mentionem & de epistola eius quam ad Romanos scribit pauca ponere. De Siria usque ad Romam pugno ad bestias in mari & in terra nocte dieque ligatus cum decem Leopardis: hoc est militibus qui me custodiunt: quibus & cum benefecerim peiores fiunt. Iniquitas autem eorum mea doctrina est: sed non ideo iustificatus sum. Utinam fruatur beatus quae mihi sunt preparatae: quas & oro mihi veloces esse ad iterum & ad supplicia & allicia ad comedendum me ne sicut ad aliorum martyrum non audeant corpus attingere: quod si venire noluerint ego vinum faciam ego me virgeam ut deuorer. Ignoscite mihi filioli: quid mihi prosit ego scio. Nunc incipio christi esse discipulus: nihil de his quae videntur desiderans: ut Iesum christum inueniam. Ignis: crux: bestiae: confractio ossium: membrorum diuisio: & totius corporis contritio & tormenta diaboli: in me veniant tantum christo fruatur. Cumque iam damnatus esset ad bestias & ardore patiendi rugientes audiret leones autem. Frumentum christi sum: dentibus bestiarum molar ut panis mundus inueniar. Passus est anno. xi. Traiani. Reliquiae corporis eius Antiochiae iacet extraportam daphniticam in coemiterio.

Policarpus Ioannis apostoli discipulus & ab eo Smirnae episcopus ordinatus totius Asiae princeps fuit. Quippe qui nonnullos apostolorum & eorum qui viderant dominum magistros habuerit & viderit. Hinc propter quasdam super die Paschae quaestiones sub imperatore Antonino ecclesiam in urbe regente Anacleto Romam venit: ubi plurimos credentium Martionis & Valentini persuasione deceptos reduxit ad fidem. Cumque ei fortuito obuiam fuisset Martion & diceret. Cognoscis nos? Respondit. Cognosco primogenitum diaboli. Postea vero regnante. M. Antonino. & L. Aurelio. Commodio quarta post Neronem persecutione Smirnae sedente proconsule: & vniuerso populo in am

phiteatro aduersus eum personante ignitraditus est. Scripsit ad Philippenses valde vtilem epistolam: q̄ vsq; hodie in Asia cōiētu legiſ.

Apias Ioānis auditor Hieropolitanus episcopus in Asia qui q̄ tantum scripsit volumina quæ prænotauit explanatio sermonum domini. In quibus cum se in præfatione asserat nō varias opiniones sequi sed apostolos auctores habere ait. Considera bam quid Petrus quid Andreas dixissent quid Philippus quid Thomas quid Iacobus quid Ioannes quid Matthæus vel alius quilibet discipulorum domini. Quid etiam aristion & senior Ioannes discipuli domini loquantur. Non enim tantum mihi libri ad legendū profunt quātum vīua vox & vsq; hodie in suis auctoribus personant. Ex quo apparet ex ipso catalogo nominum alium esse Ioānem qui inter apostolos ponitur & alium seniore Iohannem: quem post Aristionem enumerat. Hoc autem diximus propter superiore opinionem: quā a plerisq; retulimus traditam: duas posteriores epistolas Ioannis nō apostolice esse sed presbyteri. Hic dicitur mille annorum iudaicam edidisse: id est nouitatem quem secuti sunt Heræneus & apollinaris & cæteri qui post resurrectionem aiunt in carne cum sanctis dominum regnaturum. Tertullianus quoq; in libro de spe fidelium & Victorinus pistaiensis: & Lactantius hac opinione ducuntur.

Quadratus apostolorum discipulus Publico athenarum episcopo ob christi fidem martyrio coronato: in locum eius substituitur: & ecclesiam grandi terrore dispersam fide & industria sua congregat. Cūq; Hadrianus athenis exegisset hymē Symmisteſ q; Eleusineæ in omnibus pene gratiæ sacris initiatus dedisset occasionem his qui christianos oderant absq; præcepto imperatoris vexare credentes porrexit ei librum pro religione nostra compositum valde vtilem plenūq; rationis & fidei: & apostolica doctrina dignum. In quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens ait plurimos a se visos: qui sub domino variis in iudæa oppressi calamitatibus sanati fuerant & qui a mortuis resurrexerant.

Aristides atheniensis philosophus eloquentissimus & sub pristino habitu discipulus christi volumen nostrī dogmatis rationē continens eodem tempore quo & quadratus Hadriano principī dedit:

idest apologeticum pro christianis: quod vsq; hodie p̄seuerans apud
silogos ingenii eius pro iudicio est.

A Grippa cognomēto Castoris vir valde doctus aduersū. xxi.iii.
Basilidis hæretici volumina quæ in euangelium cōfecerat for
tissime disseruit prodens eius vnuerſa mysteria & prophetas enume
rans Barrabam & Bartheab: & ad terrorem audiētium alia quædā
barbara nomina: & deum maximum eius Abraxas qui quasi annum
continens iuxta græcorum numerum supputetur. Mortuus est autē
Basilides: a quo Gnostici in Alexandria temporibus Hadriani qua tē
pestate & Chocebas dux iudaicæ factionis christianos variis suppli
ciis enecauit.

Gesippus vicinus apostolorum tēporum & omnes a passio
ne domini vsq; ad suam ætatem ecclesiasticorum operum te
xens historias multaq; ad vtilitatem legentium pertinentia
hinc inde congregans: quiq; libros composuit: sermone simplici: vt
quorum vitam sectabatur: dicendi quoq; exprimeret charactere affe
rens se venisse sub Aniceto romam: qui decimus post Petrum episco
pus fuit: & perseuerasse vsq; ad Eleutherium eiusdem vr̄bis episcopū:
qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Præterea aduersum idola dis
putans: quo primum errore creuisset subtexit historiam. Ex quo ostē
dit qua floruerat ætate. Ait enim. Tumulos mortuis templaq; fecerūt:
sicut vsq; hodie videmus e quibus est & antinous seruus Hadriani cæ
sar̄is cui & Ginnicus agon exercetur: apud antinonum ciuitatem quā
ex eius nomine vocatam condidit & statuit prophetas in templo. An
tinonum autem in deliciis habuisse cæsar Hadrianus scribitur.

Vstinus philosophus habitu quoq; philosophorum incedēs:
de Neapoli vr̄be palæstinæ pro religione christi primum labo
rauit. Intantum vt Antonino quoq; principi & filiis eius & senatui
librum contra gentes scriptum daret: ignominiamq; crucis non eru
besceret. Et alium librum successoribus eiusdem Antonini. M. Anto
nino quoq; & L. Aurelio cōmodo dedit. Extat eius & aliud volumē
contra gentes: vbi de dæmonum quoq; natura disputat: & quartum
aduersus gētes cui titulum prænotauit : idest castigatio:
Sed & alium de monarchia dei & alium librum quem prænotauit

psalter: & alium de anima. Dialogus contra iudæum quē habuit ad
uersus Triphonem principem iudæorum. Sed & contra Martionem
insignia volumina quorum Hereneus quoq; in quinto aduersus hæ
reses libro meminuit: & alium librum contra omnes hæreses: cuius fa
cit mentionem in apologetico quem dedit Antonino pio. Hic cum
in vrbe Roma haberet idest ludos exercitatorios & cre
scensem cīnicum qui multa aduersum christianos blasphemabat re
dargueret gulosum: & mortis timidum: luxuriæq; & libidinum secta
torem: ad extremū studio eius & insidiis attractus accusatusq; q̄ chri
stianus esset. pro christo sanguinem fudit.

MElito asianus Sardenfis episcopus librum imperatori. M. An
tonino secūdo: qui Frōtonis oratoris discipulus fuit: pro chri
stiano dogmate dedit. Scripsit quoq; & alia de quibus ista sunt quæ
subiecinus. De Pascha libros duos: de vita prophetarum librū vnū:
de ecclesia librum: vnum de sensibus librum vnū: de fide librū vnū:
de lapsu librum vnum: de anima & corpore librum vnum: de bap̄ti
smate librum vnum: de veritate librum vnum: de generatione christi
librum vnum: de prophetia sua librum vnum: de philoxenia librum
vnum: & alium librum qui clauis inscribitur: de diabolo librum vnū
de apocalypsi Ioannis librum vnū: & æglogarum libros sex. Huius
elegans & declamatorium ingenium Tertullianus in septem libros
quos scripsit aduersus ecclesiam pro Montano dedit: dicens eū a plā
risq; nostrorum prophetam putari.

GHeophilus sextus Antiochenfis ecclesiæ episcopus: sub impe
ratore. M. Antonino secundo: librum contra Martionem cō
posuit: qui vsq; hodie extat: feruntur eius & ad autolicū tria
volumina: & contra hæresim Hermogenis liber vnus & alii breues
elegātesq; tractatus ad ædificationem ecclesiæ pertinētes legi sub no
mine eius in euangelio & in proueria Salomonis commetarios: qui
mihī cum superiorum voluminum elegantiā: & phrasi non videntur
congruere.

Pollinaris Asiæ hierosolymitanus episcopus sub iperatore.
M. Antonino secundo floruit: cui & insigne volumen pro fi
de christianorum dedit. Extant eius & alii quinque aduersum

gentes libri: & de veritate duo & aduersum cataphrygas qui tunc primum cum prisca & Maximilla insaniebant vaticinantes incipiente Montano.

Dionysius Corinthiorum ecclesie episcopus tantæ eloquentiæ & industriæ fuit: vt non solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos: sed & aliarum urbium & prouinciarum episcopos epistolis erudiret. E quibus & vna ad Lacedemonios. Alia ad Athenienses: tertia ad Nicomedienses: quarta ad Cretenses: quinta ad ecclesiam Amastrinā: & ad reliquas ponti ecclesias: sexta ad Gnosianos: & ad pynitum eiusdem urbis episcopum: septima ad Romanos quā scripsit ad Sotyrem episcopum eorum. Octaua ad Chrysophoram sanctam feminam. Claruit sub imperatore Antonino secundo: & .L. Aurelio commodo.

Quoniam cretensis Gnosie urbis episcopus scripsit ad Dionysium Corinthiorum episcopum valde elegantem epistolam: in qua docet non semper lacte populos nutriendos: ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed & solido vesci debere cibo: vt in spiritalem proficiant senectutem. Et hic sub .M. Antonino secundo: & .L. Aurelio commodo floruit.

Tacianus qui primum oratoriam artem docens non paruam sibi ex arte rhetorica gloriam comparauerat. Iustini martyris sectator fuit florens in ecclesia quædiu ab eius latere non discessit. Postea vero inflatus eloquentiæ tumore nouam condidit hæresim: quæ Encraticarum dicitur: quam postea Seuerus auxit a quo eiusdem patris hæretici seueriani vsq; hodie appellatur. Porro Tacianus infinita scripsit volumina. E quibus vnus contra gentes florentissimus extat liber: qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub imperatore .M. Antonino secundo: & .L. Aurelio commodo floruit.

Hilippus episcopus cretensis: hoc est urbis cortinæ. Cuius Dionysius in epistola sua meminit: quam scripsit ad eiusdem ciuitatis ecclesiam præclarum aduersum martionem edidit librum temporibus .M. Antonini secundi & .L. Aurelii commodi claruit.

Vianus non ignobilis inter eos qui de ecclesiastico dogmate scripserunt: sub imperatore .M. Antonino secundo confecit librum

aduersus quosdam fratres: qui de ecclesia ad Encraticarum hæresim declinauerant.

MOdestus & ipse ipse sub imperatore. M. Antonino: & L. Aurelio commodi aduersum Martionem scripsit libros qui usq; hodie perseverant feruntur sub nomine eius & alia cynaginata: id est dogmata. Sed ab eruditis: quasi pseudepigrapha id est falsæ superscriptionis repudiantur.

BArdesanes in mesopotamia clarus habitus est: qui primū Valentinus sectator deinde confutator nouam hæresim condidit ardens eius ab Assyriis prædicatur ingenium. Et in disputatione vehementes. Scripsit infinita aduersum omnes pene hæreticos qui ætate eius pullulauerant. In quibus clarissimus ille est & fortissimus liber quem. M. Antonino defacto tradidit & multa alia super persecutione volumina: quæ sectatores eius de Syra lingua verterunt in græcam. Si autem tanta vis est & fulgor in interpretatione: quantam putabimus in sermone proprio.

Ictortredecimus Romanæ urbis episcopus super quæstiones Paschæ vtilia quidem scribens opuscula: rexit ecclesiam sub Severo principe annis decem. Ireneus Photini episcopus: qui Lugdunensem in Gallia regebat ecclesiam presbyter a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ quæstiones legatus Romam missus honorificas super nomine suo ad Eleutherii episcopum profert litteras. Post ea iam Photino prope nonogenario ob christum martyrio coronato in loco eius substituitur. Constat autem Policarpi: cuius supra fecimus mentionem sacerdotis & martyris hunc fuisse discipulum. Scripsit quinque aduersus hæreses libros: & contra gentes volumen breue: & de disciplina aliud. Et ad Martianum fratrem de apostolica prædicatione: & librum variorum tractatum: & ad Basilicum de schismate: & ad florinum de monarchia: siue quod deus non sit conditor malorum. Et de octaua id est octo de egregium *σύνταγμα*: id est documentum. In cuius fine significans se apostolicorum tempora vicinum fuisse sic scripsit. Adiuro te qui transcribis librum istum: per dominum Iesum christum & per gloriosum eius aduentum quo iudicaturus est viuos & mortuos: ut cõferas postquam transcriperis: & emendes illum ad exemplar vnde scri-

pilisti diligentissime. Hæc quoque obtestatione similiter trãsseras vt inuenisti in exemplari. Feruntur eius & alia ad victorem episcopũ Romanum de quaestione Paschæ epistolæ: in quibus cõmonet eum non facile debere vnitatẽ collegii scindere. Siquidẽ victor multos Asiæ & Oriẽtis episcopos qui. xliiij. Luna cũ iudeis Pascha celebrant: dãnandos crediderat. In qua sententia hi qui discrepabant ab illis victori nõ dederunt manus. Floruit maxime sub cominodo principe: qui. M. Antonino in imperium successerat.

Antenõ Stoicæ sectæ philosophus iuxta quandã veterem in Alexandria cõsuetudinẽ vbiã Marco euãgelista semper ecclesiastici fuere doctores: tantæ prudentiæ & eruditionis: tã in scripturis diuinis q̃ in sæculari litteratura fuit vt indiã quoque rogatus ab illius gẽtis legatis a Demetrio Alexandriae episcopo mitteret: vbi reperit Bartolomeũ vnũ de duodecim apostolis aduẽtũ dñi Iesu xpi & Matthæi euãgeliũ predicasse: quod hebraicis litteris scriptũ reuertẽs Alexandriam secum retulit. Huius multi quidem in sanctam scripturam extant cõmentarii. Sed inagis viua voce ecclesiis profuit. Docuit q̃ sub Seuero p̃ncipe: & Antonino cognomento Caracalla.

Hodõ genere Asianus a Taciano de quo supra diximus Romæ in scripturis eruditus edidit plurima opuscula: p̃cipuũq̃ aduersus Martionẽ opus in quo refert: quomodo ipsi quoque inter se Martionitæ discrepẽt & appellẽt aliũ hæreticũ a se quodam fuisse cõuictũ & risui habitũ: eo q̃ deũ quẽ coleret: ignorare se diceret. Meminit in eodẽ libro quẽ scribit ad Galistionem Taciani se Romæ fuisse adiutorẽ: sed & in hexahemerõ elegãtes tractatus cõposuit: & aduersũ cataphrigas isigne opus. Tẽporibusq̃ cõmodi & seueri floruit.

Clenes Alexandriae ecclesiæ p̃sbyter. Patenĩ: de quo supra retulimus: auditor post eius mortẽ Alexandriae ecclesiasticã scholã tenuit Catethesiõ: idest doctrinarũ magister fuit. Ferunt eius insignia volumina plenaq̃ eruditõis & eloquentiæ tam de scripturis diuinis q̃ de sæculari litteraturæ instrumento: e quibus illa sunt stromatũ idest varietatũ octo. ὁκτώ στρομάτων. idest informationum libri octo: aduersus gentes liber vnus. Πεδάγωγὸς libri tres: de pascha liber vnus: de ieiunio liber vnus:

de disputatione liber vnus. Et alius liber qui inscribitur. Quisnam di-
ues ille sit qui saluetur: de obtestatione liber vnus: de canonibus eccle-
siasticis: & aduersum eos qui iudæorum sequuntur errorem liber
vnus quem proprio Alexandro Hierosolymorum episcopo *προσ-
φώνηεν* idest ostendit. Meminit autem in stromatibus suis volumi-
nis Taciani aduersus gētes de quo supra diximus: & Cassiani cuiusdā
χρονολογίας: quod opusculum inuenire non potui. Necnon &
de iudæis Aristobolum quendam: & Demetrium & Eupolemū scri-
ptores aduersus gentes refert qui in similitudinem Iosephi

:idest principia temporum Moysei & iudaicæ gentis asseruerunt.
Extat Alexandri hierosolymitarum episcopi: qui cum Narcisso po-
stea rexit ecclesiam epistola super ordinatione Asclepiadis cōfessoris
ad Antiochenes congratulantis eis in qua ponit in fine. Hæc vobis
domini fratres scripta transmisi: per Clementem beatum presbyterū
virum illustrem: & probatum: quem vos quoq; scitis: & nunc plenius
recognoscetis qui cum huc venisset iuxta prouidentiam & visitationē
confirmauit & auxit domini ecclesiam. Constat Origenem huius fuisse
discipulum. Floruit autem Seueri & Antonini filii eius tēporibus.

Miltiades cuius Rhodon in opere suo: quod aduersum Mon-
tanum. Priscam. Maximillamq; composuit recordatur. Scrip-
psit contra eosdem volumen præcipuum. Et aduersus gētes iudæosq;
libros alios: & principibus illius temporis apologeticum dedit. Flo-
ruit autem. M. Antonini cōmodiq; temporibus.

APollonius vir disertissimus scripsit aduersus Montanū: Priscū:
& maximillam insigne & longum volumē: in quo asserit mon-
tanum & insanas vates perisse suspēdio: & multa alia in quibus de pri-
sca & maximilla refert: si negant eas accepisse munera: confiteatur nō
esse prophetas qui accipiant & mille hoc testibus approbabo. Sed &
ex aliis fructibus probantur prophetæ. Dic mihi crimē fucat prophe-
tas: sibi oculos linat: Prophetæ vestibus & gēmis ornātur: Prophe-
tes tabula ludit & tesseris. Prophetæ fœnus accipit. Respondeant. Vtrū
hoc fieri liceat an non. Meum est approbare quod fecerint. Dicit in co-
dem libro. xl. esse annum vsq; ad tempus quo ipse scribebat librū ex
quo hæresis cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus sex vo

luminibus aduersus ecclesiā editis: quos scripsit de extasi. Septimum
pprie aduersus Apolloniū elaborauit. In quo omnia quæ ille arguit:
conatur defendere. Floruit autem apollonius sub Commodo Seuerō
q; principibus.

S Erapion vndecimo Cōmodi imperatoris anno Antiochiæ
episcopus ordinatus. Scripsit epistolam ad Carnium & Pon-
tium de Hæresi mōtani: in qua & hæc addit. Vt autē sciatis fal-
si huius dogmatis idest noui prophetæ ab omni mundo insaniam re-
probari: nisi vobis Apollinaris beatissimū: qui fuit in Hierapoli Asiæ
episcopus litteras. Ad Dōnū quoq; qui persecutionis tempore ad iu-
dæos declinauerat volumen cōposuit: & aliū de euāgelio quod sub no-
mine Petri ferē: librū ad Rhosēsem Ciliciæ ecclesiæ: q̄ in hæresim eius
exlectiōe diuerterat. Legunt & sparsim eius breues epistolæ auctoris
sui ἀποστολῆς & vitæ congruentes.

A Pollonius Romanæ vr̄bis senator sub Cōmodo ac Seuerō pri-
cipe proditus q̄ christianus esset: īperato vt rationē fidei suæ
redderet insigne volumen cōposuit: quod in senatu legit: & nihilomi-
nus sententia senatus pro christo capite truncatus est veteri apud eos
obtinente lege: absq; negatione non dimitti christianos: qui semel ad
eorum iudiciū pertracti essent.

T Heophilus Cæsareæ Palæstinae quā olīm turris Stratonis voca-
batur episcopus sub Seuerō principe aduersū eos qui. xiiii. Lu-
na cum iudæis Pascha faciebant cum cæteris episcopis Synodicam
& valde vtilem composuit epistolam.

B Achillus Corinthi episcopus sub eodē Seuerō principe clarus
habitus: de Pascha ex omni qui in Achaia erant episcoporu per-
sona elegantem librum scripsit.

Olycrates Ephesiorū episcopus cum cæteris episcopis Asiæ
qui iuxta quādā veterē cōsuetudinē cū iudæis. xiiii. Luna Pa-
scha celebrant. Scripsit aduersus Victōrē episcopū Romanū
epistolā synodicā. In qua docet se aplī Ioānis & veterū auctoritatē se-
qui de qua hæc pauca excerptimus. Nos igit̄ inuolabilē cel-
bramus diē: neq; addētes aliquid neq; demētes. Etenim in Asia elemēta maxima
dormierūt: qui resurgēt in diē domini quādo vēturus est In nomine

patris de coelis in maiestate sua & suscitaturus omnes sanctos. Philippū loquor de duodecim apostolis qui dormiuit Hierapoli. Et duas filias eius quę virgines senuerunt: & aliā filiam suā quę spiritu sancto plena in Epheso occubuit. sed & Ioannes qui super pectus. dñi recubuit: & pōtifex eius: auream laminam in fronte portans: martyr & doctor in Epheso dormiuit: & Polycarpus episcopus & martyr Smyrnę requiescit. Thraseas quoq; episcopus & martyr de Ennia in eadem Smyrna requiescit. Quid necesse est Sagaris episcopi & martyris recordari: qui in Laodicea soporatur, & Papyrii beati: & melitonis i sancto spiritu eunuchi: qui semper domino seruiens positus est in sardis: & expectat in aduentu eius resurrectionē: Hi omnes obseruauerūt Paschę diem. xiiii. luna: ab euangelica traditione in nullam partem declinantes: & ecclesiasticum sequētes canonem. Ego quoq; minimus omnium vestrum Polycrates secundum doctrinam propinquorum meorum: quos & secutus sum (septem siquidem fuerunt propinqui mei episcopi: & ego octauus) semper Pascha celebraui quando populus iudeorū azyma faciebat. Itaq; fratres. lxxv. annos etatis meę natus in domino: & a multis de toto orbe fratribus eruditus peragrata omni scriptura: non formidabo eos qui nobis minantur. Dixerūt enim maiores mei: obedire deo magis oportet quā hominibus. Hęc propterea posui ut ingenium & auctoritatem viri & paruo opusculo demonstrarē. Floruit temporibus Seueri principis, eadē etate q̄ Narcissus Hierosolymę.

Eraclius sub commodi Seueriq; imperio: in apostolum commentarios composuit.

Maximus sub iisdem principibus famosam q̄stionē insigni volumine vētilauit, unde malū, & q̄ materia a deo facta sit.

Andidus regnatibus suprascriptis in hexaemeron pulcherrimos tractatus edidit.

Papion sub Seuero principe similiter in hexaemeron tractatus fecit.

Sextus sub imperatore Seuero: librum de resurrectione scripsit.

Babianus sub eodem principe edidit quędam opuscula ad christianum dogma pertinentia.

Vdas de septuagita: apud Danielē hebdomadibus plenissime disputauit & chronographiā superiorū tēporū vsq; ad decimū Seueri pduxit annū in qua erroris arguitur: qđ aduentū Antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit. Sed hoc ideo: quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.

Tertullianus p̄sbyter nūc demū primus post Victore & Apollo nū latinorū ponit puiciā Africæ ciuitatis Carthaginēsis: patre Cēturione p̄cōsulari. Hic acris & vehemētis igeniū sub Seuero p̄cipē & Antonino Caracalla maxime floruit. Multaq; scripsit volumia: q̄ quia nota sunt pluribus p̄termittimus. Vidi ego quēdā paulū cōcor dia: quod oppidū Italiæ est Senē: qui se beati Cypriani iā grādīs ætatis notariū: cū ipse admodū esset adolescēs: Romę vidisse diceret: refer req; sibi solitū nūq; Cyprianū absq; Tertulliani lectione vnā diē p̄terisse. Ac sibi crebro dicere. Da magistrū: videlicet Tertullianū signifi cās. Hic cū vsq; ad mediā ætatē p̄sbyter ecclesię pmāissset: inuidia po stea & cōtumeliis clericorū Romanę ecclesię: ad mōtani dogma dela psus in multis libris nouę p̄phetię meminit. Specialiter autē aduersū ecclesiā texuit volumia: de pudicitia: de p̄secutiōe: de ieiuniis: de monogamia: de ecstasi libros sex: & septimū quē aduersū Apolloniū cōposuit. Ferturq; vixisse vsq; ad decrepitam ætatem: & multa quę nō ex tant opuscula condidisse.

Rigenes qui & Adamantius decimo Seueri Pertinacis anno: aduersum christianos persecutione commota: a Leonī de patre christi martyrio coronato: cum sex fratribus & matre vidua pauper relinquitur: annos natus circiter decem & septem. Rem enim familiarem ob confessionem christi, fiscus occupauerat. Hic Alexandriae dispersa ecclesia decimo octauo ætatis suæ anno, catecheseon idest doctrinarum opus aggressus. Postea a Demetrio eius vr̄bis episcopo in locum Clæmentis p̄sbyteri confirmatus: per multos annos floruit. Et cum iam mediæ esset ætatis: & propter ecclesias Achaïæ quæ pluribus hæresibus vexabantur: sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ Athenas per Palæstinam pergeret: a Theoctisto & Alexandro Cæsareæ & Hierosolymorum episcopis, p̄sbyter ordinatus, Demetrii of-

fendit animos : qui tanta in eum debacchatus est infania : vt per totum mundum pro nomine eius scriberet . Et constat eum anteq̃ cæsareā migraret fuisse Romæ sub Zepherino episcopo : & statim Alexandriā reuersum : Heraclam presbyterum iterum : qui sub habitu philosophi perseuerabat adiutorem sibi fecisse κατηχηστος.

Qui quidem & post Demetriū Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quātā autem gloriæ fuerit : hic apparet q̃ Firmianus Cæsareæ episcopus : cum omni Cappadocia eū inuitauit : & diu tenuit . Et postea sub occasione sanctorum locorum Palæstinam veniens diu Cæsareæ in sanctis scripturis cōuersatus est . Sed & illud : quod ad Mameam matrem Alexandrii imperatoris religiosam foeminam rogatus venit Antiochiā : & summo honore habitus est : quodq̃ ad Philippum imperatorem : qui prius de regibus Romanis christianus fuit : & ad matrem eius literas fecit : quæ vsq̃ hodie extant . Quis ignorat : & q̃ tantum in scripturas diuinas habuerit studium : vt etiam hebræam linguam contra ætatis gentisq̃ suæ naturam edisceret : & exceptis septuaginta interpretibus alias quoq̃ editiones in vnum congregaret volumen . Aquilæ scilicet pontici . Proseliti : & Theodotionis hebionci : & symnachieiusdem dogmatis : quā euangelium quoq̃ κατὰ ματθαῖον scribit commentarios : de quo & suum dogma affirmare conatur . Præterea quintam & sextam & septimam editionem quas etiam nos de eius bibliotheca habuimus miralabore repperit : & cum cæteris editionibus cōparauit : & quia indicem operū eius in voluminibus epistolarū quas ad Paulam scripsimus in quadam epistola contra Varronis opera conferens posuit : nunc omitto . Illud de immortalieius ingenio nō tacēs : q̃ Dialecticam quoq̃ & Geometriam . Arithmeticam . Musicā . Græmaticam . Rhetoricam : omniumq̃ philosophorum sectas ita didicit vt studiosus quoq̃ secularium litterarum sectatores haberet : & interpretaretur quotidie . Concursumq̃ quotidie ad eum miri fierent quos ille p̃pterea recipiebat : vt sub occasione secularis litteraturæ in fide christi eos institueret . De crudelitate autem persecutionis quæ aduersum christianos sub Decio consurrexit : eo q̃ in religione Philippi defecisset quātos interfecerit superfluum est dicere . Cum etiam Fabianus Romanæ ecclesiæ episcopus : in ipsa occubuerit . Et Alexander Baby

lasq; Hierosolymorum & Antiochenæ ecclesiæ pontifices in carcerem pro confessione dormierint. Et super Origenis statu si quis scire velit quid actum sit: primum quidem de epistolis eius quæ post persecutionem ad diuersos missæ sunt. deinde & de sexto Eusebii Cæsariensis ecclesiasticæ historiæ libro. Et pro eodem Origene in sex voluminibus: possit liquido cognoscere. Vixit vsq; ad Gallū & Volusianū: idest vsq; ad lxx. ætatis annum: & mortuus est Tyri: in qua vrbe & sepultus est.

Ammونیus vir disertus & eruditus in philosophia eodem tempore Alexandriæ clarus habitus est qui inter multa ingenii sui & præclara monumenta etiam de consonantia Moyſi: & Iesu elegans opus composuit: & euangelicos canones excogitauit: quos postea secutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius q̃ ex christiano Ethnicus fuerit. Cum constet eum vsq; ad extremam vitā christianum perseuerasse.

Ambrosius primum Marcionites. Deinde ab Origene correctus ecclesiæ diaconus & cōfessionis dominicæ gloriæ insignis fuit. Cui pro Theoctisto presbytero liber Origenis de martyrio scribitur. Huius industria & sumptu & instantia: dum viueret adhuc infinita Origenes dictauit volumina. Sed & ipse quippe vt vir nobilis nō elegātis ingenii fuit: sicut eius ad Origenē epistolæ indicio sunt. Obiit ante mortem Origenis: & in hoc a plerisq; reprehenditur: q̃ vir loquax amici sui egeni senis & pauperis non recordatus sit.

Aripho Origenis auditor ad quem nōnullæ eius extant epistolæ: in scripturis eruditissimus fuit: quod quidem & multa eius sparsim ostendunt opuscula: sed præcipue liber quem composuit de vacca ruffa in Deuteronomio & de dichotomiatibus: idest de qualibet ætate animalibus quæ offerebantur in lege: quæ cum columba & turture ab Abraam ponuntur in Genesi.

Minutius Felix Romæ insignis caudicis: scripsit dialogum christiani & Ethnici disputantiū qui octauus inscribitur. Sed & alius sub nomine eius fertur de fato vel cōtra mathematicos: qui cū sit & ipse disertus hominis non mihi videtur cum superioris libri stilo conuenire. Meminit huius Minutii & Lactantius in libris suis.

Osius sub Zephyrino Romanæ urbis episcopo: & sub Antonino Seueri filio disputationem aduersum Proculum Montani sectatorem valde insignem habuit: arguense eum temeritatis super nouam prophetiam defendendam. Et in eodem volumine epistolæ quod Pauli. xiii. tantum enumerans. xiiii. quæ fertur ad Hebræos dicit non eius esse, sed & apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non haberi.

Beryllus Arabicus Bostrenus episcopus: cum aliquanto tempore gloriose rexisset ecclesiam: ad extremum lapsus in Hæresim quæ christum ante incarnationem negat: ab Origene correctus scripsit varia opuscula: & maxime epistolæ in quibus Origeni gratias agit. Sed & Origenis ad eum litteræ sunt. Extat dialogus Origenis & Berylli in quo hæreseos coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mameæ filio & Maximino: & Gordiano qui in imperium successerant.

Hippolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomine quippe urbis scire non potui) rationem Paschæ temporum canonique scripsit: usque ad primum annum Alexandri imperatoris. Et sedecim annorum circulum: quem greci ἐξενδεκαετηρίδα vocant repperit. Et Eusebio: qui super eodem Paschæ canone decem & nouem annorum circulum ἐννεακαιδεκαετηρίδα composuit: occasionem dedit. Scripsit nonnullos in scripturas commentarios. E quibus hos repperi, i in ἐξάνμερον, & i Exodum: & in Canticum canticorum. In Genesim: & in Zachariam: in Esaiam: de Daniele: de Apocalypsi: de Proverbiis: de Ecclesiaste: de Saul: de Phytionissa: de Antichristo: de resurrectione contra Marcionem: de Pascha aduersum omnes hæreses. & πρὸς ὁμιλίαν. de laude dei Saluatoris: in qua præsentem Origene se loqui in ecclesia significat. In huius emulationem Ambrosius quem de Martionis Hæresi ad veram fidem correctum diximus: cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere: præbens ei septem & eo amplius notarios: eorumque expensas: & librorum parem numerum. quodque his maius est incredibile quotidie studio ab eo opus exigens. Unde in quadam epistola ἐργον ἰωάννην eum Origenes vocat.

Alexander episcopus Cappadociæ cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret: & Narcissus episcopus eiusdem urbis iam senex regeret ecclesiam: & Narcisso: & multis clericis

eius reuelatum est altera die mane intrare episcopum qui adiutor sacer
dotalis cathedræ esse deberet. Itaq; re ita completa: vt prædicta fuerat,
cunctis in Palæstina episcopis in vnum congregatis: adnidente quos
q; ipso, vel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ ecclesiæ cum eo gur
bernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ quam scribit ad
Antinoitas super pacē ecclesiæ ait. Salutat vos Narcissus qui ante me
hic tenuit episcopalem locum. et nunc mecum eundem orationibus
regit: annos natus circiter. cxvi. Et vos mecum precatur: vt vnum
idemq; sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenes per Clementē pres
byterum Alexandria: de quo supra diximus: nec nō ad Origenem &
pro Origene contra Demetrium: eo q̄ iuxta testimonium Demetrii
eū presbyterū constituerit. Sed & alia eius ad diuersos feruntur epis
tolæ. Septima autem persecutione sub Decio quo tempore Babylas
Antiochiæ passus est: ductus Cæsaream & clausus in carcere: ob con
fessionem christi martyrio coronatur.

Elius Africanus cuius quinq; de temporibus extant volumi
na sub imperatore. M. Aurelio Antonino qui Macrino succe
derat: legationē pro instauratione vr̄bis Emmaus suscepit quæ postea
Nicomolis appellata est: huius est epistola ad Origenem super quæstio
ne Susannæ: eo q̄ dicat in Hebræo hanc fabulam non haberi: nec cō
uenire cū hebraica etymologia. *ἐπεὶ τὸ χρίνον κρίσαι, καὶ ἐπεὶ τὸ κρίνον
κρίσαι,* cōtra quē doct̄a epistolā scribit Origenes. Extat eius ad Ari
stidem alia epistola in qua super Diaphonia quæ videtur esse in genea
logia Saluatoris apud Matthæum & Lucam plenissime disputat.

Eminus Anthiochiæ ecclesiæ presbyter: pauca ingenii sui mo
numenta composuit. Florens sub Alexandro principe &
episcopo vr̄bis suæ Zebennio: eo maxime tempore quo He
raclas Alexandrinę ecclesię pontifex ordinatus est.

Theodorus, qui postea Gregorius appellatus est. Neocæsareę
Ponti episcopus: admodum adolescens: ob studia gręcarum
& latinarum litterarum de Cappadocia Berytum: & inde Cæsā
ream Palæstinæ transiit: iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorum
cum egregiam indolem vidisset Origenes: hortatus est eos ad phi
losophiam: in qua paulatim Christi fidem subintroducens: sui

quoq; sectatores reddidit: & quinquennio itaq; eruditab eo remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiscens *παρ' ἐκκλησίαν εὐχαριστίας*, scripsit Origeni. Et conuocata grandi frequentia ipso quoq; Origene praesente recitauit: qui vsq; hodie extat. Scripsit & *μετάφρασιν* in ecclesiasten: breuem quidem: sed valde vtile: & alia huius vulgo feruntur epistolae. Sed praecipue signa atq; miracula: quae iam episcopus cum multa ecclesiarum gloria perpetravit.

Cornelius Romanae urbis episcopus ad quem octo Cypriani ex tant epistolae: scripsit epistolam ad Fabium Antiochenae ecclesiae episcopum de Synodo Romana. Italia: Africana: & aliam de Nouatiano: & de his qui lapsi sunt: tertiam de gestis Synodi: quartam ad eundem Fabium valde prolixam & Nouatianae Hereseos causas & anathema continentem. Rexit ecclesiam sub Gallo & Volusiano annis. ii. cui ob christi amorem martyrio coronato successit Lucius.

Cyprianus Afer primū gl'iose rhetoricam docuit. Exinde suadete p'sbytero Cecilio a quo & cognomentū fortitus est: christianus factus omnē substantiā suā paup'ibus erogauit. Ac post nō multū t'p's electus etiā in p'sbyterū ep's Carthaginēsis cōstitutus est. Huius ingenii sup'fluū est indicē texere: cū sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno p'icipibus p'secutiōe octaua eodem die quo Romanae Cornelius sup'rascriptus sed non eodem anno.

Pontus diaconus Cypriani vsq; ad diē Passiōis eius cum ipso exilium sustinens egregium volumē vitae passiōis Cypriani reliquit.

Dionysius Alexadrinae urbis ep's sub Heracla *κατ'ἐκκ'σ'ε* scholā p'sbyter tenuit & Origenis valde insignis auditor fuit. hic in Cypriani & Africanae synodi dogma cōsenties de haeticis baptizandis ad diuersos plurimas misit epistolas q' vsq; hodie extant: sed ad Fabiū Antiochenae urbis episcopum scripsit de poenitentia & ad Romanos per Hippolytū alterā: ad Xyxtū qui Stephano successerat duas epistolas: & ad Philemonem: & ad Dionysiu Romanae ecclesiae p'sbyteros duas epistolas: & ad eundem Dionysium post Romanae episcopum & ad Nouatianū causantē q' inuitus Romanae episcopus ordinatus esset: cuius ep'lae hoc exordiu est: Dionysius Nouatio fratri Salutē. Si i

uitus vt dictis ordinatus es: probabis: cum volens secesseris. Est eius ad Dionysium & ad Didymū altera epistola: & Cortasticæ de Pascha plurimo declamatorio sermone conscriptæ: & ad Alexandrinam ecclesiam de exilio: & ad Heraclam in ægypto episcopum & alia de mortalitate: & de sabbato: & perigymnasio. Et ad Hermanionem: & alia de persecutione Decii: & duo libri aduersum Nepotem episcopum qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asseuerat. In quibus & de Apocalypsi Ioannis diligentissime disputat. Et aduersum Sabellū & ad Damonem Betronicis episcopum: & ad Delisporum & ad Euphram: & quattuor libri ad Dionysium Romanæ vr̄bis episcopum & ad Laodicenses de pœnitentia. Item canon de pœnitentia & ad Origenem de martyrio ad Armenios de pœnitentia: de ordine delictorū de natura ad Timothæum: de tentationibus ad Euphranorem ad Basilidem quoq; multæ epistolæ in quarum vna se asserit etiam in Ecclesiastem coepisse scribere commentarios. Sed aduersus Paulum Samosatenum ante paucos dies q̄ moreretur insignis eius fertur epistola. Moritur. xii. Galieni anno.

Nouatianus Romanæ vr̄bis presbyter aduersus Corneliū cathedram sacerdotalem conatus inuadere. Nouatianorum græce dicitur cheron dogma constituit: & nolens apostatas suscipere pœnites. Huius auctor nouatus cypriani præbyter fuit. Scripsit autem de Pascha: de sabbato: de circūcisione: de sacerdote: de oratione: de cibis iudaicis: de instantia: de Attulo. Multaq; alia & de Trinitate grande volumen quasi epitomæ operis Tertulliani faciens quod pleriq; nescientes Cipriani existimant.

MAlchiō disertissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter quippe qui in eadem vr̄be rhetoricam florentissime docuerat aduersum Paulum Samosatenum: qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus dogma artemonis instauraret: excipientibus notariis disputauit qui dialogus vsq; hodie extat. Sed & alia gr̄adis epistola ex persona Synodi ab eo scripta ad Dionysium & maximum Romanę & Alexandrinæ ecclesiæ episcopos dirigitur.

Rhelaus episcopus Mesopotamiæ librum disputationis suæ quem habuit aduersum Manichæum exeuntem de Perside sy-

ro sermone cōposuit qui translatus in gr̃cum habetur a multis: Claruit sub imperatore probō qui Aureliano tacitoq; successerat.

Natolius Alexandrinus Laodiceæ Siriac episcopus: sub Probō & caro imperatoribus floruit: mire doctrinæ vir in Arithmetica. Geometria. Astronomia. Grammatica. Rhetorica. Dialectica. Cuius ingenii magnitudinē de volumine quod super Pascha composuit: & decem libris de Arithmeticæ institutionibus intelligere possumus.

Istorinus Pictaviensis episcopus non æque latinam vt gr̃ecam linguam nouerat. Vnde opera eius grandia sensibus vtiliora videntur cōpositione verborum. Sunt autem hæc commentaria in Genesim: in Exodum: in Leuiticū: in Esaiam: in Ezechielem in Abacuc: in Ecclesiasten: in Canticum canticorum: in Apocalypsim Ioannis aduersum omnes hæreses: & multa alia ad extremum martyrio coronatus est.

DAmphilus presbyter Eusebii Cæsariensis episcopi necessarius tāto bibliothecæ diuino amore flagrauit vt maximā partē Origenis voluminum sua manu descripserit: quæ vsq; hodie in Cæsariensi bibliotheca referuntur: sed & in. xii. prophetas. xxv. *ἑρμηνείαις*. idest quæstionum Origenis volumina manu eius exarata repperi quæ tāto amplector & seruo gaudio: vt Cræsi opes habere me credam. Si enim læticia est: vnam epistolā habere martyris: quātomagis tot milia veruum: quæ mihi videntur sui sanguinis signasse vestigia: Scripsit ante q̃ Eusebius scriberet Apologeticum pro Origene: & passus est Cæsareæ Palestinæ sub persecutione Maximi.

Aurius Alexandrinæ ecclesiæ presbyter sub Caro & Diocetiano principibus eo tempore quo eādē ecclesiā Theonas episcopus regbat florentissime docuit populōs: & tantā sermonis diuerforūq; tractatū qui vsq; hodie extant inuenitelegantia. vt Origenes iunior vocaretur. Constat hunc mire *δοξολογίας*. idest industria: & appetitorum voluntariæ paupertatis: scientissimūq; Dialecticæ artis: post persecutionem omne vitæ suę tempus Romæ fuisse versatum: huius est lōgissimus tractatus de prophetia Osæ quem in vigilia Paschæ habuit ipse serino demonstrat.

Lucianus vir disertissimus: Antiochenæ ecclesiæ p̄sbyter tantū in scripturarū studio laborauit: vt vsq; nunc qdā exēplaria scripturarū Luciana nūcupent. Ferunt eus de fide libelli & breues ad nō nullos epistolæ. Passus Nicomediæ ob confessionem christi sub persecutione Maximi: sepultusq; Helenopoli Bithyniæ.

Hileas de vrbe ægypti: quæ vocatur Tinus: nobili genere & non paruis opibus suscepto episcopatu elegantissimū librū de martyrum laude cōposuit disputationemq; actorum habita aduersum iudicem qui eum sacrificare cogebat: pro christo capite trūcat. Eodē in ægypto psecutionis auctore quo Lucianus Nicomediæ.

Arnobius sub Diocletiano principe Sichæ: apud Africam florētissime Rhetoricā docuit. Scripsitq; aduersum gentes quæ vulgo extant volumina.

Lactantius Arnobii discipulus sub Diocletiano principe attritus est cū Farnogrammatico: cuius de medicinalibus versu cōpositi extant libri. Nicomediæ rhetoricā docuit: ac penuria discipulorū ob græcā videlicet ciuitatē ad scribēdū se cōtulit: habemus eius Symposiū qd̄ adolescētulus scripsit Africæ odoporicō de Africa vsq; ad Nicomediā exametris versibus & aliū librū qui inscribit̄ Grammaticus. Et pulcherrimū de ira dei & istitutiōe diuina aduersū gētes libros septē. Et epitomē idest breuiariū eius operis ī libro vno. Acefalo & asclepiadē libros duos: & de psecutione librū vnū. Ad pbū ep̄larū libros q̄ttuor. Ad Seuerū epistolarū libros duos: ad eundem de opificio dei: vel formatione hominis librū vnū. Hic extrema senectute magister Cæsaris crispi filii Constantini in Gallia fuit qui postea a patre interfectus est.

Eusebius Cæsareæ Palestiæ ep̄s in scripturis diuinis studiosissimus: & bibliothecæ diuinę cū Paphilo martyre diligētissimus puestigator edidit infinita volumina. De quibus hæc sūt euāgelicæ & de iſeas, idest expositiōis libri. xx. euāgelicæ p̄pastiles libri. xv. Theophasias libri. v. eccl̄astica historię libri. x. chronicoꝝ canonū omni modā historiā. Et eoꝝ epitomē: idest breuiariū. Et de euāgelioꝝ dia- phonia. In Esaiā libri. x. & cōtra Porphyriū qui eodē tpe scribebat in Sicilia vt quidā putāt libri. xxx. de quibus ad me. xx. puenerunt. To-

picon librum vnum. Apologias pro Origene libros. vi. de vita Pamphili libros tres: de martyribus alia opuscula: & in cl. psalmos eruditissimos commentarios: & multa alia. Floruit maxime sub Constantino imperatore & Constantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

Retitius Eduorum: idest Augustudunensis episcopus sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Galliis. Legitur eius commentarii in canticum canticorum: & aliud grande volumen aduersus Nouatianum: non præter hoc quicquid eius operum repperi.

Methodius Olímpti Licæ & postea Tiri episcopus nitidi compositionisq; sermonis aduersum Porphyrium confecit libros. & Symposium decem virginum. De resurrectione opus ægregium contra Origenem: & aduersus eundem de Phitonissa: & de Antexusio. In Genesi quoq; & in canticum canticorum commentarios & multa alia que vulgo lectitantur. Et ad extremum nouissimæ persecutionis siue vt alii affirmant sub Decio & Valeriano in chalcide græciæ martyrio coronatus est.

Iuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quattuor euangelia exametris versibus pene ad verbum trāsferens: quattuor libros composuit. Et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

Vlthachius genere Pamphilus Sideces primum Herisæ Siria: deinde Antiochiæ rexit ecclesiam: & aduersum Arrianorum dogma componens multa sub Constantio principe pulsus est in exilium Traianopolim Thaciæ: vbi vsq; hodie cōditus est. Extant eius volumina de anima de engastinunco aduersum Origenem Et infinitæ epistolæ quas enumerare longum est.

Arcellus Anticiranus episcopus: sub Constantino & Constantio principibus floruit: multaq; diuersarum hypotheseo: idest disputationum scripsit volumina: & maxime aduersum Arrianos feruntur contra hunc Asterii & Apollinaris libri Sabellianæ cum hæresis arguentes: sed & Hylarius in septimo aduersum Arrianos libro nominis eius quasi hæretici meminit.

Porro ille defendit se non esse dogmatis cuius accusatur, sed communione Iulii & Athanasii Romanę & Alexandrinę vrbis pontificum se esse munitum.

Athanasius Alexandrinę vrbis episcopus multas Arrianorum perpeffus infidias ad constantem Galliarum principē fugit. Vnde reuerfus cum litteris, & rursus post mortem eius fugatus: vsq; ad Iouiani imperium latuit: a quo recepta ecclesia sub Valente moritur. Ferūtur ei⁹ aduersum gentes duo libri, & cōtra Valentē & Vrsatiū vnus: & de virginitate: & de persecutionibus Arrianorum plurimi: & de psalmorum titulis: & historia Antonii monachi vitam continens: *εὐρηστικὰ* epistolę: idest castigationes solēnes, & multa alia quę enumerare longum est.

Antonius monachus, cuius vitam Athanasius Alexandrinę vrbis episcopus, insigni volumine profecutus est. misit egyptiā ad diuersa monasteria apostolici sensus sermonisq; epistolas septem: quę in gręcam linguam translata sunt, quarū pręcipua ad Arsenoitas. Floruit sub Cōstantino & filiis ei⁹ regnantib⁹. Vixit ānos. cv.

Basilus Ancyranus episcopus, artis medicinę, scripsit contra Marcellum de virginitate librum, & nonnulla alia. Et sub rege Cōstantino Macedonianę partis cū Eustachio Sebasteno princeps fuit.

Theodorus Heraclię Thraciarum episcopus, elegantis apertiq; sermonis & magis historicę intelligentię: edidit sub Constantio principe cōmentarios in Matthæum & in Ioannem: & in psalterium, & in apostolum.

Evsebius Emesenus episcopus, elegantis & rhetorici ingenii, innumerabiles & qui ad plausum populi p̄tinent confecit libros, magisq; historiam secutus ab his qui declamare volunt studiosissime melegitur. E quibus vel pręcipui sunt aduersum iudeos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas libri. x. & ieuāgelia homilię breues, sed plurimę. Floruit temporibus Cōstantii iperatoris: sub quo & mortuus Antiochię sepultus est.

Triphilus Cypri Ledrensis siue *λεντεωνος* episcopus eloquētissimus suę ætatis: & sub rege Constantio celeberrimus fuit. Legi eius in Cantica canticorum cōmentarios. Et multa alia com-

posuisse refertur: quæ in nostras manus minime peruenierunt.

Donatus a quo Donatiani, p Aphricâ sub Cōstâte Cōstâtinoq; pncipibus asserens an̄is scripturas in persecutione Ethnicis traditas: totam pene Africam & maxime Numidiam, sua persuasione de cepit. Extant eius multa ad suam Hæresim pertinentia. Et de Spiritu sancto liber Arriano dogmati congruens.

Esterius Arrianae philosophus factionis, scripsit regnâte Cōstantio in epistolâ ad Romanos, & in euâgelia, & psalmos cōmentarios, & multa alia quæ a suæ partis hominibus studiosissime leguntur.

Lucifer Caracalitanus episcopus, cum Pâcratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, ad Cōstâtium imperatorem a Liberio episcopo pro fide legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasii Nicensis dâre fidem, in Palæstinam relegatus, miræ constantiæ & præparatiani ad martyrium, contra Cōstantium imperatorem scripsit librum, eiq; legendum misit: ac non multo post, sub Iuliano principe Caracalis reuersus, Valentiniano regnante obiit.

Eusebius natione Sardus, & electore urbis Romanæ, Vercellensis episcopus, ob confessionem fidei a Cōstantio principe Scythopolim, & inde Cappadociâ relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiam reuersus, edidit in psalmos commentarios Eusebii Cæsariensis, quos de græco in latinum verterat. Mortuus est Valentiniano & Valente regnantibus.

Ortunianus natione Afer, Aquileiensis episcopus imperante Cōstâtino, in euâgelia titulis ordinatis, breui & sermone rustico scripsit cōmentarios. Et in hoc habetur detestabilis, qd Liberium Romanæ urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem, prius sollicita ut ac fregit: et ad subscriptionem Hæreseos compulsit.

Hacius quem quia luscuserat monophthalmos: id est vnoculum nuncupabant, Cæsariensis ecclesiæ in Palæstina episcopus: elaborauit in Ecclesiast. xviij. volumina, & συμμικτων ζητημάτων sex, et multos præterea diuersosq; tractatus. Intantum autem sub Cōstantio imperatore claruit: vt in Liberum locum, Romæ Felicem Arrianum episcopum constitueret.

S Arapiō ὁ μόνος Aegypti vrbis ep̄s, qui ob elegantiā ingenii cognomen scholastici meruit, charus Antonii monachi: edidit aduersū Manichæū egregiū librū, et de psalmorū titulis aliū. Et ad diuersos vtilis eplas. Et sub Cōstantio principi etiā in confessione inclytus fuit.

Iularius vrbis Pictauiorū, Aquitanix episcopus, factione Saturnini Arelatēsis episcopi, de Synodo biterrensi Phrygiā relegatus, duodecim aduersus Arrianos confecit libros. Et aliū librū de Synodis, quē ad Galliarū episcopos scripsit. et in psalmos cōmentarios, primū videlicet & secundū, & a quinquagesimo primo vsq; ad sexagesimū secundū. & a cētesimo decimo octauo vsq; ad extremū: in quo perimitatus Origenē, nōnulla etiā de suo addidit. Est etus & ad Cōstantiū libellus, quē viuētī Cōstantinopoli porrexerat, et aliū in Cōstantiū quē post mortē eius scripsit: & liber aduersum Valētē et Vrsatiū historiā Ariminēsis et Seleuciēsis Synodi continens. et ad p̄fectū Salustii siue cōtra Dioscorū: et liber hymnorū, et mysteriorū alius: et cōmentarij i Mattheū: et tractatus in Iob, quos de græco Origenis ad sensum trāstulit. et aliū elegans libellus cōtra Auxētiū, et nōnullæ ad diuersos epistole. At ut quidā scripsisse eū in Canticū canticorū. sed a nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictaui Valētiniano et Valēte regnatibus.

Istorinus natione Afer, Romæ sub Constantio principe rhetoricā docuit, et in extrema senectute christi se tradēs fidei, scripsit aduersus Arrium libros more dialectico valde obscuros: qui & ab eruditis modo intelliguntur, & cōmentarios in apostolum.

Citus Bostrinus episcopus sub Iuliano & Iouiano principibus, fortis aduersum Manichæum scripsit libros & nōnulla alia. Moritur autem sub Valente.

Damasus Romanæ vrbis episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit. Multaq; & breuia metro edidit: & p̄pe octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

Pollinarius Laodicensis Syriæ episcopus, patre presbytero, magis grammaticis in adolescentia operam dedit. Et postea in sanctas scripturas innumerabilia scribens, sub Theodosio imperatore obiit. Extant eius aduersum Porphyrium. xxx. libri, qui inter cætera opera eius vel maxime probantur,

Regorius Beticus Iliberitensis episcopus, usque ad extremam senectutem diuersos mediocri sermone tractatus composuit. Et de fide elegantem librum, qui hodieque superesse dicitur.

Pacianus in Pyrenæi iugis Barilonæ episcopus, castitate & eloquentia: & tam vita quam sermone clarus, scripsit varia opuscula: de quibus est κειρος, & contra Nouatianos. sub Theodosio principe iam vltima senectute mortuus est.

Hotinus de Gallogræcia, Marcelli discipulus, Syrmii episcopus ordinatus, Hebionis hæresim instaurare conatus est, & postea a Valentiniano principe pulsus ab ecclesia, plura scripsit volumina. In quibus vel præcipua sunt contra gentes, & ad Valentinianum libri.

Sobadius Agēni Galliarum episcopus, edidit contra Arrianos librum: dicuntur & eius esse alia opuscula, quæ necdum legi. viuit usque hodie decrepita senectute.

Idymus Alexandrinus captus a parua ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum sui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque & geometriam, quæ vel maxime visu indiget: usque ad perfectum didicerit. Is plura opera nobilia composuit. Commentarios in psalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi & Ioannis: & de dogmatibus, & contra Arrianos libros duos: & de Spiritu sancto librum vnum: quem ego in latinum verti. In Esaiam tomos decem & octo. In Osee ad me scribentes commentariorum libros tres, & in Zachariam meo rogatu libros quinque. Et infinita alia quæ digere re proprii indicis est. Viuit usque hodie, & lxxxiii. ætatis excessit annum.

Optatus Afer, episcopus Miliuitanus, ex parte catholica, scripsit Valentiniano & Valentino principibus, aduersum Donatianæ partis caluniam libros sex: in quibus asserit crimen Donatorum in nos falso retorqueri.

Aquilus Seuerus in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantii duo epistolarum scribuntur libri, composuit volumen quasi ἰδορυγοικόν, totius sue vite statum continens: tam prosa quam versibus quod vocauit κειρος, id est conuersationem, siue περιεγαν, & sub Valentiniano principe obiit.

Ayrillus Hierosolymę episcopus, sepe pulsus ab ecclesia & receptus, ad extremum sub Theodosio principe, octo annis incunctum episcopatum tenuit. Extant eius κατηχήσεις, idest doctrinę quas in adolescentia composuit.

Evzotus apud Thespesium rhetorem, cum Gregorio Mazianze no episcopo, adolescens Cæsareę eruditus est: & eiusdem urbis episcopi, splurimo labore, corruptam bibliothecam Origenis & Paphili in membranis instaurare conatus est. Ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Feruntur eius varii multiplicescq; tractatus, quos nosse per facile est.

Piphanus Cypri Salaminę episcopus, scripsit aduersum omnes Hæreses libros, & multa alia quę ab eruditis propter res, a simplicioribus propter verba leſtantur. Superest vsq; hodie, & in extrema senectute varia cudit opera.

Efræm Edissenę ecclesię diaconus: multa Syro sermone cõposuit, & ad tantã venit claritudinẽ, vt post lectionẽ scripturarũ, publice in quibusdam ecclesiis eius scripta recitentur. Legi eius de spiritu sctõ grecũ volumẽ, qđ quidã de Syriaca lingua verterat. Et acumẽ sũblimis igeniẽ etiã in trãlatione cognoui, decessit sub Valẽte principe.

Basilus Cæsareę Cappadocię q̃ prius Mazaca vocabatur episcopus, egregios contra Eunomium elaborauit libros, & de spiritu sancto volumẽ, & in hexaemeron homilias. ix. Et ἀσκητικόν, & breues variosq; tractatus, moritur imperãte Gratiano.

Gregori⁹ Nazianzen⁹ ep̃s, vi reloquentissim⁹ præceptor me⁹ a quò scripturas explanãte didici, ad. xxx. milia versuum omnia opera sua composuit. E quibus illa sunt de morte fratris Cæsarii, πρὸ φιλοπρωχίας, laudes Cypriani, laudes Athanasii, laudes mazimi philosophi post exiliũ reuersi, quẽ falso noie qđã Heronis superscripserũt, quia est & alius liber vituperationẽ eiusdẽ Maximĩ cõtinentens, quasi non licuerit eundem & laudare & vituperare pro tempore. Et liber hexametro versu, virginitalis & nuptiarũ contra se differrentium, aduersum Eunomium liber vn⁹, de spiritu sancto liber vn⁹. Contra Iulianum imperatorem liber vnus. Secutus est autem Polemonem dicendi caractere, viuq; se episcopum in loco suo ordinans

rūti vitam monachi exercuit. Decessitq; ante hoc ferme triennium sub Theodosio principe.

UVcius post Athanasium Arrianæ partis episcopus vsq; ad Theodosium principem, a quo & expulsus est Alexandrinam ecclesiā tenuit. Extant eius solennes de Pascha epistola, & pauci variarum hypotheseon libelli.

DIodorus Tarsensis episcopus, dum Antiochiæ esset presbyter magis claruit. Extant eius in apostolum commentarii, & multa alia ad Eusebium magis emissenicharacterem pertinentia. Cuius cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit, propter ignorantiam sæcularium litterarum.

EVnomius Arrianæ partis, Cizycenus episcopus, in apertam hæreseos suæ prorumpens blasphemiam, ut quod illi tegūt, iste publice fateretur, vsq; hodie viuere dicitur in Cappadocia, & multa contra ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius. Didymus, Basilus Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nyfenus.

Priskillianus Abilæ episcopus, qui factione Hylati & Ithatii Treueris a Maximo tyranno cæsus est, edidit multa opuscula de quibus ad nos aliqua peruenerunt. Hic vsq; hodie a nonnullis Gnosticæ, idest Basilidis & Marcionis, de quibus Irenæus scripsit, hæreseos accusatur, defendentibus aliis, non ita eum sensisse ut arguitur.

MAtronianus prouinciæ Hispaniæ valde eruditus, & in metrico opere veteribus comparandus, cæsus est & ipse Treueris cum Prisciliano Felicissimo Iuliano Euchrotia, eiusdem factionis auctoribus. Extant eius ingenii opera diuersis metris edita.

Iberianus Beticus scripsit pro suspitione, qua cum Prisciliano accusabatur hæreseos, apologeticum, tumetico compositoq; sermo ne. Postea post suorum cædem, tædio victus exilii, mutauit propositum, & iuxta sanctam scripturam canis reuersus ad uomitum suum, filiam deuotam christo virginem matrimonio copulauit.

Ambrosius Mediolanensis episcopus vsq; in præsentem diem scribit, de quo quia superest, meum iudicium subtraham, ne in alteram partem aut adulatio in me reprehendatur aut veritas.

EVagrius Antiochiæ episcopus acris & feruetis ingenii, cum adhuc

esset presbyter diuersarum hypotheseon tractatus mihi legit, quos necdum edidit. Vitam quoque beati Antonii de graeco Athanasii in sermonem nostrum transulit.

Ambrosius Alexandrinus auditor Didymi, scripsit aduersum Apollinarem volumen multorum versuum de dogmatibus. Et ut ad me nuper quodam narrante perlatum est, commentarios in Iob, qui usque hodie superest.

Aleximus philosophus natus Alexandriae. Constantino poli episcopus ordinatus est, & pulsus, insignem de fide aduersus Arrianos scripsit librum, quem Mediolani Gratiano principi dedit.

Gregorius Nyssenus episcopus frater Basilii caesariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse & scribere dicitur.

Ioannes Antiochenae ecclesiae presbyter. Eusebii Emiseni Didori quoque sectator, multa componere dicitur, de quibus *πρότερον* tantum legi.

Elasius Caesareae Palaestinae post Euzoium episcopus, accuratius limaticus sermonis, fertur quaedam scribere, sed celare.

Theotimus Scythiae Tomorum episcopus in more dialogorum & veteris eloquentiae, breues conmaticosque tractatus adidit. Audito eum & alia scribere.

Dexter Patiani, de quo supra dixi filius, clarus apud seculum & christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam texuisse, quam necdum legi.

Amphilocheus Hiconi episcopus, nuper mihi librum legit de spiritu sancto, quod deus est, & quod adorandus, quodque & omnipotens sit.

Sophronius vir apprime eruditus laudes Bethleem adhuc puer & nuper de subuersione Serapis, insignem librum composuit. De virginitate quoque ad Eustochium, & vitam Hilariis monachi opuscula mea in graecum eleganti sermone transulit, psalterium quoque & prophetas quos nos de Hebraeo in latinum vertimus,

Hieronimus presbyter, patre Eusebio natus, oppido stridonis quod a Gotthis euersum Dalmatiae quondam Pannoniaeque confis-

Hieronymus

nium fuit vsq; in præsentem annum, idest, Theodosii principis. xliiii. hæc scripsi. Vitam Pauli monachi epistolarum ad diuerfos librū vnū. Ad Heliodorum exhortatoriam. altercationē Luciferiani. & Orthodoxi. Chronicō omnimodæ historiæ. In Hieremiam & in Ezechiel, Homilias Origenis. xxviii. quas de græco in latinū verti. De Seraphin & Osanna. De frugi & luxurioso filiis. De tribus quæstionib; legis veteris. Homilias in canticum canticorum duas. aduersus Heluidium de virginitate Mariæ perpetua. Ad Eustochium de virginitate seruanda. Ad Marcellā eplārū librū vnū. Consolatoriam de morte filix ad Paulam. In epistolam Pauli ad Galatas cōmentariorum libros tres. in epistolam ad Titum librum vnum. in epistolam ad Philemonem librū vnum. in Ecclesiastē cōmentarios quæstionum Hebraicarum. in Genesi librū vnū. De locis librū vnū. Hebraicorū noim librū vnū. De spūscō Didymi quē in latinū transtuli librū vnū. In Lucā homilias. xxxix. In psalmos a. x. vsq; ad. xvi. tractat⁹ septē. Captiui monachi vitā & beati Hilarionis. Nouū testamentū græcē fidei reddidi. Vetus iuxta hebraicā transtuli. Epistolarū autē ad Paulam & Eustochiū, quia quotidie scribūtur incertus est numerus. Scripsi præterea in Michæā explanationum libros duos. in Sophoniam librum vnum. in Naum librum vnum. in Abacuc libros. ii. In Aggæum librum vnum. Multaq; alia de opere prophetali quæ nunc habeo in manibus & necdum expleta sunt. Aduersum Iovinianum libros duos. Et ad Pānachium appologeticum & epitaphium.

Eusebii Hieronymi explicit liber virorū illustrū.

CATALOGI SCRIPTORVM EC CLESIASTICORVM INDEX.

Simon Petrus.	Barnabas.	Luci⁹	Anne⁹	Se	Papias.
Iacobus frater	Lucas.	neca.			Quadratus.
domini.	Marc⁹.	Ioseph⁹.			Aristides.
Matthæus.	Ioānes.	Iustus.			Agrippa.
Iudas	Hermas	Clemēs,	Ignati⁹		Egesippus.
Paulus apostol⁹	Philo.	Polycarpus.	Iustin⁹.		Melito.

Theophilus.	Tertullianus.	Eusebius.	Didymus.
Apollinarius.	Origenes.	Rheticus.	Optat ⁹ . Aquil ⁹ .
Dionysius.	Ammonius.	Methodius.	Cyrill ⁹ . Euzoi ⁹ .
Pinyt ⁹ . Tatian ⁹ .	Ambrosius.	Iuuenius.	Epiphanius.
Philippus.	Tryphon.	Eustachius.	Efram. Basili ⁹ .
Musanus.	Minuti ⁹ . Gai ⁹ .	Marcellus.	Gregorius.
Modestus.	Beryllus.	Athanasius.	Lucius.
Bardefanes.	Hippolytus.	Antoni ⁹ . Basili ⁹ .	Diodorus.
Victor. Iran ⁹ .	Alexader. Iuli ⁹ .	Theodorus.	Eunomius.
Patan ⁹ . Rhod ⁹ .	Geminus.	Eusebius.	Priscillianus.
Clemens.	Theodorus.	Triphyllus.	Matronianus.
Miltiades.	Cornelius.	Donat ⁹ . Asteri ⁹ .	Tiberianus.
Apollonius.	Cyprian ⁹ . Pöti ⁹ .	Lucifer. Eusebi ⁹ .	Ambrosius.
Sarapion.	Dionysius.	Fortunatianus.	Euagrius.
Apollonius.	Novatianus.	Acaci ⁹ . Sarapi ⁹ .	Ambrosius.
Theophilus.	Malchion.	Hilarius.	Maximus.
Bacchylus.	Archelaus.	Victorinus.	Gregorius.
Polycrates.	Anatolius.	Titus.	Ioannes.
Heraclius.	Victorinus.	Damasus.	Gelasius.
Maximus.	Pamphil ⁹ . Pieri ⁹ .	Apollinarius.	Theotimus.
Candidus.	Lucianus.	Gregorius.	Dexter.
Appi ⁹ . Sextus.	Phileas.	Tacianus.	Amphilochius.
Brabianus.	Arnobius.	Photinus.	Sophronius.
Iudas.	Firminianus.	Sebadius.	Hieronymus.

GENNADII ILLVSTRIVM VIRORVM CATALOGVS.

Acob⁹ cognomēto sapiēs Nesiben⁹ nobilis Persa
rū modo ciuitatis episcop⁹, vn⁹ ex numero sub Ma
ximiano psecutore cōfessorū, & eorū qui in Nicēna
synodo Arrianā peruersitatē ὁμολογούντων oppositione
dānarūt. Hunc virū beat⁹ Hiero. in libro *ἡρωικῶν*
velut magnarum virtutū hominem nominās in ca
talogo scribarū cur nō posuerit, facile excusabit, si cōsideremus ipos

trēs vel quattuor syros, quos posuit, interpretatos in grecum selegisse testatur. Vnde constat eum ignorasse syralignam vltimas. Et ideo hunc quod necdum in alia verba eligua nescisse scriptore. Cōphēditaūt oē op⁹ suū i. xxvi. libros. id ē de fide cōtra oēs hereses, de charitate gñali, de ieiunio, de orōne, de dilectiōe erga proximum speciali, de refectiōe, de vita post mortē, de humilitate de pnia: de satisfactiōe: de virginitate: de sefuaie: de circūcisiōe: de azy mibñdictiōe: p q̄ i Esaia legit. Nō extirminabit botr⁹, de xpō q̄ filius dei sit & cōsubstantialis p̄i: de castitate aduers⁹ gētes: de cōstructiōe tabernaculi: de gētū cōuerfatiōe: de regno p̄sarū: de p̄secutiōe xp̄ianorū. Cōposuit xpō *ἡγεμονίαν* minoris qdē grecorū curiositatis sed maioris fiduciā, qā diuinarū scripturarū auctoritate cōstructū, cōprimūt orationū q̄ p̄suptuosa suspitiōe de aduētū antixp̄i vlt dñi n̄ i inanī philoſophant. Morit⁹ hic vir Cōstātū t̄pib⁹ & iuxta p̄ceptū p̄is ei⁹ Cōstātini intra muros Nesibenses sepelit⁹, ob custodiā videlicet ciuitatis, qd scdm fidē Cōstātini euenit. Nā post ānos igress⁹ Iulian⁹ Nesibē, vel gl̄ic sepulti iuidēs, vlt fidei cōstātini cui⁹ ob id donū p̄seq̄bat, iussit efferri de ciuitate sc̄ti corporis reliqas, & post paucos mēses cōsulēde licet rei pū. Iouinianus imp̄ator qui Iuliano successerat tradidit Barbaris ciuitatē quā vsq; hodie Persarū ditioni cū finibus suis subiecta seruit.

I Vlt⁹ Ro. vrbiseps, scripsit ad Diónysium quēdā de incarnatiōe dñi ep̄lam vnā, q̄ illo qdē t̄pē visā est aduersū eos q̄ ita duas p̄ incarnationē i xpō asserbāt p̄sonas sicut & naturas: nūc aut̄ pernitiōsa probatur: fomentū enim est Eutichyanæ & Timothianæ impietatis.

P Aulin⁹ p̄sbyter discipul⁹ bti Ephrē diaconi, hō acris valde ingenii, & i diuinis doct⁹ scripturis, sed viuēte magistro clar⁹ in doctoribus eccl̄iæ fuit, & maxime ex t̄pē declamator. Post illius autem obitū amore p̄mat⁹ & nois, separās se ab eccl̄ia, scripsit contraria fidei multa. Huic obitur⁹ bti Ephrē astātū dixisse fert⁹. Vide Pauline ne te mittas cogitationibus: sed cū te ad purū cōprehendisse putaueris dominum, crede nec intellexisse. p̄senserat enim illū ex studiis vel sermonibus eius noua inuestigare, & immēsum intellectum tenere, vnde eū frequenter Bardeſanem nouellum vocabat.

A Itell⁹ afer, donatianū schisma defedēs, scripsit de eo, q̄ odio sint mūdo dei serui, in quo si tacuisset de n̄o velut p̄secutorū noie

egregiā doctrinā ediderat. Scripsit aduersū gētes & aduersū nos velut traditores i psecutiōe diuinārū scripturarū, & ad regulā ecclīasticā pti nētia multa differuit. Claruit sub Cōstāte filio Cōstātini principe.

MAcrobij p̄sbyter, vt & ip̄e ex scripto Optati cognoui, Donatianorū postea i vrbe Roma occult⁹ ep̄s fuit. Scripsit cum ad huc i ecclīa dei p̄sbyter esset, & ad confessores & ad virgines librū vnū. moralis qdē, sed valde necessariæ doctrinæ, & p̄cipue ad custodiendā castitatē aptissimis valde sententiis ordinatū. Claruit iter n̄ os p̄mū Africæ, & inter suos. i. Donatianos monteses, postea Romæ.

HEliodor⁹ p̄sbyter scripsit librū vnū de nat̄is rerū exordia lūi: in quo oñdit vnū eē p̄cipiū: nec qcq̄ coeū deo, nec mali cōdito rē deū, sed ita bonorū oīm creatorē, vt matia q̄ ad malū versā ē, post in uēta malicia a deo sit sc̄ta: nec qcq̄ matialiū absq̄ deo credit⁹ p̄ditū aut fuisse aliarū rerū creatorē p̄t deū q̄ p̄sciētia sua cū viderit mutādā naturā

PAchumi⁹ mōach⁹ vir tā i docēdo q̄ i signa (p̄mōuit de pena. faciēdo ap̄lice gr̄e, & fūdator egypticē nobiorū, scripsit regulā vtriq̄ generi mōachorū aptā quā āgelo dictate p̄cepat, & scripsit ad collegas p̄positurē suę epl̄as i qb⁹ alphabetū mysticis testū sacramentis velut hūanę cōsuetudinis excedētē itelligētia clausit: solis credo eorū gr̄e v̄l meritis manifestū. i. ad abbatē corneliū, vnā ad abbatē sirum, vnā ad oīm monasteriorū p̄positos, vt i vnū antiqu⁹ mōasteriū qd̄ ligua egyptiaca vocat̄ Baū cōgregati, pasche diē, velut eterna lege celebrēt epl̄am vnā. similiter & ad diē remissiōis q̄ mēse Augusto agit̄ vt i vnū p̄positi cōgregarent̄ epl̄am vnā, & ad fr̄es q̄ foras mōasteriū

Theodor⁹ successor gr̄e & p̄positi (missi fuerāt, opari epl̄am vnā. turē sup̄dicti abbatis pachumii, scripsit ad alia mōasteria scripturarū sc̄tarū epl̄as fm̄oe digestas. In qb⁹ tñ frequēter meminit magistri & institutoris Pachumii, & doctrinē ei⁹ ac vitę ponit exēpla, q̄ vt doceret āgelo administrate didicerat. simul & hortabat̄ p̄manēdū i p̄posito cordis & studiū, & redire i cōcordiā, & imitari eos q̄ post abbatis obitū diuersionē facta a cōtū semetip̄os abscederāt vnitatis. Sūt aut̄ hui⁹ exhor

Oressis mōach⁹ āborū pachumii & theodori (tatiōis epl̄e tres. collega, vir in scripturis ad p̄fectū instruct⁹, cōposuit librū diuino cōditū sale totiusq̄ monasticę disciplinę instrumentis cōstructū:

& vt simpliciter dicā, i q̄ totū pene vet⁹ & nouū testamētū cōpēdiosis
differtionib⁹ iuxta monachorū dūtaxat necessitatē inuenit⁹ exposi-
tū, quem tamē vice testamēti ppe diē obitus sui fratribus obtulit.

MAcari⁹ monach⁹ ille ægypti⁹, signis & virtutib⁹ clar⁹, vnā tā-
tū ad iuniores p̄fessionis suæ scripsit ep̄lam: i qua docet illū p-
fecte posse deo seruire qui cōditionē creationis suę cognoscēs ad om-
nes semetip̄m inclinauerit labores: & luctādo atq; aduersum omne qđ
in hac vita suaue est auxiliū implorando: ad naturalem quoq; perue-
niens puritatem, continentia velut naturæ debitū munus obtinuerit.

EVagri⁹ monach⁹ supradicti Macarii familiaris discipul⁹, diuini
& hūana litteratura i signis, cui⁹ et iā libro qui attitulat⁹ vita pa-
trū, velut cōtinētissimī viri mentionē facit. Scripsit multa monachis
necessaria, e quib⁹ ista sunt. Aduersū octo principalitū vitiorū suggestio-
nes, q̄s aut prim⁹ aduertit aut iter primos didicit. Octo & sanctarum
scripturarū testimoniis opposuit libros, ad similitudinē videlicet dñi
qui tētatori suo sep̄ scripturarū testimoniis obuiauit. Ita vt vnaq; vel
diaboli, vel vitiatę naturę suggestionū cōtra se habeat testimoniū: qđ
tamē op⁹ eadē simplicitate q̄ i gr̄co iueni iuss⁹ i latinū trāstuli. Cōpo-
suit & anachoretis simpliciē viuētib⁹ librū cētū scētiarū p capitula di-
gestū: & eruditis ac studiosis quinq; gita scētiarū, quē ego i latinū pri-
mus feci. Nā supiorē oli trāstātū, quia vitiatū & p tēp⁹ confusū vidi:
parti reitēptādo, parti emēdādo auctoris veritatē restitui. Cōposuit
& cōnobitis ac synodotis doctrinā aptā vitæ cōis, & ad virginē deo
sacratā libellū cōpetētē religiōi & sexui. Edidit & paucas scētias val-
de obscuras: & (vt ip̄e i his ait) solis monachorū cordib⁹ agnoscibiles
q̄s ego similiē latinis dedi. Vixit lōga etate, signis & virtutib⁹ pollēs.

THeodor⁹ Antiochiæ ecclīæ p̄sbyter⁹ vir sciētia caut⁹ & lingua diser-
t⁹, scripsit aduersū Apollinaristas & Anomēos de incarnatione
dñi libros ad. xv. milia versū cōtinētes. In quib⁹ ratōe purissima & te-
stimoniis scripturarū, ostendit dñm Iesū sicut plenitudinē deitatis ita
plenitudinē humanitatis habuisse. Docet & hominē duab⁹ tantū sub
stātis cōstare, anima. s. & corpore: sensūq; & spiritū nō alterā esse sub-
stātia, sed officia animę igenita, qb⁹ rōnabilis est, qb⁹ sensibile facit
corp⁹. xliii. autē hui⁹ op̄is libros pprie de icreata & sola icorporea ad

omnia que omnium sanctę Trinitatis: & de creaturarum ratione differens pio sensu cum auctoritate sanctarum scripturarum explicuit. xv. volumine totum operis sui corpus: ciuitatis etiam patrum traditionibus confirmauit & comuniuuit.

Rudētius vir secularis litteraturę eruditus, cōposuit διτοχάιον, de toto veteri & nouo testamento personis excerptis. Cōmentatus est in morem gręcorum hexaameron de mundi fabrica, vsq; ad conditionem primi hominis: & preuaricationem eius. Composuit & libellos, quos gręca appellatione prætitulauit. ἀποθέωσις, ψυχολογία, ἀμαρτυρία .i. de diuinitate. de compugnantia animi. de origine peccatorum. Fecit & i laudem martyrum sub aliquorum nominibus inuitatorium ad martyrium librumvnum: & ad hymnorum alterum, speciali tamen intentione aduersum Symmachum idolatriam defendentem: ex quorum dilectione agnoscitur Palatinis simul fuisse.

AVdentiusepiscopus Hispanus, scripsit aduersus Manicheos & Sabellianos & Arrianos, maxime quoq; intentione specialitamen contra Photinianos qui nunc Bonosiaci vocantur librum, quę prætitulauit de fide aduersum hereticos, in quo ostendit antiquitatę filii dei coęternalem patri fuisse. nec initium deitatis tunc a deo patre acceperit, cum a Mariā virgine homo deo fabricante conceptus & natus est.

Commodian⁹ inter seculares litteras etiā nr̄as legit, occasione accepit fidei. Factus itaq; christian⁹ & volēs aliqd studiorū suorum munus offerre christo suę salutis auctori, scripsit mediocri sermone, quasi versu aduersum paganos: & quia patrum nostrorum attigerat litteras, magis illorum destruere potuit q̄ nostra firmare. Vnde & de diuinis promissionibus aduersum illos, vili satis & crasso (vt ita dixerim) sensu differuit: illis stuporem, nobis desperationem incutiens. Tertulianum & Lactantium & Papiam auctorem secutus, moralem sane doctrinam & maxime volūtarię paupertatis amore optime profecutus inculcauit.

Austin⁹ presbyter, scripsit ad personam Faccilię reginę aduersum Arrianos & Macedonianos libros. vii. his eos maxime scripturarum testimoniis arguens & conuincens: quibus illi prauo sensu

Hieronymus

vtinuitur ad blasphemiam. Scripsit & librum quem Valentiniano Theodosio & Archadio imperatoribus pro defensione suorum cum Marcelliano quondam presbytero obtulit. Ex quo ostenditur Luciferianos schismatici consensisse: quia Hilarium Pictaviensem: & Damasum urbis Romae episcopos culpam quasi male consuluerint ecclesiae, quod praue uaricatores episcopi se in communionem & sacerdotium, pacis recuperandae gratia receperint: quod Luciferianis ita displicuit recipere episcopos qui in Arianensi concilio Arianis communicauerant: ut Novatianos apostatas poenitentes.

Ruffinus Aquileiensis ecclesiae presbyter: non minima pars ecclesiae doctorum: & in transferendo de graeco in latinum elegans ingenium habuit. Denique maximam partem graecorum bibliotheca latinis exhibuit. Basilii. scilicet Caesariensis Cappadociae episcopi. Gregorii Nazianzeni eloquentissimi hominis. Clementis Romani recognitionum libros. Eusebii Caesariensis Palaestinae ecclesiastica historia. Xysti sententias. Euagrii sententias. Pamphili martyris aduersum Mathematicos. horum omnium quaecumque praemissis plogis a latinis leguntur a Ruffino interpretata sunt: quae autem sine plogo, ab alio translata sunt quod plogum facere noluit. Origenis autem non omnia, quia & Hieronymus transulit aliquanta quae suo plogo discernunt. proprio autem labore: immo gratia dei exposuit idem Ruffinus symbolum: ut in eius comparatione alii exposuisse credantur. differuit & benedictionem Iacob super patriarchas triplicem. id est historico morali & mystico sensu. Scripsit & epistolas ad timorem dei hortatorias multas, in quas plene nitent illae quas ad probam dedit historiae etiam ecclesiasticae, quam ab Eusebio scriptam, & ab isto diximus interpretatam addidit. x. & xi. librum. Sed & obrectatori opusculorum suorum respondit duobus voluminibus arguens, & convincens se dei intuitu & ecclesiae utilitate, auxiliante domino ingenium agitauisse, illum vero emulationis stimulo incitatum ad obloquium stilum vertisse.

Ichoni? nat? Afer, in diuinis litteris eruditus, iuxta historiam sufficienter, & in secularibus non ignarus fuit. In ecclesiasticis quaeque historiis studiosus: scripsit de bello intestino libros, & expositiones diuersarum causarum, in quibus ob suorum defensionem antiquarum meminit synodum, e quibus omnibus agnoscitur Donatianae partis fuisse. Composuit & regulas

ad inuestigandā & inueniendā itelligentiā scripturarū: octo q̄si vno voluīte cōclūsit. Exposuit & Apocalypsim Ioānis in integro: nihil in ea carnale sed totū itelligēs spiritalē. In quā expositiōe dixit angelicā stationē corp⁹ dixit esse, nulle annorū q̄q; regni in terra iustorū post resurrectiōnē futuri suspitionē tulit. Neq; duas in carne mortuorū resurrectiōes futuras, vnā iustorū aliā iniustorū: sed vnā & tūc semel oīm in qua sūt gūt abortiuē etiā deformati, ne quid humani generis deformatum & animatū substantia. interea ostendit distinctionē sane duarū resurrectiōnū. Ita facit vt primā quā iustorū Apocalypsim dicit, credamus modo in ecclesiā incrementō: vbi iustificati p̄ fidē, a morticinis peccatorū suorū per baptisimū ad vitæ æternæ stipēdiū suscitantur. Secūdā vero generaliter omnis hominū carnis. Floruit hic ætate qua ante memoratus Ruffinus, Theodosio & filiis eius regnantibus.

S Euerus p̄ byter cognomēto Sulpitius Aquitanicę prouincię vir genere & littera nobilis: & paupertatis atq; humilitatis amorē cōspicius, charus etiā sanctorū virorum Martini Turonēsis episcopi, & Paulini Nolēsis, scripsit nō cōtēnēda opuscula. Nā epistolas ad amorē dei & Cōtēptū mūdi exhortatorias scripsit forori suæ multas: quæ & notæ sunt. Scripsit & ad supradictū Paulinū Nolanū duas: & ad alios alias. Sed quia in aliquibus etiā familiaris necessitas inserta est: nō digerrunt. Cōposuit & Chronica, scripsit & ad multorū p̄fectū: vitā beati Martini monachi et episcopi signis et prodigiis ac virtutibus illustris viri, et consolationem Posthumiani et Galli: sed mediantē et iudice de conuersatione monachorum Orientalium, et ipsius Martini habitam in dialogi speciem duabus incisionibus comprehendit: in quarum priorum refert suo tempore apud Alexandriam synodo episcoporum decretum Origenem: et cautius a sapientibus pro bonis legendum et animis capientibus pro malis reputandum. Hic in senectute sua a Pelagianis deceptus: et agnoscens loquacitatis culpam silentiū vsq; ad mortem tenuit: vt peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret.

A Ntioch⁹ ep̄s scripsit aduersū avariciā vnū ad lōgū volumē: et in curatiōe cecī: quia saluatore illūnat⁹ est hominā cōposuit: cōpūctiōne timoris dei et humilitate plenā. Moritur Archadiū vno tēpore,

Suerianus Gabellensis ecclesie episcopus: in diuinis scripturis eruditus: & in homiliis declamator admirabilis fuit: vnde & frequenter ab episcopo Ioanne & Archadio imperatore ad faciendum sermonem Constantinopoli: vocabatur. Legit eius expositionem in epistola ad Galatas. & de baptismo & theophanie solemnitate libellum gratissimum. Moris iunioris Theodosio suo in baptismo imperante.

Iceas Romanæ ciuitatis episcopus, composuit simplici & nitido sermone sex competentibus ad baptismum instructionis libellos: in quibus primus continet qualiter se debeant agere competentes: qui ad baptismi gratiam cupiunt peruenire. Secundus de gentilitatis erroribus: in quo dicit suo pene tempore melchidum quendam patrem familias a liberalitate: & Gadarium rusticum ob fortitudinem esse inter deos relatos. Terti⁹ liber de fide vnice maiestatis. Quartus aduersum genethlelogia. Quintus de symbolo. Sextus de agni paschalis victima. Dedit ad lapsum virginem libellum, omnibus laudibus emendationis ingentem.

Olimpius natione Hispanus episcopus, scripsit librum fidei aduersum eos qui naturam & non arbitrium in copulam vocant, ostendens non creatione sed inobedientia insertum naturæ malum.

Baccarius vir philosophiæ nudus & expeditus, vacare deo disponens etiam peregrinationem pro conseruanda integritate elegit. Edidisse dicitur græca opuscula: sed & ego ex illis vnum tantum de fidelium legi: in quo satisfacit pontifici vrbis aduersum querulos & infamatores peregrinationis suæ: indicans se non timore hominum, sed dei causa peregrinationem suscepisse: vt exiens de terra sua & cognatione sua heres fieret Abrahe patriarchæ.

Sabbatius Gallicenæ episcopus prouinciæ, rogatus a quadam casta & christo dicata virgine Secunda nomine, composuit librum de fide aduersum Marcionem & Valentinum eius auctorem, & aduersum Eunomium & eius magistrum Aetium: ostendens ei ratione scripturarum & testimonis vnum esse deitatis principium, ipsumque & esse deitatis & æternitatis auctorem: et nudi ex nihilo conditorem, simulque de christo quod non in phantasia homo apperuierit: sed veram habuerit carnem per quam manducando/bibendo/lasciando/plorando/patiente

do moriēdo resurgēdo verus probat⁹ sit homo. His enī sententiis Martiō & Valentinian⁹ cōtrarii extiterūt, asserentes duo deitatis principia, & christū venisse in phantasia. Actio vero & Eunomio discipulo ostēdit patrē & filiū non duarū esse naturarū & diuinitati pariliū, sed vni⁹ essentiae, & alterum ex altero. i. ex patre filium, alterum alteri coeternū cui credulitati Actius & Eunomius contradicunt.

ISaac scripsit de sancta Trinitate, & de incarnatione dominilibrum obscurissimae disputationis & inuoluti sermonis, confirmans ita in vna deitate tres esse personas, vt tamen sit in singulis propriū aliquid quod non habeat alia. Patrem. i. hoc habere propriū, q̄ ipse sine origine origo sit aliorum. Filium hoc habere propriū q̄ genitus genitori non sit posterior. Spiritum sanctum hoc habere propriū, q̄ nec factus nec genitus, & tamen sit ex altero. De incarnatione vero dñi ita scribit, vt manentibus in ea duabus naturis vna credatur filii dei persona.

Risus monachus scripsit aduersum eos qui rebaptizandos haereticos decernunt, docens nec legitimū nec deo dignū rebaptizari illos q̄ in nomine simpliciter christi, vel in nomine patris & filii & spiritus sancti quous prauo sensu baptizētur, sed post sanctae Trinitatis & christi simplicem confessionem, sufficere ad salutem manus impositionē catholici sacerdotis.

MAcarius alius monachus, scripsit in vrbe Romana aduersum Mathematicos librum, in quo labore orientalium quesiuit solatia scripturarum.

Eliodor⁹ alius Antiochen⁹ p̄sbyter, edidit de virginitate egregium & sanctis scripturis instructum volumen.

IOannes Hierosolymorum episcopus, scripsit in obrectatores studii sui librum, in quo ostendit se Origenis ingenium non fidem secutum.

Aulus episcopus scripsit de penitentia libellum, in quo dat legē poenitentibus, ita debere dolere pro peccatis, ne supra mensurā tristitiae immensitate desperationis mergantur.

Eluidius Auxentii discipulus Symmachi imitator, scripsit religionis quidē librum studio, sed non secundum scientiam, neq̄

sermone, neq; rationē nitidum: cuius operis ita sanctarum scripturarum sensus ad suam perversitatem flectere conatus est, ut earū testimoniis asserere voluerit sanctam Mariam post natiuitatem domini, quē virgo peperit, Ioseph sponso suo iunctam, & eius consortio filios suscepisse: qui fratres domini appellati sunt: cuius prauitatem arguens Hiero. libellum documentis scripturarum aduersus eum addidit.

Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, scripsit aduersū Origenem vnum & grande volumen: in quo omnia pene dicta, & ipsum pariter dānat: ac simul edocens non a se eū primum, sed ab antiquis patribus & maxime Heracla fuisse, & a presbytero electum, & de ecclesia pulsum, & de ciuitate fugatum. sed aduersum anthropomorphitas hæreticos qui dicūt deum humana figura & membris constare, disputatione longissima confutans: & de diuinarum scripturarum testimoniis arguens & conuincens eos, ostendit deum incorporeum, iuxta patrum fidem credendum: neq; vllis membrorum luminis omnino compositum. & ob id nihil ei in creaturis simile per substantiam, nec cuiq; incorruptibilitatem, aut immutabilitatē suæ dedisse naturæ, sed esse omnes intellectuales naturas corporeas, omnes mutabiles, ut ille solus corruptibilitati & mutabilitati non subiacet qui solus habet immortalitatem. Paschale etiā recursum, quod magna apud Niccam synodus post nonaginta & quinque annos, agi in tempore & die & luna secundum statū suū inuenerat: additis quibusdam ipsius festiuitatis rationibus & expositionibus, Theodosio principi obtulit. Legi & tres de fide libros sub nomine eius titulos, sed quia lingua inconsonans est non valde credidi.

Eusebius scripsit de crucis domini mysterio & apostolorū, p̄ci pueq; Petri cōstantiā virtute crucis, fidei virtute adeptā.

Igiltantius natione Gallus, Hispanæ Barcionēsis parrochiæ ecclesiā tenuit. Scripsit & ipse zelo quidē religiōis aliqua seductus humana laude, & p̄sumēs sup̄a vires suas hō lingua politus nō sensus scripturarū exercitatus exposuit prauo ingenio scđam Danielis visionē. & aliā locutus est friuola, q̄ in catalogo hæreticorū necessario exponentur.

Simplicianus episcopus multis epistolis hortatus est Augustinū adhuc presbyter, agitare ingenium, & expositionibus, scriptura

rum vacare: vt etiā nou⁹ quidam Ambrosius Origenis ἐργασίας videretur. & multas ad eius personā scripturarum quæstiōes absoluit. Est eius ep̃la p̃positionū, in qua iterrogādo q̃si disciturus docet doctrinā.

Vigilius episcopus scripsit ad quendam simplicianum in laudem martyrum libellum, & epistolam continentem gesta sui temporis apud barbaros martyrum.

Augustinus Afer Hipponensis oppidi episcopus, vir eruditus ne diuina & humana orbi clarus, fide integer & vita pur⁹, scripsit quanta nec inueniri possunt. quis ergo gloriatur omnia se illius habere: aut quis tanto studio legat quantum ille scripsit? Edidit tamen senex quod iuuenis cœperat, de Trinitate libros. xii. in quib⁹ (vt scriptura ait) introductus in cubiculum regis, & decoratus veste multifaria, sapientia dei exhibuit ecclesiam sine macula aut ruga, aut aliquid eius modi. De incarnatione quoq; dei idoneam edidit pietatē. De resurrectione mortuorū etiā sili cucurrit sinceritate. licet min⁹ capacib⁹ dubitationē de abortiuis elegerit, catholicis permansit.

Orosius presbyter Hispani generis, vir eloquens & historiæ cognitor: scripsit aduersum quæculos christianī nominis qui dicunt defectum Romanæ reipublicæ christi doctrina inuentum libros septē, in quibus toti⁹ pene mūdi tēpori calamitates & miseriae, ac bellorum inquietudines replicans, ostendit magis christianæ obseruantie esse, q̃ contra meritum suum res Romana adhuc duraret, & pace culturę dei pacatum retineret imperium. Sane in primum librū descripsit positionem orbis oceanī interfusione, & Tanaisiuitibus in tercium, situm locorum, nomina & numerum, moresq; gētium, qualitates regionum, initia bellorum, & tyrannidis exordia, finitimo sanguine dedicata. Hic est Orosius, qui ab Augustino pro discēda animę rōne ad Hiero. miss⁹, rediēs reliqas bti stephāi p̃mi martiris tūc nup̃i uetas, p̃m⁹ itulit occidēti. Claruit extremo pene Honorii tēpore.

Maxim⁹ taurinēsis eccl̃ie ep̃s, vir i diuinis scripturis satis itet⁹ & ad docēdā ex t̃p̃e plēbē sufficēs, cōposuit ad laudē ap̃lorū tractat⁹ & i Ioānis baptiste, & g̃nālē oīm mart̃rū homiliā. Sed & de caplis euāgeliorū & actū ap̃lorū mīta sapiēter exposuit. Fecit & duos de sc̃ti eusebii vercellēsis ep̃i & cōfessoris tractat⁹, & de sancti Cypriani speciale. de ba

ptissimi gratia librū ēdidit. Scripsit de auaricia. de hospitalitate. de defectu Lunæ. de eleemosynis. de eo qđ scriptū est in Esaia: Caupones tui miscent vino aquā. de passione domini. de ieiunio seruorum dei generali. de ieiunio speciali quadragesimæ, & qđ non sit in eo iocandum. de Iuda traditore. de cruce domini. de sepulchro ei⁹. de resurrectione ipsi⁹ de accusato & iudicato dño apud Pilatum. de kalendis Ianuariis. Homilias ēt de natali dñi. Scripsit homilias de theophania, & de Pascha, & de Pentecoste multas. de hostibus carnalib⁹ nō timendis. de gratia post cibum deo agenda. de poenitētia Niniuitarum, & multas alias ei⁹ homilias de diuersis legi, quæ nec retineo. Moritur Honorio & Theodosio iuniorē regnantibus.

Petronius Bononiēsis episcop⁹, vir sanctitate vitæ & monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, scripsisse putatur Vitas patrum ægypti monachorum, quas velut specula ac normam professionis suæ monachi amplectūtur. Legi sub eius nomine de ordinatio ne episcopi ratione & humilitate plenum tractatum: quem lingua elegantior ostendit non ipsius esse, sed vt quidā dicunt patris eius Petronii eloquentissimi & eruditissimi in secularibus litteris viri, & credendū. Nam præfectum prætoris se fuisse, in ipso tractatu designat. Moritur Theodosio Archadij filio & Valentiniāno regnantibus.

Pelagius hæresiarches anteq̃ proderetur hæreticus, scripsit studiosis tres necessarios de fide Trinitatis libros, & pro actuali cōuersatiōe eulogiarum ex diuinis scripturis librum vnum: capitulorū indictis in modum sancti Cypriani martyris præsignatū. Postq̃ hæreticus publicatus est, scripsit hæresi suæ fauentia.

Innocentius vrbis Romæ episcopus, scripsit decretum occidentaliū & orientaliū ecclesiarum aduersum Pelagianos datum quod post successor eius Zosimus latius promulgauit.

Questinus anteq̃ a Pelagio cōcurreret: imo adhuc adolescēs, scripsit ad parentes suos de monasterio epistolas in modū libellorū tres, oibus deū desiderātib⁹ necessariās. Moralis siquidē in eis dictio nihil ibi vitiū postmodū pditi, sed totū ad virtutis incitamentū tenuit.

Vlianus episcopus Capuan⁹, vir acer in negotio, i diuinis scripturis doctus, græca & latīna lingua scholasticus. prius ergo q̃

impietati Pelagii se aperiret, clarus in doctoribus ecclesiæ fuit: postea vero hæresim Pelagii defendere nifus scripsit ad Augustinū impugnatorem illius libros. iiii. & iterum libros. viii. Est & liber altercationis ambarum partium defendentium. Hic Iulianus elemosynistempore famis & angustiae indigentibus omnibus suis prorogatis, multos miserationis specie nobilitū p̄cipue religiosorum illiciens, hæresi suæ sociauit. Moritur Valentiniano Constantii filio imperante.

Lucianus presbyter sanctus vir, cui reuelauit deus temporibus Honorii & Theodosii Augustorū, locū sepulchri, & reliquiarum corporis sancti Stephani martyris primi. Scripsit ipsam reuelationem ad omnium ecclesiarum personas græco sermone.

Avitus presbyter, homo Hispanus genere: ante relata Luciani presbyteri scripturam, transulit in latinum sermonem: & adiecta epistola sua per Orosium presbyterum occidentalibus dedit.

Paulinus Nolæ Campaniæ episcopus, composuit versu breuia, sed multa, & ad celsum quendam epitaphii vice consolatoriū libellū super morte christiani & baptizati infantis, spe christiana munitū: & ad Seuerum plures epistolas, ad Theodosium imperatorem ante episcopatum prosa panegyricum super victoria tyrannorum: eo maxime q̄ fide & oratione plusq̄ armis vicerit. Fecit & sacramentarium & hymnarium. Ad sororem quoq̄ epistolas multas de contemptu mundi dedit: & de diuersis causis, disputatione diuersa tractat & addidit. Principuus tamen omnium opusculorum eius, est liber de poenitentia & de laude generali omnium martyrum. Claruit temporibus Honorii & Valentiniani, non solum eruditione & sanctitate vitæ, sed & potentia aduersum daemones.

Etropius presbyter scripsit ad duas sorores ancillas christi, quæ ob deuotionem pudicitie & amorem religionis ex hæredate sūt a parentibus, epistolas in modum libellorum consolatorias eleganti & apto smōe duas: nō solū rōne, sed etiā & testimoniis scripturæ munitas.

Evagrius alter, scripsit altercationem Simonis iudæi & Theophili christiani, quæ pene omnibus nota est.

Igilius diaconus, composuit ex traditione patrum monachorū regulam: quæ in Coenobio ad profectum fratrum in conuentu

legitur breuiato & aperto sermone totius monasticæ professionis in se tenentem disciplinam.

Aticus Constantinopolitanus episcopus, scripsit ad reginas Archadii imperatoris filias de fide & virginitate librum valde egregium, in quo peruersum Nestoriani dogma impugnat.

Nestori⁹ hæresiarches cum in Antiochena ecclesia presbyter in signis i docendo ex tpe declamator haberetur, cōposuit infinitos tractatus diuersarum ὁρθόδοξον. In quibus iā tūc subtili nequitia infudit postea proditæ impietatis venena, quæ moralis interdum occultabat suadela. Postq̃ vero eloquentia & abstinētia cōmendante Cōstantinopolitanæ ecclesiæ pontificatui donat⁹ est: apertum se ecclesiæ hostem quem diu celabat ostendens, scripsit librum quasi de incarnatione domini sexaginta & duob⁹ diuinæ scripturæ testimoniis, prauo sensu suo constructum, in quo quid asseuerauerit in catalogo hæreticorum monstrabitur.

Celestinus vrbis Romæ episcopus decretum Synodi aduersum supradictum Nestorium habitum volumine describens, ad Orientis & Occidentis ecclesias dedit: confirmans duabus in christo manentibus perfecte naturis. Vnam filii dei credendam esse personam. Huic sententiæ superscriptus Nestorius ostensus est esse contrarius. Similiter etiam Xystus successor Celestini pro eadem re, & ad ipsum Nestorium & ad Orientis episcopos aduersus errorem eius succidendum sententias direxit.

Theodorus Anciranus Gallatiæ episcopus, scripsit aduers⁹ Nestorium adhuc Ephesi positus librum redargutionis & confutationis: dialectica quidem arte ordinatum, sed auctoritate sanctarū scripturarum detextum: multis enim assertionibus vsus est anteq̃ scripturarum testimonia poneret.

Eustidius Britanniorum episcopus scripsit ad Fatalem quendam de vita christiana librum, & alium de viduitate seruanda sana & deo digna doctrina.

Cyrillus Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, ædedit variarum ὁρθόδοξον tractatus. homilias etiam composuit plurimas quæ ad declamandum a græciæ episcopis memoriæ commendantur. Præter

rea libri eius sunt de synagogæ defectu, de fide aduersum hæreticos, & peculiari intentione aduersus Nestorium compositus qui attitulatur ἑλεγχος. In quo omnia Nestorii occulta panduntur, & prodita confutantur.

Timotheus episcopus composuit librum de natiuitate domini secundum carnem: quam credit in epiphania factam.

Eporius adhuc monachus, postea presbyter, præsumens de puritate vitæ, quam arbitrio tantum & conatu proprio non dei se adiutorio obtinuisset credebat Pelagianum dogma cœperat sequi, sed a gallicanis doctoribus admonitus, & in Africa per Augustinum a deo emendatus scripsit emendationis suæ libellum, in quo satisfacit de errore, & gratias agit de emendatione. Simul & q̄ de incarnatione christi male senserat corrigens, catholicam sententiam tulit dicens, manētibus in christo duabus naturis: vnā reddi filii dei personam.

Ictorinus rhetor Massiliensis, ad filii sui Etherii personam cōmentatus est in Genesim, idest a principio libri vsq; ad obitum Abraæ patriarchæ. Quatuor versuum ædidi libros, christiano quidem & pio sensu: sed vt pote seculari litteratura homo occupatus, & nullius magisterio in diuinis scripturis exercitatus, leuioris ponderis sententias figurauit. Moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus.

Asianus natiōe Scytha, Constantinopoli a Ioanne magno episcopo diaconus ordinatus, apud Massiliam presbyter, condidit duo monasteria idest virorum & mulierum q̄ vsq; hodie extant. Scripsit experientia magistrante plano librato sermone: & (vt apertius dicam) sensu verba inueniens: & actione linguam mouens res omnium monachorum professione necessarias, idest de habitu & de canonica oratione atq; psalmodum modo qui in monasteriis ægypti die noctq; tenentur libros tres. Institutionū librū vnū. De origine & qualitate ac remediis octo principalium vitiorū libros octo: singulos, scilicet de singulis vitiis libros ex-

pendiens. Digessit etiam consolationes cum patribus ægypti habitas hoc est de destinatione monachi ac fine. de discretione. de tribus ad seruendum deo vocatōibus. De pugna carnis aduersum spiritum, & spiritus aduersum carnem. De natura omnium vitiorū, de nece sancto rū. de nobilitate animę. de octo principalib⁹ vitis. de qlitate orōnis. de iugitate oratiōis. de perfectiōe. de castitate. de protectione dei. de scientia spiritali. de diuinis charismatibus. de amicitia. de diffiniendo vel non diffiniendo. De trib⁹ antiq⁹ generib⁹ monachorū & quarto nup exorto. De fine cœnobitę & eremitę. De satisfactiōe penitentię. de remissiōe quinquagesimę. de nocturnis illusionib⁹. De eo qđ dicit apłs: Nō enī qđ volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago. De mortificatione. Et ad extremum rogatus a Leone archidiacono, & postea vrbis Romę episcopo: scripsit aduersus Nestorem de incarnatione domini libros. vii. Et in his scribendi apud Massiliam & viuendi finem fecit Theodosio & Valentiniano regnantibus.

Philippus presbyter, optimus auditor Hiero. cōmentatus est in Iob. Aedidit sermone simplici libros. Legi eius & familiares epistolas & valde falsas, & maxime ad paupertatis & dolorum tolerantiam exhortatorias. Moritur Martino & Auito regnantibus.

Evcherius Lugdunensis ecclesię episcopus, scripsit ad Valerianū epłam vnā scholastico & rationabili sermōe. Dissertit etiam ad psonā filiorū Salonii & Veroni, postea epōrū, obscura qđq; scđrū capłā scripturarū. Sed & Cassiani qđā opuscula lato tesa sermone, angusto reuoluens verbī tramite, in vno coegit volūe, aliāq; tā ecclīasticis studiis q̃p monasticis necessaria. Moritur Valentiniano & Martino regnatib⁹.

Incentius natione Gallus: apud monasteriū i Lerinensi insula presbyter, vir in scripturis sanctis doctus & noticię ecclīasticorum dogmatum sufficienter instructus: composuit ad euertenda hæreticorum collegia nitido & aperto sermone validissimā disputationem, quam abscondito nomine suo, attitulauit, peregrini aduersum hæreticos: cuius operis quia secundi libri maximam in scholulis partem, a quibusdam furatam perdidit, recapitulato eius paucis sermonibus sensu primo compegit, & in vnum librum ædedit.

Moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus,

Syagrius scripsit de fide aduersum præsumptuosa hæreticorum vocabula, q̄ ad destruenda v̄l immutanda sanctæ Trinitatis nomina vsurpata sunt, dicentium patrem non debere patrem dici, ne in patris nomine filius consonet, sed ingenitum & infectum ac solitariū nūcupandum: vt quicquid extra illū i persona est, extra illū sit in natura, ostendens & patrem quidem posse dici ingenitū: licet scriptura nō dixerit: & ex se genuisse in persona filiū nō fecisse, & ex se protulisse in persona spiritum sanctum, nō genuisse neq; fecisse. Sub huius Syagrii nomine. vii. de fide & regulis fidei libros prætitulatos inueni: sed quia lingua variantur, non eius credidi esse.

Isaac presbyter Antiochenæ ecclesiæ, scripsit Syro sermone longo tempore & multa, præcipua tamen cura aduersum Nestorianos & Eutychianos: ruīnam etiam Antiochiæ elegiaco carmine planxit, coauditores imbuens sono quo Ephrem diaconus Nicomedie lapsus. Moritur Leonē & Maiorano regnantibus.

Saluanus Massiliensis presbyter diuina & humana litteratura instructus, & (vt absq; inuidia loquar) episcoporum magister scripsit scholastico & aperto sermone multa: ex quibus ista legi, de virginitatis bono ad Marcellum presbyterum libros tres, aduersum auariciam libros. iiii. de præsentis iudicio libros. v. & pro eorum meritofatisfactionis ad Salonium episcopum librum vnum, & expositionis extreme partis Ecclesiasticis ad Claudianum episcopum Vienneſem librum vnum: epistolarum librum vnum, & in morē græcorum, de principio Genesis vsq; ad conditionem hominis composuit versum quasi hexametrum librum vnū. Homilias episcopis factas multas: sacramentorum vero quātas nec recordor. Viuit vsq; hodie in senectute bona.

Aulinus composuit tractatus de vitio quadragesimæ, e quibus ego legi duos. De die dominico Paschæ. de obedientia. de pœnitentia. de Neophytis.

Ilarius Arelatēsis episcopus, vir sanctis scripturis doctus, paupertatis amator: & erga inopum prouisionem, non solum mētis pietate, sed & corporis sui labore sollicitus fuit. Nā pro reficiendis pauperibus, etiam rusticationem contra vires suas homo ge

nere clarus, & longe aliter educatus exercuit, sed nec in spiritalibus neglexit. Nam & in docendo gratiam habuit, & absque personarum acceptione omnibus castigatum opus predicationis ingessit. Ingenio vero immortali alia quae & parua addidit, quae eruditae animae & fidelis linguae indicio sunt: in quibus praecipua & ad multorum utilitatem necessario opere vitam sancti Honorati decessoris sui composuit. Moritur Valentiniano & Martiano imperatoribus.

Leo urbis Romae episcopus, scripsit ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum aduersum Eutychem presbyterum, qui tunc ambitione episcopatus noua in ecclesiam moliebatur inducere epistolam: in qua admonet eum, ut si confiteretur errorem, & polliceretur emendationem reciperet eum. Si autem persisteret in incepto, cum sua haere si daretur. Simul docet in ipsa epistola & diuinis confirmat testimonium dominum Iesum christum sicut paterne diuinitatis verum filium: ita verum humanae naturae esse hominem credendum. id est ex carne virginis carnem traxisse, & non de caelo corpus sibi exhibuisse: sicut & Eutyches assererat. Moritur Leone & Maiorano imperatoribus.

Mochimus Mesopotamenus apud Antiochiam presbyter: scripsit aduersum Eutychem egregium librum, & alia scribere dicitur quae necdum legi.

Umotheus extincto ab Alexandrinis Protherio episcopo: tumultu ante adhuc praesbe, aut voluit, aut passus est se ab uno episcopo in locum occisi episcopi fieri episcopum. Et ne contra legem factus merito abiicere tur ad gratiam praesbeis, quae Protherium exorsum habuerat, omnes quibus ille communicauerat Nestorianos esse pronunciauit: & maculam conscientiae temeritate abluendam praesumens. scripsit ad Leonem imperatorem libellum valde suaserium quem prauo sensu patrum testimonium intantum roborare conatus est, ut ad decipiendum imperatorem, & suam haeresim confortandam pene Leonem urbis Romae episcopum, & Chalcedonensem synodum, ac totos occidentaliu episcopos illorum adminiculo Nestorianos ostenderet. Sed fauente deo a Chalcedonensi concilio hostis ecclesiae coargutus est & confutatus. Vivere adhuc in exilio iam haeresiarches dicitur & habet. Hunc ipsum libellum cognoscendi gratia, ego rogatus a fratribus in latinum translatum & cauendum praetitulauit.

Asclepius Afer in Batensi territorio vici nō grādīs ep̄s, scripsit aduersū Arrianos: & modo aduersū donatistas scribere dicit in docendo autem ex tempore grandi opinione celebrator.

Petrus edessenæ ecclesiæ p̄s byter declamator isignis: variarū causarū tractat⁹ & i morē scti ephrē diacōi psalmos metro cōposuit.

Paule p̄s byter natiōe (vt ex dictis ei⁹ cognoui) Pānoniæ, scripsit de virginitate seruādā & cōtēptu mūdi, ac vitę institutiōe vel morū correptione mediocri sermone, sed diuino cōditos sale libros duos ad p̄sonā cuiusdā nobilis, & xp̄o deditę virginis Cōstātia noie: i quibus meminit Iouinianī hæretici & voluptatū ac libidinum prædicatoris: cui intantum continentis & castæ vitæ institutio contraria fuerat: vt inter luxuriosas epulas animā eructaret.

Pastor episcopus, cōposuit libellum in modū symboli paruum, totā pene eccl̄asticā credulitatē p̄ sentētias cōtinētē: i quo iter cēteras dissensionū prauitates, quas p̄termisissis auctōrū vocabulis anathematizat. Priscillianus cum ipso auctore damnat.

Uictor Cartenæ Mauritanīæ ciuitatis ep̄s, scripsit aduersū Arrianos librū vnū & lōgū: quē Gēserico regi p̄ suos audiendū obtulit: sicut ex premio ipsi libri didici. Scripsit & de penitētia publicani librū. In q̄ & regulā viuēdi p̄nitētib⁹ iuxta scripturarū auctōritatē statuit: & ad Basiliū quēdā sup̄ morte filii cōsolatoriū libellū spe resurrectionis p̄fecta instructiōe munitū. Homilias etiā cōposuit multas, q̄s a fratrib⁹ salutis p̄prie sollicitis in libris digesta seruari cognoui.

Oconius Castellani Maritanīæ oppidi episcopus, scripsit aduersus ecclesiæ inimicos iudæos Arrianos & alios hæreticos. Composuit etiam sacramentorum egregium volumen.

Vasus Massiliensis ecclesiæ p̄s byter, vir in diuinis scripturis doctus, & in earum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoq; Scholasticus, hortatu sancti Venerii episcopi excerpfit ex sanctis scripturis lectiones totius anni, festiuis aptas diebus: responsaria etiam psalmorum capitula, tempori & lectionibus congruentia: quod opus tam necessarium ad lectores in ecclesia probatur: vt expetitum, & sollicitudinem tollat & inoram plēbiq; ingerat sciētiam celebritatē decorem, sed & ad personam sancti Eustasii.

sive p[re]s[bi]t[er]i successoris supradicti hominis dei, composuit sacramento-
rum egregium non paruum volumen per membra quidem opportu-
nitate officiorum & temporum, prolectionu[m] textu psalmorumq[ue] se-
rie: & decantatiōe discretū, sed supplicandi deo & contestandi benefi-
ciorum eius soliditate sui consentaneum: quo opere grauissimi sen-
sus & castigatē eloquentiē agnouimus virum. Homilias etiam dicitur
declamasse quas & haberi a fidelibus viris cognoui, sed ego non legi.
Mortitur Leone & Martiano regnantibus.

Incentius p[re]s[bi]t[er], natiōe Gallus, in diuinis scripturis exer-
citatus, linguam habens vsu loquendi & maiore lectione po-
litam: cōmentat[ur] est in psalmos: cui[us] operis legit aliqua sancto
homini dei Canat[us] me audiente, promittens simul si dominus vitam
& vires daret, se in toto Psalterio eodem studio laboraturum.

Ayrus genere Alexandrin[us], arte medicus & ex philosopho mona-
chus, vir dicendi peritus. scripsit aduersus Nestorem eleganter
& fortiter. Modo autem dum in illū nimius inuehitur, & syllogismis
magis q[uam] scripturis agit, Timotheanum dogma fouere cōepit. Deni-
q[ue] ambiguusq[ue] etiam suis suspendit animum a consensu Chalcedo-
nensis decreti, nec acquiescendum putat filium dei duabus post incar-
nationem constare naturis.

SAmuel Edissen[is] ecclesiæ p[re]s[bi]t[er], multa aduersus eccl[esi]æ inimic[os]
Syro sermone construere dicit[ur]: p[re]cipua tamen intētiōe cō-
tra Nestorianos & Eutychianos, & Timotheanos nouellos, siue ad di-
uersos hæreticos, vñ & frequenter triformē bestia[m] & eccl[esi]astica isemel
setētia cū auctoritate sc̄t[ar]ū scripturarū summitate ferit: ostēdēs Nesto-
rianis deū in hoīe, non purū hoīem ex virgine natū. Eutychianis verā
hūani gēis carnē a deo assūptā & nō de coelo exhibitā: nec crassi aeris
substantiam in carne formatam. Timotheanis ita verbū carnē factū:
vt manēte verbo i[n] sua substātia, & hoīe i[n] sua natura, societate, nō i[n]-
mixtione vnam filiū dei reddidisse personam. Viuere adhuc apud Con-
stantinopolim dicitur, nam initio collati anthemio imperii, & scripta
eius, & esse eum in carne cognoui.

Claudianus Vienen[sis] p[re]s[bi]t[er], vir ad loquendum artifex, &
ad disputandum subtilis, composuit tres de statu vel de substan-

tia animæ libros, in quibus agit intentionē, quaten⁹ ostendat aliquid incorporeum præter deum.

Prosper homo Aquitanie regionis sermōe scholastic⁹, & assertionib⁹ nervosus, multa cōposuisse dicitur. Ex quib⁹ ego chronica nois illi⁹ p̄titulata legi: cōtinentia a primi hois cōditione iuxta diuinarū scripturarū fidē vsq; ad obitū Valētiniani augusti, & captiuitatem vr̄bis Romæ a Genserico Vuandalorū rege factam. Legi & librū aduersus opuscula suppresso nomine Cassiani, quæ ecclesia dei salutaria probat, ille infamat nociua. Re enim vera Cassiani & p̄peri de gratia dei & libero arbitrio sententiæ in aliquibus sibi inueniuntur contrariæ. Epistolæ quoq; papæ Leonis aduersum Eutyche de verâ christi incarnatione ad diuersos datæ, ab ipso dictatæ creduntur.

Haustus ex abbate Lerinensis monasterii apud regnum Gallicæ episcopus factus, vir in diuinis scripturis satis intentus, ex traditione symboli occasione accepta cōposuit librū de Spiritu sancto, in quo ostendit eum iuxta fidem patrum & consubstantialem & coeternalem esse patri & filio, ac plenitudinem Trinitatis obtinentem. Edidit quoq; opus egregium de gratia dei qua saluamur, & libero humanæ mentis arbitrio in quo saluamur, in quo opere docet gratiam dei semper & inuitare & præcedere, & inuare voluntatem nostram: & quicquid ipsa libertas arbitrii pro labore pie mercedis acquisierit, non esse proprium meritum, sed gratiæ donum. Legi eius & aduersum Arrianos & Macedonianos paruum libellum, in quo coessentialē prædicat Trinitatem, & alium aduersus eos qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeū. In quo & diuinis testimoniis & patrū confirmat sententiis, nihil credendum incorporeum præter deum. Est eius epistola in modum libelli ad diaconum quēdā gratū noie ædita, quia a fide catholica discedens, ad Nestorianam abiit impietate. In qua epistola admoneteum credere sanctam Mariam virginem non purū hominem genuisse, qui postea susciperet diuinitatem, sed deum verū & hominem verum. Sunt eius & alia scripta, quæ quia necdum legi nominare nolui, viua tamen voce egregius doctor, & creditur & probatur. Scripsit postea & ad Felicem præfectum prætorio & patriciæ dignitatis virū, filiū magni cōsulis iā religiosū eplā ad timorē dei hor

toriam cōueniēte psonis pleno animo poenitētiā agere disponētū.

Serus de episcopus, scripsit aduersum eos qui dicunt christum in hac vita de gentem non uidisse carnis suis oculis patrem, sed post resurrectionem ex mortuis & ascensionem in coelis, cum translatus est in gloriam dei patris, profectū. s. ei dātis & remunerationē martyrii, in qua scriptura ostendit & disputatione sane sanctarum scripturarum testimoniis, dominum Iesum ab ipso eius conceptu per spiritum sanctum factū & partu ex virgine, quod deus verus in homine uero, ipse quoque homo deus factus natus est, semper carnis suae oculis & patrem uidisse spiritum sanctum per specialem & unitam dei & hominis societatem.

Istorius natione Aquitanicus, calculator scripturarum scrupulosus, inuitatus a sancto Hilario urbis Romae episcopo, composuit Paschalis cursum in indagatione cautissima, post quattuor priores, qui composuerant Hippolytum, Eusebium, Theophilum & Prosperum, & protendit annorum seriem usque ad annum quingentesimum tricesimum secundum, ita ut quingentesimo tricesimo tertio anno reincipiat paschalis solennitas eodem mense & die eademque luna, quae primo passionis ac resurrectionis dominicae anno facta est.

Theodoretus Cyriae ciuitatis episcopus (a Cyro enim rege Persarum condita, seruat hodieque apud Syriam nomen auctoris) scripsisse dicitur multa: ad meam noticiam tamen ista sunt quae uenerunt. De incarnatione domini aduersum Eutychem presbyterum & Dioscorum Alexandriae episcopum, qui humanam in christo carnem fuisse negant: scripta fortia, per quae confirmat & ratione & testimoniis scripturarum, ita illum ueram maternae substantiae carnem habuisse. quam ex matre uirgine sumpsit: sicut & ueram deitatem, quam aeterna nascibilitate deo patre gignente, ipse nascendo accepit. Et decem historice ecclesiasticae libris, quos imitatus Eusebium Caesariensem conscripsit, a fine librorum Eusebii usque ad suum tempus. id est a vicennialibus Constantini usque ad imperium Leonis senioris deduxit, sub quo & mortuus est.

Ennadius Constantinopolitanae ecclesiae episcopus, uir lingua nitidus & ingenio acer: tam diues ex lectione antiquorum fuit, ut Daniele prophetam ex integro ad uerbum comen-

tatus exponeret. Homilias etiam multas composuit. Moritur seniore Leone imperium tenente.

Hecodoret⁹ in Coeleſyria pſbyter multa cōſcripſit. ſed ad meli⁹ ber ei⁹ venit, quē de cōſonātiā diuinæ ſcripturæ cōpoſuit. i. veteris & noui teſtamēti aduerſus antiq⁹s hereticos. Qui ppter differētā pceptorū vel ceremoniarū: aliū veteris teſtamēti deū dixerūt, aliū noui. In quo oſtēdit diſpēſatiōis fuiſſe vni⁹ ei⁹uſdēq⁹ dei auctoris vtriuſq⁹ ſcripturę, vt alia p Moysen antiq⁹s lex dare⁹ in ſacrificiorū ceremoniis & iudiciorū animaduerſionib⁹: alia bīs p chriſti preſentiā in ſacriſmyſteris & futuris repromiſſiōib⁹: nec diuerſa credi debere, aut nō vno ſpiritu & vno auctore dictata, cū illa quæ ſi modo ſecundū litteram obſeruari⁹ occiderēt, eadem ipſa ſecundū ſpiritu⁹ intellecta viuificēt. Moritur hic ſcriptor ante trienniu⁹ regnante Zenone

Oānes Antiochiæ parrochiæ ex grāmatico pſbyter, ſcripſit aduerſum eos qui in vna tantū ſubſtātia adorādū aſſerunt chriſtū, nec acquieſcūt duas in chriſto cōſitēdas naturas: docēs ſecundū reuelationē ſcripturarū vnā in illo dei & hominis eſſe pſonā, nō vnā carnis & verbī naturā, & impugnat aliquas Cyrilli Alexandrini epiſcopi ſentētiās: docēs icaute ab illo aduerſū Neſtorē platas q⁹ nūc fomētū ſūt, & robur addūt Timothianis. qđ valde inaniter dicit. Vinere adhuc dicitur & ex tempore declamare.

BEATI HIERO. PRESBYTERI AD DESIDERIVM

quem ad loca ſancta viſenda & mutuū aſpectum inuitat, & quædam de opusculis ſuis, & maxime de libro virorum Illuſtrium eloquitur, quod ipſi lib. ſubdidimus.

Ecce ſermo⁹ de dignatiōe ſtuæ: quē mihi nō opinātī tua beniuolentiā tribuit, gauis⁹ qđ ſū teſtimonio honeſti & eloquētiffimi viri: ſed i memet reuerſus ſatis dolui me idignū tātis laudib⁹ atq⁹ pconio, opprimi potius qđ leuari. Scis enī dogma nſm humilitatis tenere vexillū & p ima gradiētes ad ſūma nos ſcādere. Quot⁹ igit⁹ ego vel quāt⁹ ſū: vteruditæ vocis merear teſtimōiū: vt mihi ab eo palma eloquētiæ deferat⁹ q ſcribēdo diſertiffime deſruit ne ſcriberē: Verū tñ audiēdū ē, vt charitas q⁹ nō qrit q⁹ ſua ſūt, ſed q⁹ pximi: reddat ſaluta

Hieronimus

tionis officia, quoniam locum implere non valet præceptoris, gratulor tibi & scite atq; venerabili sorori tuæ Serenillæ, q̄ feronomos calcatibus fluctibus sæculi, ad xp̄i tranquilla puenit: quāq; hoc noisvaticinio in te prædestinatum sit. Legimus enim sanctum quoq; Daniëlem appellatum desideriorum virum & amicum dei, quia mysteria eius scire desiderauit. Itaq; q̄ venerabilis Paula, me est deprecata vt facerē, modo facio, hortorq; & precor per domini charitatē, vt nobis vestros tribuatis aspectus, & per occasionem sanctorum locorum, tanto nos dñtētis munere. Certe si consortia nostra displicuerint, adorasse vbi steterunt pedes domini pars fidei est, & quasi recētia natiuitatis & crucis ac passionis vidisse vestigia. Opusculorum meorum quia plurima euolauerunt de nidulo suo, & temerario editionis honore vulgata sūt, nihil nisi, nec eadem forsitan mitterem q̄ habebas. Quod si exemplaria libuerit mutuari, vel a sancta Marcella quæ manet in Auentino, vela Loth temporis nostri, Dōnionē viro sanctissimo accipere poteris. Ego autem operiens præsentiam tuam, aut totum tibi dabo cum affueris: aut si hoc aliquæ impedierint difficultates, quæcūq; præceperis, libēs mittam. Scripsi librū de illustribus viris ab apostolis vsq; ad nostram ætatem, imitatus trāquillum græcūq; Apolloniū, & post catalogum plurimorum. me quoq; in calce voluminis quasi abortiuū & minimum omnium christianorū posui, vbi mihi necesse fuit vsq; ad. xiiii. annū Theodosii imperatoris & principis quæ scripserim breuiter anotare: quem librū cū a supradictis sumpseris, quicquid de in dice minus habueris, paulatim scribi faciam si volueris.

BEATI HIERONIMI PRESBITERI AD DESIDERIVM
de præcipuis ecclesiasticis scriptoribus & eorum commentariis, vbi singulorū effert ingenia, insinuās in quo quiq; defecerit.

Is nunc acriter mi frater Desideri, vt tibi quasi de luminaribus quæ toto firmamento mundi refulgent: pauca de scriptorib⁹, qui nobis multa de obscuritatibus, quæ propter carnalem mentem intelligentiā impediunt, ad splendorem considerationis spiritale proferre potuerunt, manifestissime dicā. Sed vereor

Susannæ Helchiæ filia, ne in me sententia iniquo iudicio presbyterorum impleatur: dicenti, Angustia mihi vndiq; sunt, & mihi similiter sunt angustia. Si enim voluero aliquem ex his reprehendere, aduersarios atq; inimicitias mihi vndiq; concitabo. Si autem noluerō, munq; quæ postulasti inuenies. Sed vnus tantum voluntatem condēnare q̄ multorum consilia transire vel despiciere, melius esse videtur: quia vnus quisq; eorum in scripturis sanctis diligenter laudari meruit, sed omnes breuiter leuiterq; cū om̄i amore tangā vt vtrunq; pacifice impleā.

Avgustinus episcopus, volās p̄ montiū cacumina quasi aquila, & ea q̄ in radicibus montiū fiant non considerās, multa celorum spacia, terrarūq; situs, & aquarum circulum claro sermone pronūciat. Qui enim in lignum fructuosum ascendere vult, paulatim ad superna & maiora carpere poma festinat: ramos autem proximos parvulis relinquit. Nos autem qui paruuli sumus, infirmiq; atq; iuniores: si inferiora congregare valuerimus nobiscum bene agetur.

Hilarieps Romanorū, Lucifer. i. lucerna eccl̄iæ & p̄ciosus lapis, ad quē mortalia vix ascendūt pulchro sermone aureoq; ore vniuersa loquitur. Et si enim aliqua secus viam cecidisse potuissent, tamen ab eo in scripturis messis exorta est magna.

Origenes adamantius, altiora atq; maiora cogitans, propriūq; ingenium ferre non sufficiens, diu loquitur, per aliud se subnectit. Et cum hæc nimio mentis ardore cogitasset oneribus maioribus caricabat se, & cum sic incedere non posset, ruina magna illuc deuolutus est, vt ruinae eius pateret doctrinas per aliquas seductiones ineptas, multosq; de via recta in aliam viam perduxit: & venenum eius quasi in multis vocibus, syrenarumq; canticis plures necare potuit. Melior omnibus in bonis: peior in malis. Aliqua vero per eum fecus viam seminata sunt: multi tamen aliquos eius pessimos discipulos, multa venenosa sub eius nomine edidisse testantur.

Evsebius Cæsariensis clauis scripturarū, custosq; noui testamēti, multis maior in cōscriptionib; a gr̄ecis cōprobatur. Scripsit q̄ tuor canones euāgeliorū, & yndecim libros historie eccl̄iasticę, q̄ nouū testamētum narrant atq; custodiunt, & χρονικόν. i. tēporū breuiariū. Hæc tria sunt præclara quæ hoc in operibus eius testantur, & nos om

nīa eius vestigia qui imitari potuisset, nunq̃ repperimus.

Helidorus presbyter, domum amplissimam per modicum foras
men respiciens, tentansq; ostia conclusa clauessq; non habēs: vix
pauca ad lucē prodere cōualuit, sed quē potuit narrare fidelit̃ narrauit.

Mbrosius frater, profundorum penna raptus, & aeris volucer,
q̃ diu in profundum ingreditur, fructum de alto capere videt̃.
Et omnes eius sententiæ, fidei ecclesiæ, & omnium virtutum firmæ
sunt columnæ,

Dardanus multas quæstiones arripiens per mentis astutiam, nu-
cemq; circa nucleum non confringēs. multa impossibilia de scri-
pturis cum fiducia loquitur.

Paulino visum est magistrum fieri: & non erat ante discipulus, &
fructum sine radice oriri fieriq; tentauit. Ideo eius conscriptio-
nes scriptore & charta non indigent.

Pelagius de quo apud fideles sermo est, de quo etiam & mihi gra-
uis causa disputationis eius verborum pene in toto orbe annun-
ciata est: quem omnes ecclesiæ quasi lupum de silua mirantur: aureum
colorem super nigrum venenum componens, fontem dulcem primi
mellis, amaritudinis maliciæ commiscuit.

Iouinianus læta facie, & corde aspero, potu dulcissimo felle com-
mixto multos potauit: & contrarias sententias per odium occa-
sionum christianis proferens composuit: & me (quāq; in omnibus la-
boriosum) assidue quæstionibus infinitis afficit & vexat.

Iulius Africanus, cuius vestigium omnes orientales australesq;
diligenter vnanimiterq; in Danielis hebdomadib; inuestigāt:
vniuersa temporum spacia cum omni peritia iugiq; sermone constru-
xit: & nulla oībus q̃ sunt per eū in toto orbe vnq; data est cōtradictio.

Auonius a multis culpabilis, dura sententia fortiterq; vniuersa
difficillima ingerere conatus est: quasi qui contra vīdas maris
navigare non potest, vel contra impetum torrentis aque natāre nō va-
let: ita cuncta quæ scripsit contra scripturas sanctas, obstare non pote-
rant. Ideo quasi vmbra secus hominem sunt.

Hlarius Pictauiorum Aquitanicę episcop⁹, factione Saturnini Are-
latensis episcopi, de synodo Byterensi i Phrygiam relegat⁹ duos

decim aduersus Arrianos cōfecit libros. Et aliū librum de synodis, quem Galliarum episcopis scripsit & in psalmos tres commentarios primum videlicet & secundum: & a centesimo decimooctauo vsq; ad extremum. In quo opere imitatus Origenem: nonnulla etiam de suo addidit. Est eius ad Constantium libellus: quem viuenti Constantino polim direxit, & alius in Constantium, quem post mortem eius scripsit, & liber aduersus Valentem & Vrsatium, Ariminensis & Seleucensis synodi historiam continens: & ad præfectum Salustium siue contra Diascorum. Et liber hymnorum & mysteriorum: alius & cōmentarij in Mattheum: & tractatus in Iob, quos de græco Origenis ad sensū transtulit. Et alius elegans libellus contra Maxentium, & nonnullæ epistolæ ad diuersos. Atunt quidam scripsisse eum & in Canticum canticorum, sed a nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictauis Valentiano & Valente regnantibus.

DAmasius Romanæ vrbis episcopus, elegans in versibus compo-
nēdis ingenium habuit. Multaq; & breuiā metra ædidi, & prope octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

Gregorius Nazianzenus episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, ex quo scripturas explanante didici, ad triginta milia versuum omnia sua opera composuit: ex quibus illa sunt de morte fratris Cypriani, laudes Athanasii, laudes Maximi philosophi post exiliū reuersi, quem falso nomine quidam Herona subscripserunt, quia est & alius liber vituperationem eiusdem Maximi continēs: quia si nō licuerit eundem laudare & vituperare pro tempore. Et liber hexametro versū virginitatis & nuptiarum contra se differentium. Aduersus Eunomium libri duo. Et de spiritu sancto liber vnus. Contra Iulianum imperatorem liber vnus. Secutus est autem Polemonem dicendi charactere: viuoq; se episcopum in loco suo ordinans, ruri vitam monachi se exercuit: decessitq; hoc ante ferme triennium sub Theodosio principe.

FINIS.

GENNADII CATALOGVS VIRO RVM ILLVSTRIVM INDEX.

Jacobus.	Seuerianus ep̄s.	Autus p̄sbyter	Mochim⁹ p̄sby.
Iulius.	Niceas episcop⁹	Paulinus ep̄s.	Timotheus hæz
Paulinus.	Olimpius ep̄s.	Eutrop⁹ p̄sby	refiarches.
Vitellius.	Bacari⁹ p̄sby.	Euagrius alter.	Asclepius ep̄s.
Macrobius pref	Sabbacius ep̄s.	Vigili⁹ alter dia	Petrus episcop⁹
byter.	Isaac. Vrsinus. conus.		Paulus episcop⁹
Heliodorus pref	Macharius.	Attic⁹ episcop⁹.	Pastor episcop⁹
byter.	Heliodorus ali⁹	Nestori⁹ hæresi	Victor ep̄s.
Pachumius mo	episcopus.	raches.	Vocom⁹ ep̄s.
nachus.	Ioannes ep̄s.	Celestinus ep̄s.	Musæus p̄sby.
Theodorus.	Paul⁹ episcop⁹.	Theodorus ep̄s.	Vincētius ali⁹
Oresiesis mona	Heluidius.	Fastidius ep̄s.	prefbyter.
chus.	Theophil⁹ ep̄s.	Cyrillus ep̄s.	Cyr⁹ monach⁹.
Macarius mo	Eusebius.	Timothe⁹ ep̄s.	Samuel.
nachus.	Vigilantius p̄s	Lepori⁹ p̄sby.	Claudianus p̄s
Euagrius mona	byter.	Victorinus rhez	byter.
chus.	Simplician⁹ ep̄s	tor.	Prosper.
Theodorus ali⁹	Vigili⁹ episcop⁹	Cassian⁹ p̄sby.	Faustus ep̄s.
monachus.	Augustin⁹ ep̄s.	Philipp⁹ p̄sby	Seru⁹ deieps.
Prudentius.	Orosius p̄sby.	Eucherius ep̄s.	Victorius.
Audentius ep̄s.	Maximus ep̄s.	Vincēt⁹ ep̄s.	Theodoret⁹ ep̄s
Comodianus.	Petronius ep̄s.	Syagrius.	Gennadius ep̄s.
Faustinus pref	Pelagius hæresi	Isaac p̄sbyter.	Theodoret⁹ p̄s
byter.	arches.	Siluan⁹ p̄sby.	byter.
Ruffin⁹ p̄sby.	Innocētius ep̄s.	Hilarius ep̄s.	Ioānes p̄sby.
Tichonius.	Celestius.	Paulinus.	
Seuer⁹ prefby.	Julianus ep̄s.	Hilar⁹ episcop⁹	FINIS.
Antiochus ep̄s.	Lucian⁹ p̄sby	Leo episcopus.	

NOMINA MAGISTRATVVM DIGNITATVVM
QVE VETERVM ROMANORVM.

Romano imperium Romanum reges habuere, quorum primus fuit Romulus, secundus Numa Pompilius, tertius Tullus Hostilius, quartus Ancus Marcius, quintus Tarquinius Priscus, sextus Servius Tullius, septimus Tarquinius superbus. Post cuius exactionem consules creati sunt. Senatus erat societas ac collegium senatorum qui centum primo numero per Romulum stabiliti sunt. deinde regibus exactis senatus numero ducentum adductus est, & omnes patres conscripti nominati sunt siue ætate, siue causa, siue multitudine. quod sicuti parentes liberos, ita ipsi rempublicam regebant. eorum dignitas tota eorum vita perdurabat, eorumque filii Patricii dicebantur.

Consules duo erant & eorum officium anni spacio perdurabat, anno completo populus Romanus congregabatur in campo Martio in comitiis, & de consulibus eligendis pertractabat. Officium consulum id erat, exequi diligentia, et operam voluntatem & iussa senatus eis data potestas erat dammandi atque absoluendi: quemque consulem duodecim homines secures manibus gestantes præcedebant, & hilitores appellati sunt. Dictator erat officialis populi Romani qui supra ceteros magistratus præferebatur honore atque potentia, quoniam nemini fas erat de sententia dictatoris querelam agere aut sibi contradicere: nec dictator eligebatur nisi ubi maxima necessitas ad hoc agendum rem publicam coegisset. Quilibet etiam dictator sub se magistratum militum habebat quem ipse sibi elegisset, dictatura sexto mense finiebat. citius tamen aliquando aut tardius prout pericula & necessitas exposcebant. Imperator is dicebatur qui perdurante bello præerat exercitui factus communi concordia vel consul vel dictator vel quispiam alius magistratus. Et quilibet imperator vel dux in suo exercitu officiales habebat qui legati dicebantur. Hi omnibus aliis antepositi, ubi imperator interesse non poterat, eius vice potiebantur.

Tribuni plebis erant, officiales ad plebis tutelam preerant. Hi liberi erant & ex septuaginta urbe & extra urbem Romanam per unum militare, & sacrosancti dicebantur.

Nomina magistratuum Romanorum.

tur. Et si quis magistratus alius eos contumelia vlla affecisset. trunca eius ceruix in templo Iouis consecratur, quorum ministri seu satellites viatores appellabantur. Pretor erat officialis qui iusticiam populo tribuebat: malos cohercebat, inocue viuentes tutabatur, sicut potestates, siue prepositi, siue balliui faciunt. Et id officium ideo repositum est, quia in bellis consules admodum occupati iuri reddendo vacare non poterant. Prefectus erat magistratus cuius erat munire ac prouidere necessitatibus reipublice tum annone ac restaurare omnes defectus urbis aduenientes: & cum superiores magistratus urbe excesserant, is summus administrator cum rege manebat. Pontifices dicebantur principes Antistitiu & sacrorum Auguriorum, inter quos vnus summus Pontifex maximus siue pontificum rex & sacrorum habebatur.

Censores erant magistratus maxime auctoritatis & prudentie. horum cura fuit estimationes, stateras, pondera, vias, ornamenta, ceteraque ciuitatis & suburbiorum & municipiorum urbis finitimorum vt debite haberent tractare urbis & ciuium impensas supuacuas refecare moribus pessere. Hi magistratus initio suo quicquid perdurabant, postea decem & octo mensium terminus sibi statutus est. Questorum erat officium inquirere reipublice rationes urbis Romane vectigalia puestusque exigere: controuersie ciuium his coram agebantur: ab his questionibus & litibus finis aut sententia aut aliter imponebatur. Interrex erat officialis cui plena & integra potestas erat eligendi magistratus, qui disceptationis vi committi eligi non poterant. Ea dignitas sicut populi voluntate dabatur, ita perdurabat & facta electione cessabat. Ediles erant officiales quibus cura templorum committebatur, ponderum mensuram & a fordibus expurgande ciuitatis multarumque rerum aliarum. Se debant in curiulis. Controuersie de viuis eis coram agebantur, loca tantum publica & republicas, nihilque priuatum curabant.

Chiliarchi mille militibus predebant: centuriones centum militibus preerat. Decuriones decem militum principes habebant. Populus dicebatur vniuersa collectio ciuium Romanorum: plerique tamen opinantur, neque Senatores, neque patricios in populo numerari. Plebs populi pars erat ex abiectionibus constans scilicet populus minutus cuius tribuni plebis tutores erant. Comitium dicebatur electio magistratuum siue officialium. Item locus & tempus electionis committitur dicebantur. Magistratus generaliter dicebatur quilibet dignitas aut officium Romanorum, quaque interdum officialia aut officialium collectione desig-

gnat. Milites gñaliter dicebant quicūq; iureiurādo accepto militiam peragebant, siue pedites siue equites p̄ficiscerent. Turna siue ala erat triginta equitū cōtuberniū: sicut manipulus decē militū erat cōsortiū.

Legio erat cet⁹ militū ordinat⁹ a sex milib⁹ in septē milia nō vltra pcedēs: quāq; pleriq; numerū sex milium sexcētorū, & sexaginta sex milium bellatorū Legionia scribāt: quorū sexaginta sex erāt officiales. Cohors erat cet⁹ quingētorū militū armatorū. quidā tamē dixerūt qd nō nisi ex quinquaginta cōstabat. Cornua sunt extremitates acierum pugnantiū & hostiū. Triūphus dicebat sūmus honor qui Romanis imperatorib⁹ exhibebat quī strēnue pugnādo hostes ingenti clade prostrauerāt. Quatio erat honor qui illis fiebat, qui egregie pugnādo nō nimis clarā victoriā reportauerant. Iusticium erat tempus quando iura in vrbe Romana nemini reddebantur. periculosis reipublice temporibus & dubiis certaminibus: sed iura claudebantur & iurgia tacebāt quousq; instans periculum tolleretur.

Prīuati ciues dicebantur qui nullū officiū publicū nullū magistratū exercebāt eorū oppositi. i. qui magistratū exercebāt publici vocabant. Colonia erat cet⁹ aut multitudo ciuū trāsmīssa iussu senat⁹ ad inhabitādū ciuitates alienas aut gr̄a custodiēdi aut possidēdi, & hi noui habitatores Coloni dicebant. Lex erat ppli Romani cōstitutio. Senatuscōsultū erat decretū a senatu cōstitutū. Plēbiscitū erat cōstitutio cōsensu plēbis a tribunis ordinata. Decretū dicebat impatoris edictum. Et quodlibet horū vim legis obtinebat. Et similr sicut lex firmiter seruabantur edicta prētoris prēfecti cēsorū quēstorū & edilium.

Ciues Romani iterim trib⁹ noib⁹ vocabant: sicut Publi⁹ Cornelius Scipio. Vnde etiā vt quidā aiūt primū est p̄nomē, secūdū nomē, tertium cognomē vel agnomē. Et quia in Romanis hystoriis sepi⁹ noia breui notant, op⁹ est scire qd p A. aul⁹ intelligit. p Ap. appius. p Fl. flauus. p M. marcus. p S. sextus. p T. titus. p C. celius. p G. gaius. p P. publi⁹. p D. decius. per. L. lucius. per. Q. quintus. per. Sp. spurius. per. R. romanus. p Pl. plēbs. p Rp. respublica. p Con. cōsul. p Se. senat⁹. p Tr. tribuni. p Se. cō. senatuscōsultū. p B. brut⁹. p Iu. iudices. p Q. quirites.

CORNELIVS NEPOS QVI CONTRA FIDEM VE
TERIS INSCRIPTIONIS, PLINIVS AVT
SVETONIVS APPELLABATVR,

De Proca Rege Albanorū. Caput primum.

Roca Rex Albanorum Amulium & Numitorē filios habuit, quibus regnum annuis vicib⁹ habēdum reliquit, vt alternis imperarēt. Sed Amulius fratri imperium non dedit. Et vt eum sobole priuaret, filiā illius Rheā Siluiam vestāe sacerdotē præfecit, vt virginitate perpetua teneretur: quæ a Marte compressā Romulum & Remū edidit. Amulius ipsam in vincula compegit, paruulos in Tyberim abiecit, quos aqua in sicco reliquit. Ad vagitum Lupia accurrit. eosq; vberibus suis aluit. mox Faustulus pastor collectos Accæ Laurentiæ coniugie educandos dedit. qui postea Amulio interfecto Numitoriauo regnum restituerunt. Ipsi adunatis pastoribus ciuitatem condiderunt, quam Romulus augurio victor, quod ipse duo decim, Remus sex vultures viderat, Romam vocauit. Et vt eam prius legibus muniret q̃ mensibus, edixit, ne quis vallum transiliret, quod Rem⁹ irridēs trāsiliuit. Et a Fabio Celere Cēturiōe rastro ferē occis⁹.

De Romulo Romanoꝝ Rege primo. Caput. ii.

Romul⁹ Asylum conuenis patefecit, & magno exercitu facto cū videret cōiugia deesse, per legatos a finitimis ciuitatibus petiit, quibus negatis, ludos & consualia simulauit, ad quos cū vtriusq; sexus multitudo venisset, dato suis signo, virgines raptæ sunt ex quibus cum vna pulcherrima cum magna omnium admiratione duceretur Thalassio, eam duci responsum est. quæ nuptiæ quia foelicter cesserant institutum est, vt in omnibus nuptiis Thalassii nomen inuocaretur. Cum foeminas finitimorum Romani rapuissent, primi Cēnienſes contra eos bellum sumpserunt, aduersum quos Romulus processit, & exercitū eorū ac ducem Acronē singulari p̃lio deuicit, spolia opima Ioui Feretrio in capitolio cōsecrauit. Sabini obraptas, bellum

aduersus Romanos sumptuerunt, & cum Romae appropinquaret, Tarpeiam virginem nacti, quae aquae causa sacrorum gratia haurienda descenderat, ei Titus Tatius optionem muneris dedit, si exercitum suum in Capitolium perduxisset. Illa petiit, quod illi in sinistris manibus gerebant, videlicet anulos & armillas, quibus dolose repromissis Sabinos iarcem perduxit. ubi Titus Tatius scutis eam obrui precepit. Nam & ea leuis habuerat. Romulus aduersus Tatiū quā motē Tarpeium tenebat percessit, ac in eo loco ubi nunc Romanum forum est pugnam commiserunt. Ibi Hostius Hostilius fortissime dimicās cecidit: cuius interitum consternati Romani fugere ceperunt. Tunc Romulus Ioui statori adē vouit. & exercitus seu forte seu diuinitus restitit. Tunc raptē in mediū percesserunt. Et hic praeses idē coniuges deprecate pacē conciliarunt. Romulus foedus percussit, & Sabinos in urbem recepit, populum a Curibus oppido Sabinorum qui ritēs vocauit. Ceterum senatores a pietate praeses appellauit. Tres equum centurias instituit, quas a suo nomine Rānēses, a Tito Tatiēses, a Lucumone luceres appellauit. Plebem in triginta curias distribuit, easque a Raptarum nomine appellauit. Cum apud caput Paludē exercitum lustraret nusquam comparuit. Vnde iter praeses & populum seditione orta Iulius Proculus vir nobilis in cōtione percessit, & iureiurando firmauit Romulum a se in colle Quirinali visū augustiore forma, cum ad deos abiret eundemque percipere, ut a seditionibus abstineret: virtutē colerēt, futurum ut omnium gentium dominus existeret. Huius autoritati creditum est quod in colle Quirinali Romulo constituta ipse per deo cultus & Quirinus est appellatus.

De Numa Pompilio Romano rege secundo. Cap. iiii.

Numae Pompilii Pompilii filius Curibus oppido Sabinorum accitus, cum adducētibz ciuibz Romam venisset, ut populum feruē religionē molliret, sacra plurima instituit, adē Vestae consecravit, virgines vestales legit, flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalē, Salios Martis sacerdotes (quorum primus praesul vocatur) duodecim instituit, Pontificem maximum creauit. Portas Iano Gemino edificauit. Annū in duodecim menses distribuit, addito Ianuario & Februario. Leges quoque plures & utiles tulit. Omnia quae gerebat iussu Egeriae Nymphae coniugis suae se facere simulās. ob hanc tantā iniustitiā bellū ei nemo intulit. Morbo solutus, in Ianiculo sepultus est, ubi post multos annos scrinia

cum libris a Terentio quodā exarata. qui libri, quia leuēs quāsdā sacro-
rum causas continebant, ex auctoritate patrum cremati sunt.

De Tullo Hostilio Romanorū rege tertio. Caput. iiii.

Tullus Hostilius: quia bonam operam aduersus Sabīnos nauarar
Rex creatus bellum Albanis indixit, quod Trigeminorum certatione finiuit. Albani propter perfidiā ducis Metii Suffetii diruit. Al-
banos Romā trāsire iussit. Curiā hostiliā cōstituit. Mōtem coeliū vrbī
addidit. Et dū Numā Pōpiliū sacrificiis imitā: Ioui Elicio litare non
potuit. fulmine ictus cū regia cōflagrauit, cū inter Romanos & Alba-
nos bellū fuisset exortū. ducibus Hostilio & Suffetio placuit rem pau-
corum certamine finire. Et erāt apud Romanos Trigemini Horatii.
Tres apud Albanos Curiatii. quibus fœdere icto cōcurrētibz statim
duo Romanorū ceciderūt. Tres Albanorū vulnerati. Vnus Horatius
quāuis integer. quia tribus impar erat fugam simulauit: & singulos per
interualla, vt vulnerū erat dolor interfecit. Et cū spoliis onustus redi-
ret sororē obuiā habuit, q̄ viso paludamento spōsi sui: qui vnus ex cu-
riatiis erat flere coepit. frater eam occidit. qui apud Diuimuiros cōdē-
natus ad populū prouocauit. vbi patris lachrymis cōdonatus, ab eo
expiandi causa sub tigillū missus, quod nunc quoq; viā suppositū for-
rorū appellat. Metius Sufetius dux Albanorū cū se inuidiosum apud
ciues videret, q̄ bellū sola Trigeminorū certatione finisset, vt rem cor-
rigeret Veientes & Fidenates aduersum Romanos icitauit. Ipse a Tul-
lo in auxiliū accersitus acie in collē subduxit. vt fortunā belli experire
tur, ac sequeretur. Quare Tullus itellecta, magna voce ait suo illud ius-
su Metiū facere. Quare hostes victi & territi sunt. Postera die meti⁹ cū
ad gratulandum Tullo venisset, iussu ipsius quadrigis religatus ac in
diuersa distractus est.

De Anco Martio Romanorū Rege quarto. Cap. v.

Ncus Marti⁹ Numē Pōpiliū ex filiā Nepos: equitate & re-
ligione auo similis: latinos bello domuit. Auētīnū & Iani-
culū mōtē vrbī addidit. Noua moenia oppido circūdedit.
Syluas ad vsum nauū publicauit: salinarū vectigal instituit.
Carcerē primus ædificauit. Hostiā Coloniā maritimis cōmeatib⁹ op-
portunā: in ostio Tyberis deduxit. Ius fœciale: quo legati ad res repe-

tēdas vterent: ab æquiculis transtulit: quod prius fertur Hesus excogitasse. His rebus intra paucos dies confectis immanis morte præceptum non potuit præstare qualem promiserat regem.

De Lucio Tarquinio Prisco Romanorum rege. Caput. vi.

Vetus Tarquinius Priscus Lucumo græci Demarathifilius, qui Coryntho tyrānidem fugies in Ethruriam cōmigravit. Ipse Lucumo dictus: vrbe Tarquinius profugis, Romanam petiit, aduenienti Aquila pileum substulit, & cū alte subuolasset: reposuit. Tanaquil coniux Auguriorum perita regnū ei portendi intellexit. Tarquinius pecunia & industria dignitatē atq; etiam Anci regis familiaritatē cōsecutus, a quo tutor liberis relictus, regnū interceptit, & ita administravit quasi iure adeptus foret. Centū patres in curia legit qui minorum gentium sunt appellati, equitum centurias numero duplicavit. Noīa mutare non potuit Actū Naviū Auguris auctoritate deterritus, qui fidē artis suæ novacula & cote firmavit. Latinos bello domuit. Circum maximū ædificavit. Ludos magnos instituit. De Sabinis priscisq; latinis triūphavit. Murū lapideū vrbī circū dedit. Filiū annorū tredecim: q; in plio hostē pcussisset, prætexta bulla q; donavit. Vnde hæc puerorū igenuorū isignia esse ceperūt, post ab Anci liberis immissis pcussorib; p dolū regno exut; est & interfectus.

De Servio Tullio Rege sexto. Caput. vii.

Servius Tullius Tullii Corniculani & Ocretiæ captivæ filius, cum i domo Tarquiniū Prisci educaretur, flammæ species caput eius amplexa est. Hoc viso Tanaquil sūmani ei dignitatē portendi intellexit. Coniugi suavit ut eum ita ut liberos suos educaret: qui cum adolevisset gener a Tarquinio assumptus est. Et cum rex occisus esset. Tanaquil ex altiore loco ad populū despiciens ait. Priscū Tarquinium gravi quidem, sed non lethali vulnere accepto petere, ut interim dum convalescit, Servio Tullio audientes essent. Servius Tullius q̄si p̄cario regnare cepit: sed recte iperū administravit. Etruscos sepe domuit. Collē Quirinalē & Viminalē & æsquillas vrbī addidit. Aggerēq; ac fossā fecit. pplm i q̄ttuor trib; distribuit, ac post plēbī distribuit anonā, mēsuras, pōdera, Classēs, Cēturiasq; cōstituit. Latinorum

populis persuasit ut exemplo eorum, qui Dianæ Ephesæ adde fecissent: & ipsi ad Dianæ in Auētino ædificaret. quo effecto bos cuiusdam Latini miræ magnitudinis nata est. Responsum somnio datum eum populum summam imperii habiturum, qui prius bouem illam imolasset. Latini bouem in Auētino egit, & causam sacerdoti Romano exposuit. Ille callidus dixit, prius uiuere eum flumine manus ablucere debere. Latinus dum ad Tyberim descendit, sacerdos bouem imolauit. Ita imperium ciuibus, sibi gloriam facto consilioque vindicauit. Seruius Tullius filiam alteram ferocem, matrem alteram habens: cum Tarquinii superbi filios parianimo videret, ut omnium mentes morum diuersitate leniret, ferocem matrem, matrem feroci in matrimonium dedit. Sed mites seu forte, seu fraude perierunt. feroces morum similitudo coniunxit, statim Tarquinius superbus a Tullia incitatus aduocato senatu regnum repetere cepit. quare audita Seruius dum ad curiam properauit: iussu Tarquini gradibus deiectus & domum fugies interfectus est. Tullia statim in forum properauit, & prima coniugem regem salutauit: a qua iussa turba decedere, cum domum rediret, viso patris corpore mulionem euitantem, super ipsum corpus carpetum agere precepit. Unde vicus ille sceleratus dictus. Postea Tullia cum coniuge in exilium acta est.

De Tarquinio superbo Romano. Rege septimo. Cap. viii.

Tarquinius superbus cognomen moribus meruit, occiso Seruio Tullio regnum scelestè occupauit, tamen bello strenuus Latinos, Sabinosque domuit. Sueciam prometiam Volscis eripuit. Gabios per Sextum filium simulato transfugio in potestatem redegit, & ferias latinas primus instituit. Lacus in Circo & Cloacæ maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est unde illæ fossæ Quiritum sunt dicte. Cum Capitolium inciperet, caput hominis inuenit. Unde cognitum est eam urbem caput gentium futuram. Et cum in obsidione Ardeæ filius eius Lucretiæ stuprum intulisset cum eo in exilium actus, ad Porcenam Etruriæ regem confugit, cuius ope regnum retinere tetrauit. pulsus Cumas concessit, ubi cum summa ignominia reliquum vite tempus exegit.

De Tarquinio Collatino. Caput. ix.

Tarquinius Collatinus sorore Tarquini Superbi genitus, in contubernio iuuenum regiorum Ardeæ erat. Vbi cum forte in liberiore conuiuio, coniugem suam unusquisque laudaret, Placuit expiri. Itaque

equis Romam petunt regias nurus in conuiuio & luxu depræhēdūt. Exinde Collatiam petunt, Lucretiam inter ancillas in lauificio offendunt. Itæa pudicissima iudicatur: ad quam corrumpendam Tarquinius Sext. nocte Collatiam rediit. & iure propinquitatis in domū Collatini venit, & cubiculum Lucretiæ irrupit. Pudicitiam expugnauit. Illa postera die aduocatis patre & coniuge rem exposuit, & se cultro quem veste texerat occidit. Illi in exitium regum coniurarunt, eorūq; exilio necem Lucretiæ vindicarunt.

De Iunio Bruto. Caput. x.

Iunius Brutus sorore Tarquiniū superbi genitus cum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam ab auunculo fuerat occisus, stultitiam finxit. Vnde Brutus dictus iuuenis regis Delphos euntibus ridiculi gratia comes ascitus baculo sambuceo aurum infusum deo donum tulit. Vbi responsum est eum Romam summam potestatem habiturum qui primus matrem oscularetur. Ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum cum Tricipitino & Collatino in exitium regum coniurauit, quibus in exilium actis prius consul creatus filios suos fratrisq; quod cum aquillis & vitellis ad recipiendum in urbem Tarquinius conitarant virgis caesos securi percussit. Deinde in prælio quod aduersus eos gerebat singulari certamine cum Arunte filio Tarquiniū congressus ambo mutuis vulneribus occiderunt, cuius corpus in foro positum a collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

De Horatio Coclite. Caput. xi.

Porsena Rex Ethruscorum cum Tarquinius in urbem restitutum tentaret: & primo impetu laniculum cepisset, Horatius Cocles illo cognomine q̄ in alio plio oculū amiserat p̄ ponte sublicio stetit, & aciem hostium sustinuit, donec pōsa tergo iterrūperet, cū quo in Tyberim decidit, & armatus ad suos tranauit. Ob hoc tantū agri publice ei datū, quātū vno die circū arari potuisset: statua q̄q; ei in Vulturno canali posita.

De Mucio Scauola. Caput. xii.

Porsena rex cū urbē obsideret Mutius Scauola Cordus vir Romæ cōstitit senatū adiūt. Et veniā trās fugiēdi petiit necē regis reponit. Accepta potestate, i castra Porsenæ venit. Ibiq; purpuratū p̄ re

ge deceptus occidit. Apphensus & ad regē p̄tractus dexterā aris iposuit. Hoc supplicii ab eo exigēs q̄ in ea depeccasset. Vnde cū misericordia regis distraheret: quasi beneficiū referēs ait, trecetos aduersum eū similes cōiurasse: quare ille territus, bellū acceptis obsidib⁹ deposuit. Mutio prata trans Tyberim data ab eo Mutia appellata: statua quoq; ei honoris gratia constituta est.

De Coelia virgine. Caput.xiii.

Porsena Coelian virginem inter obsides accepit, quæ deceptis custodibus noctu castris eius egressa, equum quem fors dederat arripuit. & Tyberim traiecit. a Porsena per legatos repetita, reddita. cuius ille virtutem admiratus, cum quibus optasset in patriam redire permisit. Illa virgines puerosq; elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam sciebat. huic statua equestris in foro posita est.

De morte Fabiæ gentis. Caput.xiiii.

Romani cū aduersum Veientes bellaret, eos sibi hostes familia Fabiorū priuato nomine deposcit & p̄fecit. Trecenti sex duce Fabio cōsule fuerūt cū sæpe victores extitisset, apud Crementā fluuiū castra posuere. Veientes ad dolos cōuersi, pecora ex aduerso in cōspectū eorū ptulerūt: ad q̄ p̄gressi Fabii in insidias delapsi ad vnū occisiōe perierūt. Diesq; quo id factū iter nefastos relat⁹. porta (qua p̄fecti fuerāt) scelerata ē appellata. Vn⁹ ex ea gēte p̄p̄t ipuberē etate domi relict⁹ gen⁹ ppagauit, ad Fabiū Maximū, q̄ Hānibalē mora fregit. Cūクタtor ab obtrektorib⁹ dict⁹. De Lucio Valerio publicola. Cap. xv.

Valeri⁹ Volesi fili⁹. Primū de Veietib⁹, Iterū de Sabinis, Tertio de vtrisq; gētib⁹ triūphauit. Hic quia locū Tricipitini Collegē subrogauerat, & domū i Velia tutissimo loco habebat i suspicionē regni affectati venit, quo cognito apud pplm q̄ sit⁹ est, q̄ de se aliqd tale timuissent & imisit q̄ domū suā diruerēt. Secures etiā fascib⁹ dep̄sit: eosq; i ppli cōitiōe submisit. legē de puocatione a magistratib⁹ ad pplm tulit, hic Publicola dict⁹. Cū diē obuiisset publice sepult⁹. Et annuo matronarū luctu honorat⁹ est. De Aulo posthumio. Cap. xvi.

Arqni⁹ eiecit⁹ ad Maniliū Tusculanū generū suū confugit, q̄ cū Latio Cōcitato Romanos grauiter virgeret. Aul⁹ Posthumio dictator dict⁹, apud Regilliacū cū hostib⁹ cōstitit. vbi cū victoriā nū-

taret magister equitū eqs frenos detrahi iussit, vt irreuocabili ipetu ferrent. Vbi & acie Latinorū fuderūt: & castra ceperūt. Sed iter eos duo iuuenes cādidis eqs insigni virtute apparuerūt: quos dictator q̄sitos, vt dignis munerib⁹ honoraret, nō repit. Castorē & Pollucē rat⁹ cōmuni titulo dedicauit. De Lucio quinto Cincinato. Caput. xviij.

Vint⁹ Cincinat⁹ filiū Cesonē petulantissimū abdicauit, q̄ & a cēsorib⁹ notat⁹ ad Volscos & Sabīnos cōfugit: q̄ duce Caelio Gracco bellū aduersum Romanos gerebant. Et Quintum Minutiū cōsulē in Algidō mōte obsidebāt. Quint⁹ dictator dict⁹, ad quē missi legati nudū eū aratē trās Tyberim offenderūt, qui insignibus sumptis cōsulē obsidione liberauit, q̄re a Minutio & ei⁹ exercitu obsidionali corona donat⁹ est. Vicit hostes, ducē eorū i deditiōnē accepit, & triūphi die ante currū egit. Sextodecimo die, dictaturā, quā acceperat deposuit, & ad agriculturā reuersus ipse iterū post viginti annos dictator dict⁹. Sp. Meliū regnū affectatē a Serulio Hala magistro equitū occidi iussit, domū eūs solo æquauit. Vnde loc⁹ æquū meliū dicit⁹. De Menenio Agrippa Romanæ pacis arbitro. Cap. xviij.

Menēnius Agrippa cognomēto Lanatus, Dux electus aduers⁹ Sabīnos, de his triūphauit. Et cum populus a patribus secessisset, q̄ tributum & militiam toleraret: nec reuocari possēt Agrippa apud eum olū inquit, humani artus cum ventrem ociosum cernerēt, *fabula a. i. f. p. i.* ab eo discordarunt, & suum illi ministeriū negarunt, cum eo pacto & ipsi deficerent. Intellexerunt ventrē acceptos cibos per omnia mēbra digerere, & cum eo in gratiam redierunt. Sic senatus & populus quasi vnum corpus discordia pereūt, cōcordia valēt. *Applicatio.* Hac fabula populus regress⁹ est. Creauit tñ tr. pl. q̄ libertatē suā aduersū nobilitatis superbā defederēt. Meneni⁹ autē tāta paupertate decessit, vt eū popul⁹ collatis q̄dratib⁹ sepeliret. Locū sepulchro senat⁹ publice daret.

De Cneo Martio coriolano. Caput. xix.

Cne⁹ Marti⁹ captis Coriolis vrbe Volcorū Coriolan⁹ dict⁹, ob egregiā militiæ facinorā a Posthumio optiōnē muner⁹ accipies, equum tantum & hospitem sumpsit virtutis & pietatis exemplum. Hic consul graui annona, aduectum e Sicilia frumentum magno pretio populo dandum curauit, vt hac iniuriā plēbs agros non seditiones coleret. Ergo a tri. ple. Decio dicta die ad Volscos concessit:

Cornelius Nepos

eosq; Duce Aetio Tullio aduersum Romanos concitauit, & ad quar-
tum lapidem ab vrbe castra posuit, cumq; nullis ciuū legationibus fle-
fceretur a Veturia matre & Volturnia vxore matronarum numero co-
mitata motus omisso bello vt proditor occisus est. Ibi templum for-
tunæ muliebri constitutum est.

De Fabio Ambusto. Caput.xx.

Fabius Ambustus ex duabus filiabus, alteram Licinio Stolo
ni, alteram Aulo Sulpitio patritio coniugem dedit, quarū plæ-
beia cum sororem saluaret, cuius vir Tribu. militaris consulari pote-
state erat fasces lictorios foribus appositos indecenter expauit, a sorore
irrisa, marito quæsta. qui adiunante socero: vt primum tribunatum
pl. aggressus est, legem tulit, vt alter consul ex plæbe crearetur. Lex res-
istente Appio Claudio lata tamen, & primus Licinius Stolo cōsul fa-
ctus. Idem lege sanciuīt ne cui plæbeio plus centum iugera agri habes-
re liceret, & ipse cum iugera centum quinquaginta haberet & altera
Emancipati filii nomine possideret, In iudicium vocatus, & primus
omniū sua lege punitus est.

De decem viris. Caput.xxii.

Opulus Romanus cum seditiosos magistratus ferre non pos-
set, decem viros legibus scribēdis creauit. qui eas ex libris So-
lonis translatas duodecim tabulis exposuerunt. Sed cum pa-
cto dominationis magistratum sibi prorogarent. Vnus ex ipsis Ap-
pius Claudius Verginiam Verginii Centurionis filiam i Alcido mi-
litantis adamauit, quam cum corrumpere non posset, Clientē subor-
nauit, qui eam vindex posceret, facile vidurus cum ipse esset accusator
& iudex. Pater re cognita, cum ipso die iudicii superuenisset & filiam
iam addictam videret, vltimo eloquio eius impetrato, cum eam in se-
cretum abduxisset occidit, & corpus eius humero gerens, ad exercitū
profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit, qui creatis de-
cem tr. Auentinum occupauerunt. Decem viros abdicare se magistra-
tu præceperunt, eosq; omnes aut morte aut exilio punierunt. Appi-
us Claudius in carcere necatus est.

Caput.xxii.

Romani ob pestilentiam responso monente ad Aesculapiū Epi-

dauro accersendum decem legatos principe. Q. Volumnio miserū, qui cum eo venissent & simulachrum ingēs mirarentur, anguis e sedibus eius elapsus venerabilis non horribilis per mediam urbem cū admiratione omnium ad nauem Romanam perrexit, & se in Volumnii tabernaculo conspirauit. Legati deum vehentes Antiū prouecti sunt, vbi per molliciem maris anguis proximum Aesculapii fanum petiit, & post paucos dies ad nauem rediit, & cum aduerso Tyberi subueheretur in proximam syluam desiluit. vbi templum ei constitutum & pe silentia mira celeritate sedata est.

De Curio Camillo urbis Romae liberatore. Cap. xxiii.

Curios Camillus cum Faliscos obsideret, ac ludi litterarum magister principum filios ad eum adduxisset, vincentium iisdem pueris in urbem redigendum tradidit. Statim falisci se ei ob tantam iustitiam dederunt. Veios decēni obsidione domuit, deq; his triumphauit. Postmodum crimini datum. q̄ albis equis triumphasset & prēdā iniq̄ diuississet: die dicta ab Apuleio Saturnino tr. pl. dānatus Ardeam concessit. Mox cum galli Senones relictis ob sterilitatē agris suis Clusium Ethruriae oppidum obsiderent. missi sunt Roma tres Fabii, qui Gallos monerent, vt ab oppugnatione desisterent. ex his vnus cōtra ius gētium in aciem processit: & ducem Senonum interfecit. Quo cōmoti Galli petitis in deditiōem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanū apud Alliam fluiuium occiderūt, die sextodecimo kal. Augusti (qui dies inter Nefastos relatus alienis dictus) Victores Galli urbem intrarunt. vbi nobilissimos senum in curulis & honorum insignibus, primo vt deos venerati, deinde vt homines despecti interfecere. Reliqua iuuentus cum Manlio in Capitolium fugit vbi obsessa Camilli virtute seruata est, qui absens dictator dictis collectis reliquis Gallos improuisos internitione occidit. Populum Romanum migrare Veios volentem retinuit. Sic & oppidum ciuibz, & ciues oppido reddidit.

De Manlio Capitolino. Cap. xxiiii.

Manlius ob defensionem capitolium Capitolinus dictus: sexdecim annorum voluntarium se militem obtulit, triginta septem militariibus donis a suis ducibus ornatus, viginti tres cicatrices i pectore ha-

buit. capta vrbe autor in Capitolium fugiendi fuit quadam nocte clā-
gore anseris excitatus, Gallos ascendentes defecit. Patronus a ciuibus
appellatus & farre donatus, domū etiā in Capitolium publice accepit.
Qua superbia elatus, cum a senatu sup̄fuisse Gallicos thesauros argue-
retur, & addictos propria manu liberaret. regni affectati suspitione in
carcerem coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in eadē
culpa & grauius perseueraret & reus factus, & ob conspectum Capito-
lii ampliatus est. Alio deinde loco dānatus, & de saxo Tarpeio præci-
pitatus, domus diruta, bona publicata, gentilitas eius Manlii cognomi-
ne iurauit. ne quis postea capitolinus vocaretur.

De Cornelio Cossō. Caput. xxv.

Eidenates fidei Romanorum hostes, vt sine spe veniæ fortius di-
nicarēt, legatos ad se missos interfecerunt. Ad quos Quīntius
Cincinnatus dictator missus, magistrum equitum habuit Cornelium
Cossium, qui Lartem Tolūnium ducem sua manu iterfecit. De eo opi-
ma spolia Ioui feretrio secundus a Romulo consecrauit.

De Publio Decio patre. Caput. xxvi.

Publius Decius Mus bello Samnitico sub Valerio Maximo &
Cornelio Cossō consulibus. tr. militum, exercitu in angustiis
Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto quod postulauerat præ-
sidio in superiorem locum euasit, hostes terruit. Ipse intempesta nocte
per medias custodias somno oppressas incolumis euasit. Ob hoc ab
exercitu Ciuica corona de quercu, quæ dabatur ei: qui ciues in bello
seruasset, obsidionali. quæ dabatur ei, qui obsidione ciues liberasset,
donatus est. Consul bello latino collega Manlio Torquato positus apud
Veferim fluiuium castris, cum vtrique consuli somnio obuenuisset, eos
victores futuros, quorum dux in prælio cecidisset, cum collato cū col-
lega somnio conuenisset, vt cuius cornu in acie laboraret, diis se mani-
bus voueret, inclinata parte sua se, & hostes per Valerium pontificem
diis manibus deuouit. Impetu in hostes facto, victoriā suis reliquit.

De Publio Decio filio. Cap. xvii.

Decius Decius filius, primo consul de Samnitibus triumphans,
spolia ex his Gereri consecrauit. Iterum & tertio consul mul-
ta domi, militiæque gessit. Quarto consulatu cum Fabio Ma-

ximo, cum Galli Samnites, Vimbri, Thufci, contra Romanos conspicerent. Ibi exercitus in aciem ducto, & cornu inclinante exemplum patris imitatus, aduocato Marco Liviō pontifice hastæ insistentis & forlennis verba respondens, se & hostes diis manibus deuouit, impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit. Corpus a collega laudatum magnifice sepultum est.

De Tito Manlio Torquato. Cap. xxviii.

Titus Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tarditatem a patre rus relegatus, cum audisset diem patri dictam a Pompeio tribuno plebis nocte urbem petiit. Secretum colloquium a tribuno impetrauit, & gladio stricto dimittere eum accusationem terrore multo compulit. Sulpicio dictatore. tr. militum. Gallum provocatorem occidit. torquem ei detractum ceruici suæ induit. Consul bello latino filium suum quod contra imperium pugnasset securi percussit. Latinos apud Vesperim fluvium Decii collegæ deuotione superauit. Consulatum recusauit quod diceret neque se populi vitia, neque illum seueritatem suam posse sufferre.

De Marco Valerio Coruino. Cap. xxix.

Reliquias Senonum Camillus persequabatur, aduersum ingentem Gallum prouocatorem. Solus Valerius Coruinus. tr. militum omnibus territis processit. Coruius ab ortu solis galeæ eius insedit & interpugnandum ora oculosque Galli verberauit. Hoste victo Valerius Coruinus dictus. hic cum ingens multitudo ære alieno oppressa Capuam occupare tentasset, & ducem sibi quintium necessitate compulsum fecisset. sublato ære alieno seditionem compressit.

De Pontio Telesino. Caput. xxx.

Aius Veturius & Spurius Posthumius consules aduersum Samnites bellum gerentes, a Pontio Telesino duce hostium per insidias seducti sunt. Nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanis dicerent. Luceriam a Samnitibus obsideri in Apulia: quo duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud breuius & periculosius. Itaque cum insidias statuisset, qui locus firculæ Caudinæ vocatur. Pontius accitum patrem Herennium rogauit, quid fieri placeret. Ille ait.

aut omnes occidendos, vt vires frangerentur. aut omnes dimittēdos, vt beneficio obligarentur. Vtrogq; improbato consilio. omnes sub iugum misit ex fœdere, quod a Romanis improbatum est. Posthumius samnitibus deditus nec receptus est.

De Lucio Papyrio Cursore. Caput. xxx.

Lucius Papyrius a velocitate cursor, cum cōsulem se aduersis om̃ibus aduersum samnites progressum esse sensisset, ad auspicia repetenda Romam regressus: edixit Fabio Rutiliano, quem exercitui præponebat: ne manum cum hoste consereret. Sed ille opportunitate ductus pugnavit, reuersus eum securi ferire voluit. Ille in urbem confugit, nec supplicem tribuni tuebantur. Deinde pater lachrymis, populus precibus veniam impetrauit, Papyrius de Samnitibus triumphauit. Idem Præneste cum prætorem grauiter increpauisset, expedit inquit Lictor secures. Et cum eum metu mortis attonitum vidisset, i cōmodam ambulanti bus radicem excidi iussit.

De quinto Fabio Rutiliano. Caput. xxxii.

Fabius primus ex ea familia ob virtutem Maximus, magister equitum a Papyrio cursore pene percussus securi. Primum de Apulias & Lucerinis, Iterum de Samnitibus. Tercio de Gallis, Vmbriis, Marissis atq; Thufcis triumphauit. Censor libertinos tribubus amouit. Iterum Censor fieri noluit, dicens non esse ex usu populi Romani eosdē censores sæpius fieri. Hic primus instituit, vt equites Romani Idibus Quintilibus ab æde honoris equis insidentes in capitoliū transirēt. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestum, vt inde filius viscerationem & epulas publice daret.

De Marco Curio Dentato. Cap. xxxiii.

Curiosus Dentatus primo de Samnitibus triumphauit. quos vsq; ad mare superum propagauit. Regressus in contione ait, tantum agri cepi vt solitudo futura fuerit: nisi tantum hominum cepissem: tantum porro hominum cepi, vt fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Iterum de Sabinis triumphauit. Tercio de Lucanis ouans urbem introiuit. Pyrrhum epirotā ex Italia pepulit, quaterna dena agri iugera viritū populo diuisit. Sibi deinde constituit, dicens neminem esse debere cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitum aurum offe-

rentibus cum ipse in foco rapa torreret, malo hæc inquit in fistilibus meis esse & aurum habentibus imperare. Cum interuersæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum quo uti ad sacrificia consueuerat in medium protulit, Iurauitq; se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse. Aquam deinde anienem manibus hostium in urbem induxit. Tr. ple. patres autores fieri coegit comitiis, quibus plæbeus magi stratus creabatur. Ob hæc merita domus ei apud Thyphatam & agri iugera quingenta publice data.

De Appio Claudio Cæco. Cap. xxxiiii.

Appius Claudius Cæcus in censura libertinos quoq; in senatum legit, epulandi decantandiq; ius tibicinibus i publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ, potitionum & pinariorum. Potitius Herculis sacerdotes precio corruptit, vt sacra Herculeæ seruos publicos edocerent. Vnde cæcatus est. Gens potitionum funditus periit. ne consulatus cum plæbeis cõmunicaretur acerrime resistit. ne Fabius solus ad bellum mitteretur contradixit. Sabinos, Samnites, Ethruscos bello domuit. viam vsq; Brundisium lapidibus strauit. Vnde illa Appia dicta est, aquam anienem in urbem induxit. Censuram solus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia potentum per legatum cyneam precio quæreretur, senex & cæcus lectica in senatum latus, turpissimas condiciones magnifica oratione discussit.

De Pyrrho Rege Epirotarum. Cap. xxxv.

Pyrhus Rex Epirotarum materno genere ab Achille, paterno ab Hercule ortundus cum imperium orbis agitans Romanos potètes videret. Apollinem de bello consuluit. Ille ambigue respondit. Aio te acida Romanos vincere posse. Hoc dicto i uoluntatem tracto auxilio Tarentinis venit. bellum Romanis intulit. Leuium consulem apud Heracleam elephantorum nouitate turbauit. Cũq; Romanos aduersis vulneribus occisos videret. Ego inquit talibus vulneribus breui orbem terrarũ subigere potuissẽ. Amicis gratulantibus, quid mihi cum tali victoria inquit? vbi exercitus robur amittam? Ad vigesimum ab urbe lapidem castra posuit, captiuos Fabricio gratis dedit. Viso Leuii exercitu eadem sibi ait aduersus Ro-

manos, quam Herculi aduersus Hydram fuisse fortunam. A Curio & Fabricio superatus Tarentum refugit. In Siciliam traiecit. Mox i Italiam Locros regressus, pecuniam Proserpinæ auertere tentauit. Sed ea naufragio elata est. Tum in græciam regressus dum argos oppugnaret, ictu tegulæ prostratus est. Corpus ad Antigonom Macedoniæ regem delatum magnifice sepultum est.

De Volturnis. Caput. xxxvi.

Uolturni Ethuriæ nobile oppidū luxuria pene perierūt. Nā cum temere seruos manumitterent, dum in curiam legerent, consensu seruorum oppressi: cum multa indigna paterentur, clam Romæ auxilium petierunt. Missusq; Decius Mus, mox Libertinos omnes aut in carcere necauit, aut dominis in seruitutem restituit.

De Appio Claudio Gaudace. Caput. xxxvii.

Appius Claudius victis Carthaginensibus cognomento Caudex, frater Cæci fuit. Consul ad Mamertinos liberandos missus est. Quorum arcem Carthaginenses & Hiero Rex Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hostes fretum piscatoriæ naue traiecit. & cum duce Carthaginensium egit, ut præsidium arce deduceret Rhegium regressus quinque remen hostium copiis pedestribus cepit, eam Legionem i Siciliam traduxit. Carthaginenses Messana expulsi. Hierona Regem prælio apud Syracusas in deditionem accepit. quo periculo territi Romanorum amicitiam petiit, eisdem postea fidelissimum fuit. De Cneo Duillio & Himilcone Pænorum duce. Ca. xxxviii.

Cneus Duillius primo punico bello dux contra Carthaginenses missus, cum videret eos multum mari posse, classē magis validam quā decoram fabricauit. Et (quas coruos vocauere) manus ferreas primus omnium cum irrisu hostium instituit. quibus interpugnandum hostium naues apprehendit, qui victi & capti sunt. Hannibal dux classis Carthaginem fugit, & a senatu quæsiuit quid faciendum censerent. Omnibus ut pugnaret acclamantibus. feci inquit & victus sum. Sic poenam crucis effugit. Nam apud pænos dux male regesta puniebatur. Duillio concessum est, ut prælucente funali, & præcinente tubicæ a cœna publice rediret.

De Attilio Galatino. Caput. xxxix.

Attilius Calatinus dux Romanorum aduersus Carthaginenses missus, maximis & munitissimis ciuitatibus Aenna Drepano Lilybco, hostilia praesidia deiecit. Panormum cepit. Totamq; Siciliam peruagatus/paucis nauibus magnam hostium classem duce Halmicare superauit. Sed cum ad Camerinā ab hostibus obsessam festinaret, a poenis in angustiis clausus est, vbi Tribu. militum Calpurnius flamma acceptis trecentis in superiorem locum euasit. confulem liberauit. Ipse cum trecentis pugnans cecidit, & postea ab Attilio semianimis inuentus est. Et sanatus magno postea terrori hostibus fuit. Attilius gloriose triumphauit.

De Marco Attilio Regulo. Caput. xli.

Attilius Regulus consul, suis Salentinis triumphauit. Primusq; Romanorum ducum in Aphricam classe traiecit. Duce Carthaginensium Hamilcare naues longas tres & sexaginta accepit. Oppida ducenta & hominum ducenta millia accepit. absente eo, coniugis & liberis eius ob paupertatem sumptus publice datus. Mox arte Xantippi Lacedaemonii mercenarii militis captus, in carcerem missus. Legatus de permutandis captiuis Romam missus dato iureiurando, vt si non impetrasset, ita demum rediret. In senatu condicionem diuisit. Reuersusq; a se coniuge & liberis Carthaginem regressus, vbi in arcam ligneam coniectus, clauis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.

De quinto Lucratio Catulo. Caput. xlii.

Veratii Catulus primo punico bello trecentis nauibus aduersum poenos profectus, sexcentas eorum naues com meatibus, & aliis oneribus impeditas, duce Himilcone apud Aegathes insulas inter Siciliam & Aphricam depresso, aut cepit. Finemq; bello imposuit. Pacem petentibus hac conditione concessit. vt Sicilia, Sardinia, & ceteris insulis intra Italiā Aphricamq; decederent. Hispania citra iberum fluminiū abstinere.

De Hannibale Carthaginensi duce. Caput. xlii.

Hannibal Hamilcaris filius vndecim annos natus, a patre aris ad motus odium in Romanos perenne iurauit. Exinde socius & miles in castris patris fuit. Eo mortuo causam belli querens, Saguntum

Romanis foederatam intra sex menses evertit. Tum alpihus patefactis in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Trasimenum. Paulum & Varronem apud Cannas superauit. Cūq; urbem capere posset in Campaniam diuertit, cuius delitiis elanguit: & cum ad tertium ab urbe lapide castra posuisset, tempestatibus repulsus. primum a Fabio Maximo frustratus, deinde a Valerio Flacco repulsus, a Gracco & Marcello fugatus. in Africam reuocatus: a Scipione superatus. ad Antiochum Syriæ regem cōfugit, eumq; hostem Romanis fecit, quo victo ad Pusiā Bithyniæ regem concessit. Vnde Romam legatione repetitus hausto, quod sub gēma anuli habebat, veneno. absumptus est. Postus apud Lybissam in arca lapidea, in qua hodie quoq; inscriptum est. Hannibal hic situs est.

De quinto Fabio Maximo. Cap. xliii.

Fabius Maximus cunctator: vt verucosius a veruca in labris. Ita ouicula a clementia morum, consul de Liguribus triumphauit. Hannibalem mora fregit. Minutium magistrū equitum imperio æquari sibi passus est. & nihilominus periclitanti subuenit. Hannibalem in agro Falerno inclusit. Manlium Statilium transiit. geres ad hostes volentem, equo & armis donatis retinuit. Et Lucano cui dam fortissimo ob amorem mulieris infrequenti, eādem emptam dono cedit. Tarentum ab hostibus recepit. Herculis signum inde transfatum in capitolio dedicauit. de redemptione captiuorum cum hostibus pepgit. Quod pactum cum a senatu improbaretur, fundum suum ducentis millibus vendidit, & fidei satisfecit.

De Publio Scipione Nasica. Caput. xliiii.

Scipio Nasica a senatu vir optimus iudicatus, matrem deum hostio recepit is cum aduersum auspicia consulem se a Gracco nominatum comperisset, magistratus se abdicauit. Censor statuas quas sibi quisq; in foro per ambitionem ponebat, fustulit. Cōsul Delmīniū urbem Dalmatarum expugnauit. Imperatoris nomen a militibus, & ab senatu triumphum recusauit oblatum. Eloquentia primus iuris scienti consultissimus, ingenio sapientissimus fuit. Vnde vulgo Colum. lictus.

De Marco Marcello. Caput. xlv.

M Arcellus Viridomarus Gallorum ducem singulari praelio fudit. Spolia legit. apud Nola Hannibalem primus locorum angustia adiutus vinci docuit. Syracusas per tres annos expugnauit. Et cum per caluniam triumphus ei a senatu negaretur: de sua sententia in Albano monte triumphauit. quinque consul, insidiis Hannibalis deceptus occubuit, & magnifice sepultus. Ossa Romam remissa, a prædonibus intercepta perierunt.

De Livia Claudia virgine Vestali. Cap. xlv.

Annibale Italiam deuastante, ex responso librorum Sybillinorum mater deum e Pefinunte accersita, cum aduerso Tyberi veheretur repente in alto stetit, & cum moueri nullis viribus posset, ex libris cognitum est: castissimæ demum sceminae manu moueri posse. Tum Claudia virgo Vestalis falso incestu suspecta deam orauit, vt si pudicâ sciret, sequeretur. & zona imposita nauem mouit. Simulachrum matris deum aduexit. Templum ædificauit Nasica: qui vir optimus iudicabatur.

De Marco Portio Catone. Caput. xlvii.

Orcius Gato genere Tusculanus a Valerio Flacco Romæ sollicitatus. Tri. militum in Sicilia. Quæstor sub Scipione fortissim⁹, prætor iustissimus fuit. In prætura Sardiniam subegit: ubi ab Ennio litteris græcis institutus. Consul Celtiberos domuit. & ne rebellare possent litteras ad singulas ciuitates misit, vt muros diruerent, cum vnaqueq; sibi soli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello tri. militum sub. M. Attilio Glabrione occupatis Thermopylarum iurgis, præsidium hostium depulit. Censor Lu. Fla. cōsularem Senatu mouit, q̃ ille in Gallia ad cuiusdam Scortis spectaculum eductum quendā e carcere in conuiuio iugulari iussisset. Basilicam suo nomine primus fecit Matronis ornamenta erepta Oppia lege, repetentibus restitit. Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusauit. Ipse quasdragies quater accusatus gloriose absolutus Carthaginem delendam censuit. post octuaginta annos filium genuit. Imago hui⁹ funeris gratia produci solet.

De Claudio Nerone & Hasdrubale fratre Hannibalis. Cap. xlviii.

HAsdrubal frater Hannibalis ingentibus copiis in Italiā traiecit. Atq; de Romano impio erat, sic cōiungere Hānibali copias potuisset. Sed Claudius Nero q; i Apulia cū Hānibale castra cōiūxerat, restā i castris parte cū delectis ad Hasdrubalem pperauit. Et se Luitius collegæ apud Senam oppidum, & Metaurum flumen cōiunxit. Ambosq; Hasdrubalem vicerunt. Nero egressus pari celeritate qua venerat, caput Hasdrubalis ante vallum Hannibalis proiecit. Quo viso ille vinci se fortuna Carthaginis confessus, Ob hæc Luitius triumphas, Nero ouans, urbem introierunt.

De Publio Cornelio Scipione Africano. Caput. xlix.

Scipio ex virtutibus cognominatus Aphricanus, Iouis filius creditus. Nam anteq; conciperetur serpens in lecto matris apparuit. Et ipsi paruulo draco circūfusus nihil nocuit. In capitolium intempesta nocte eunti canes nunquam latrauerunt. nec hic q; q; prius coepit, q; in cella Iouis diutissime sedisset, quasi diuinam mentem accepisset. decem & octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute seruauit. Glade canensi nobilissimos iuuenes Italiam deserere cupientes sua autoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Camisium perduxit. Viginti quattuor annoru prætor i Hispaniam missus, Carthaginem qua die venit cepit. Virginem pulcherrimam, ad cuius aspectum accurrebatur ad se vetuit adduci. patriq; eius ac sponso restitui iussit. Hasdrubalem Magonēq; fratres Hānibalis Hispania expulit. Amicitiam cum Siphace Maurorum rege coniunxit. Masinissam in societate recepit. Victor domum regressus, consulante annos factus concedente collega in Aphricam classe traiecit. Hasdrubalis & Siphacis castra vna nocte prorupit. Reiocatum ex Italia Hannibalem superauit. Victis Carthaginēsisibus leges imposuit: bello Antiochi legatus fratri fuit. Captum filium gratis accepit a Petilio ac Neuro. tripl. repetundarum accusatus librum rationum in conspectu populi scidit. Hac die inquit vici Carthaginem. quasi bonum factum, in capitolium eamus & diis supplicemus, Inde in voluntariū exilium concessit, vbi reliquam agit ætatem. Moriens ab vxore petiuit, ne corpus suum Romam referretur.

De Luitio Salinatore. Cap. l.

Inus Salinator, primo consul de Illyriis triumphauit, deinde ex inuidia peculatus reus, ab omnibus tribubus excepta Metia condemnatus: iterum cum Claudio Nerone inimico suo cōsul ne respublica discordia male administraretur, amicitiam cum eo iunxit, & de Hasdrubale triumphauit. Censor cum eodem collega omnes Tribus (excepta Metia) æarias fecit. Stipendiopriuauit eo crimine, q̃ aut prius se iniuste condemnassent, aut postea tantos honores nō recte tribuissent.

De T. Quintio Flamīnio. Cap. li.

Flaminus (Flamini, qui apud Trasimenum periit) filius, cōsul Macedoniam sortitus, ducibus Charopæ principis pastoribꝫ, regem Philippum prælio fudit, castris exiit: filium eius Demetrium obsidem accepit, quem pecunia multatum in regnū restituit, ab Nabide quoqꝫ Lacedæmonio filium obsidem accepit. Liberos etiā græcos Nemeæ per præconem pronunciauit. Legatus etiam ad Prusiā, vt Hannibalem repeteret missus.

De quinto Fulvio nobilitore. Caput. lii.

Fulvius nobilior Aetolos Orethanosqꝫ superauit. Vnde ouans urbem introiuit. Consul Achæos (qui bello Macedonico interfuerant, post ad Antiochum defecerant) præliis frequentibꝫ victos & in Ambraciam oppidum coactos in deditiōem accepit. tamen signis, tabulisqꝫ pictis spoliauit, de quibus triumphauit. quam victoriā per se magnificam Marcus Ennius amicꝫ eiꝫ insigni laude celebrauit.

De Lucio Scipione Asiatico. Cap. liii.

Scipio Asiaticꝫ frater Aphricani i firmo corpore, tamē in Aphrica virtutis nomine a fratre laudatus, consul Antiochum regem Syriæ legato fratre apud Sipylum montem, cum arcus hostium plura hebetati fuissent vicit. Et regni relictꝫ a patre parte priuauit. hinc Asiaticꝫ dictꝫ. post reus pecuniæ interceptꝫ, ne i carcerē duceretꝫ, Gracꝫ Tr. pl. intercessit. Marꝫ Cato cēfor equū eiꝫ ignominia causa ademit.

De Antiocho Rege Syriæ. Cap. liiij.

Antiochus Syriæ Rex Nimia opum fiducia bellum Romanis intulit. specie Lysimachia repetendæ, quam a maioribꝫ suis i Thracia cōditam Romani possidebāt. Sta

tūq; graciā insulasq; ei? occupauit : in Euboea luxuria elanguit. aduentu Attili Glabronis exercitus Thermopylas occupauit, unde industria Marci Catonis electus in Asiam refugit. nauali praelio cui Hannibalem praefecerat a Lucio Aemilio Regillo superatus filium Scipionis Africani, quem inter nauigandum coeperat patri remisit, qui ei quasi pro reddenda gratia suauis, ut amicitiam Romanam peteret. Antiochus spreto consilio apud Sipylum motem cum Lucio Scipione conflixit. Victus & ultra Taurum montem relegatus a sodalibus (quos temulentus in conuiuio pulsauerat) occisus est.

De Gneo Manlio Volsone. Cap. lv.

Gneus Manlius Vulso, missus ad ordinandam Scipionis Asiaticam provinciam cupidine triumphi, bellum Pisidius & Gallos graecis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile victis iter captiuos vxor regis Oruagontis centurioni cuidam in custodiam data a quo stuprata vi, de iniuria tacuit. Et impetrata redemptione maritus ad alterum centurionem interficiendum tradidit.

De L. Aemilio Paulo Macedonico. Caput. lvi.

Lucius Paulus Aemilius filius eius qui apud canas cecidit, primo consulatus (quem post tres repulsas adeptus erat) de Liguribus triumphauit, rerum gestarum ordinem in tabula pictum publice posuit. Iterum consul Persem Philippi filium apud Samothracas cepit, quem victum fleuit, & assidere sibi iussit, tamen in triumphum duxit. In hac laetitia duos filios amisit, & progressus ad populum gratias fortunae agit, quasi quid aduersi reipublicae iminebat, sua esset calamitate decusum. Ob haec omnia & a po. & a senatu concessum est, ut ludis circensibus triumphali veste uteretur. Ob huius licentiam & paupertatem, post mortem eius dos vxori nisi venditis possessionibus non potuit exolui.

De T. Sempronio Gracco. Cap. lvii.

Tiberius Sempronius Graccus, nobilissima familia ortus. Scipionem Asiaticum, quamuis inimicum duci in carcerem non est passus Praetor. Galliam domuit, consul Hispaniam, Altero consulatu Sardiniam tantumque captiuorum adduxit, ut longa venditione res in puerbui veniret, Sardiniae venales. Censur Libertinos (qui rusticis tribus occuparent) in quatuor urbanas diuisit. Ob quod a populo collega eius Claudius, nam

ipsum autoritas tuebatur, reus factus. Et cum Claudium condemnasset Tiberius iurauit se cum illo in exilium iturum. Ita reus absolutus est. Et cum in domo Tiberii duo angues e geniali toro repisissent, responso dato. Eum de dominis perituum, cuius sexus anguis fuisset occisus, amore Cornelie coniugis marem interfici iussit.

De Publio Scipione Aemiliano. Cap. lviii.

Scipio Aemilianus Pauli Macedonici filius, a Scipione Africano adoptatus, in Macedonia cum patre agens victum Persem tam pertinaciter persecutus est: vt media nocte in castra redierit. Lucullo in Hispaniam legatus, apud Intercatiam oppidum prouocatore singulari prelio vicit. Muros hostiles ciuitatis primus ascendit. Tr. in Africa cum Tito Manlio imperatore cohortes octo obsidione valatas consilio & virtute seruauit, a quibus corona obsidionali donatus. Cum ædilitatem peteret, consulante annos vltro factus Carthaginem intra sex menses deleuit. Numantiam in Hispaniam correpta prius militum disciplina fame vicit, hinc Numantinus dictus. C. Lælio plurimum usus ad reges adeundos missus duos secum præter eum seruos duxit. Ob res gestas superbe Gracchum iure cæsum videri respondit, obstreperante populo. Taceant inquit quibus Italia non erca est non mater: & addidit, quos sub corona vendidi Censore Mūmio collega seniore in senatu ait. Vtinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. Suscepta agrariorum causa domi repente exanimis inuentus est, ob uoluto capite elatus, ne liuor in ore appareret. Huius patrimonium tam exiguum vt triginta duas libras argenti, duas & semilibra auri relinqueret.

De Aulo Hostilio Mancino. Caput. lix.

Aulius Hostilius Mancinus prætor aduersum Numantinos ventantibus ausibus, & nescio qua voce reuocante profectus, cum ad Numantiam peruenisset Exercitum Pompei acceptum prius corrigere decreuit, & solitudinem petiit. Eo die Numantini forte solemnibus ptu filias locabant, & vnā spectosā duobus competentibus pater puellæ conditionem tulit, vt ei illa nuberet, qui hostis dextram attulisset. Profecti iuuenes abscissum Romanorum in modum fugæ prope rantium cognoscunt, rem ad suos referunt. Illi statim quattuor millibus suorum viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus autore Ti-

berio Gracco quaestore in leges hostium secdus percussit, quo per se
natum improbo. Mancinus Numantinis deditus nec receptus Au-
gurio, in castra deductus praetura postea consecutus est.

De Lucio Mūnio Achaico. Cap. lx.

Lucius Mūnius deleta Achaia Achaicus, aduersus Corinthios
missus victoriam alieno labore quaesitam interceptit. Nam cum
illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset, & duce Critho-
lao priuasset, cum lictoribus & paucis equitibus in metelli castra pro-
perauit. Et Corinthios apud Leucopetram vicit, duce Dioneo qui do-
mum refugit, eamque incendit, coniugem interfecit, & in ignem preci-
pitauit: ipse veneno interiit. Mūnius Corinthum signis tabulisque spo-
liauit, quibus cum totam repleffet Italia, in domum suam nihil contulit.

De Q. Cæcilio Metello Macedonico. Caput. lxi.

Quintus Metellus Cæcilius a domina Macedonia Macedonicus,
praetor Pseudo Philippum, qui idem Andriscus dictus est, vi-
cit. Achæos bis praelio fudit. Inuisus plæbi ob nimiam seueri-
tatem, & ideo tertio post duas repulsas consul aggregatus Arbachos
in Hispania domuit. apud Gatabriae oppidum cohortes loco pulsas
redire & locum recipere iussit. Cum omnia proprio & subito consilio
ageret & amico cuidam, quid acturus esset roganti: tunicam inquit meam
exurerem si meum consilium scire existinarem. Hic quattuor filiorum
pater, supremo tempore humeris eorum ad sepulchrum latus est. ex quo
tres consulares, vnum etiam triumphantem vidit.

De Q. Cæcilio Metello Numidico. Caput. lxii.

Quintus Cæcilius Metellus Numidicus. qui de Iugutha rege triu-
phauit. Censor Quintium qui se Tyberii Gracci filium meties-
batur in censum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam
iurare noluit. Quare in exilium actus Smyrnae exulauit. Claudia deinde
rogatione reuocatus, cum ludis fore litteras in theatro accepisset: non
eas prius legere dignatus est, quam spectaculum finiretur. Metellum soror-
ris suae virum laudare noluit, quod olim is fuit iudicium & leges detraxerat.

De Quinto Metello Pio. Caput. lxiii.

Quintus Metellus Pius Numidici filius, Pius quia patrem lachry-
mis & precibus assidue ab exilio reuocauit. praetor bello sociali

Quintum Pompeium marforum ducem interfecit, Consul in Hispania Herculeios fratres oppressit. Sertorium Hispania expulfit. Adulescens in petitione præturæ, & pontificatus consularibus viris prælatusest.

De Tiberio Gracco. Caput. lxxiii.

Tiberius Graccus Aphricani ex filia Nepos, Quæstor Mancion in Hispania fœdus eius flagitiosum probauit. Periculum deditiois eloquentiæ gratia effugit. Trib. pl. legem tulit, ne quis plus mille agri iugera haberet. Octauio collega intercedente nouo exemplo magistratu abrogauit. Deinde tulit, vt ea familia, quæ de Attali hereditate erat, ageretur. & populo diuideretur. Deinde cum prorogare sibi potestatem vellet, aduersus auspicia in publicum processit: statimq; Capitolium petiit, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema posceretur. Segniterq; cessante Mutio consule, Scipio Nasica, sequi se iussit. qui saluam rempu. vellent, Graccum in Capitolio persecutus oppressit. Cuius corpus Lucretii ædilis manu in Tyberim missum. Vnde ille Vespiillo dictus, Nasica vt inuidiæ subtraheretur per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

De Caio Gracco. Cap. lxxv.

Caius Graccus pestilentem Sardiniam quæstor sortitus, non veniente successore, sua sponte discessit. Asculanæ & Fregellanæ defectionis inuidiam sustinuit. Trib. pl. agrarias & frumentarias leges tulit. Colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumuiros agris diuidendis se & Fuluium Flaccum & Caium Gracchum constituit Minutio Ruffo. Tr. pl. legibus suis abrogante in Capitolium venit. Vbi cum Attilius præco Optimii consulis in turba fuisset occisus, in forum descendit: & imprudens concionem a Tribuno plæbis auocauit. Qua reaccessit cū in Senatū nō venisset armata familia Auētinum occupauit. Vbi ab Optimio victus dum a templo Lunæ defiliret Telum intorsit, & Pōtino amico apud portam Trigeminam, P. Lectorio in Ponte sublicio psequē

Cornelius Nepos.

tibus resistentem in lucum Furinæ peruenit. Ibi vel sua vel serui Euforini manu interfectus, caput a Septimo Atello amico Gracci ad Optimū relatum auro expensum fertur: propter avaritiam infuso plumbo grauius effectum.

De Marco Liuiō Druso. Cap. lxxvi.

MArcus Liuius Drusus genere & eloquentia magnus sed ambitiosus & superbus ædilis munus magnificentissimū dedit. Et ibi rubrio collegæ quædam de vtilitate reip. suggerenti. quid tibi inquit cum repub. nostra? Quæstor in Asia nullis insignibus vti voluit. ne quod ipso esset insignius. tr. pl. latinis ciuitatem, plæbi agros, equitibus curiam senatui iudicio permisit. Nūmā liberalitatis fuit. Ipse etiā professus nemini se ad largiendum præter cælum & cœnum liquisse. Ideoq; cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulām Mauritanix principem ob regis similitudinem profugum accepta pecunia Boccho prodidit, quem ille Elephantō obiecit. Adherbalem filiū regis Numidarum obsidem domi suæ sumpsit. Redemptionem ei? occulte a patre sperans Cæpionem inimicum actionibus suis resistentē ait se de saxo Tarpeio præcipitaturum. Consuli legibus Agrariis resistenti ita collum in comitio obtorsit, vt multus sanguis naribus efflueret, quæ ille luxuria comprobans mortis iam detrudi se dicebat. dein de ex gratia in inuidiam venit. Nam plēbs acceptis agris gaudebat. Eques lecti letabantur. Senatus permissis iudiciis exultabat. Sed societate cum equitibus agre ferebat. Vnde Liuius Anxius: vt latinorum postulata differret. qui promissam ciuitatem flagitabant, repente in publico concidit, siue morbo comitiali, siue hausto caprino sanguine, semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice suscepta sunt. Et cum latini consulem in Albano mōte, interfecuri essent. philippum admonuit: vt caueret. Vnde in senatu accusatus cum domum ferreciperet, immisso inter turbā percussore corruit inuidia cædis apud Philippum & Cæpionem fuit.

De Caio Mario patre. Caput. lxxvii.

CAius Marius septies consul Arpinas humili loco natus primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidia: criminando consulatum adeptus, Iugurtam captum ante currū egit,

in proximum annum consul ultro factus. Cymbros in Gallia apud Aquas sextias, Theutonas in Italia in campo Saudio vicit. Deq; his triumphauit. vsq; sextum consulatum per ordinem factus. Apuleium. Tr. pl. & Glauciam prætorem seditiosos ex senatusconsulto iteremuit. Et cum sulphicia rogatione prouinciam syllæ eriperet: armis ab eo victus Minturnis in palude latuit. Inuentus & in carcerem coniectus, in missum percussorem Gallum vultus autoritate deterruit. Acceptaq; Nauicula in Aphricam traiecit. Ibi diu exulauit. Mox Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergastulis exercitum fecit. Cæsisq; inimicis iuriâ ultus, septimo cōsulatu (vt qdā ferunt) voluntaria morte decessit.

De Caio Mario filio. Caput. lxxviii.

Quius Marius filius viginti septem annorum consulatum inuasit, quem honorem mater tam immaturum fleuit. Hic patri sæuitia similis, curiam armatus obsedit. Inimicos trucidauit. quorū corpora in Tyberim præcipitauit. In apparatu belli quod contra Syllam parabatur, apud Sacri portum vigiliis & labore defessus sub dio requieuit, & absens victus, fugæ non pugnæ interfuit. Præneste confugit, vbi per Lucretium Asellam obsessus tentata per Cuniculum fuga cum omnia septa intellexeret, iugulandū se Pontio Telefino præbuit.

De Lucio Cornelio Cinna. Caput. lxxix.

Lucius Cornelius Cinna flagitiosissimus remp. summa crudelitate vastauit. Primo consulatu ferens de exulibus reuocandis legem, ab Octauio collega prohibitus & honore priuatus, vrbe profugit. Vocatisq; ad pileum seruis aduersarios vicit. Octauium interfecit, Ianiculum occupauit. Iterum & tertio consulē seipsū fecit. Quarto consulatu cum bellum contra Syllam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem lapidibus ab exercitu occisus est.

De Caio Fimbria. Caput. lxxx.

Quius Fimbria sæuissimus quippe Cinnæ satellites, Valerio Flacco consuli legatus in Asiam profectus per similitudinem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curauit. Ipse correptis imperii insignibus prouinciam ingressus: Mithridatem Pergamo expulit. Ilium vbi tardius portæ patuerunt incendi iussit, vbi Mineræ templum iniuiolatum stetit, quod diuina maiestate seruatum nemo dubita

uit. Ibidem Fimbria militiæ principes securi percussit. Mox a Sylla Pergamo oppressus, corrupto exercitu desertus semet occidit.

De Viriato Lusitano. Cap. lxxi.

Iriatus genere Lusitanus ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate vector: audacia latro. ad postremū dux bellum aduersum Romanos sumpsit. Eorumq; imperatorem Claudium vnumanum. deinde. C. Nigidium oppressit. Pacem a Pompilio maluit integer petere, q̄ victus: & cum alia dedisset, & arma retinerentur bellum renouauit. Coepio cum aliter vincere non posset, duos Satellites pecunia corrupit, qui Viriatum humo depositū peremerūt. q̄ victoria (quiaemptaerat) a senatu nō pbata.

De Marco Aemilio Scauro. Cap. lxxii.

MArcus Aemilius Scaurus nobilis pauper: nam pater eius q̄uis Patritius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Idem primo dubitauit honores peteret, an argentariam faceret. Sed eloquentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculum meruit. sub Oreste in Sardinia stipendia fecit, ædilis iuri reddendo magisq; muneri edendo studuit. Prætor aduersus Iugurthā, tamen eius pecunia victus. Consul legem de sumptibus, & Libertinorū suffragiis tulit. Decium prætorē in transeunte ipso, sedetē iussit assurgere, eiq; vestem scidit. Sellam concidit. ne quis ad eum in ius iret edixit. Consul Ligures & Gantiscos domuit, atq; de his triumphauit. Ceterā viam Aemiliam strauit. Pontē Miluium fecit. Tantumq; autoritate potuit, vt Opimium contra Graccum: Variū contra Glauciam, & Saturninum priuato cōsilio armaret. Idem filium suum quia prædium deferuerat, in conspectum suū vetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi consciuit. Scaurus senex cum a vario. Tr. pl. argueretur quasi socios & Latium ad arma coegisset. apud populum ait. Varius Veronensis Aemilium Scaurum ait & socios arma coegisse. Scaurus negat. Vtri potius credendū putatis.

De Lucio Apuleio Saturnino. Cap. lxxiii.

LUCIUS Apuleius Saturninus. tr. pl. seditiosus, vt gratiā Marianorū militū pararet, legē tulit, vt veteranis cētenaagri iugera diuerterent in Aphrica. Intercedētē Bebiū collegā, facta p̄ populū lapida

tionē submouit, glauciā p̄tori, quod is eo die quo ipse cōtionē habebat ius dicēdo partē populi aduocasset: fellā cōcidit, vt magis popularis videretur. quēdā Libertini ordinis subornauit, qui se Tiberii Gracii filiū fingeret. Ad hoc testimoniū Sēpronīa soror Graccorū p̄ducta: nec p̄cib⁹, nec minis adduci potuit, vt dedecus familiā agnosceret. Saturnin⁹ Aulo Mūmio cōpetitore interfecto. tr. pl. resect⁹, Siciliā. Achaīam, Macedoniā nouis colonis destinauit. & aurū dolo an scelere Cēpionis partū ad emptionē agrorū cōuertit. aqua & igni interdixit ei, q leges suas nō iurasset. Huic legi multis nobilibus abrogantibus cum tonuisset clamauit, Iam inquit nisi quiescitis grādinabit. Metellus Numidicus exulare quā iurare maluit. Saturnin⁹ Tertio. Tr. pl. resectus vt Satellitem suum glauciam prætorem faceret, Mummium competitorē eius in cāpo Martio necandū curauit. Marius senatusconsulto armatus, ne quid respu. detrimenti caperet: quo censeretur, darent operā consules. Saturninum & Glauciā in capitolū persecut⁹ obsedit. Maxim⁹ quoq; questu incisis fistulis in deditiōnem accepit, nec deditis fides seruata est. Glauciā fracta ceruix: Apuleius cum in curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus est. Caput eius Rabirius quidam Senator per conuiuia in ludibrium circumtulit.

De Lucio Lucullo. Caput. lxxiii.

Lucius Lycinius Lucullus nobilis disertus & diues munus quæstorium amplissimum dedit. Mox per Murenā in Asia classē Mithridatis, & per Ptolemæū regē Alexādrīæ cōsuli Syllē cōcilauit. Prætor Aphricā iustissime rexit. Aduersū Mithridatē miss⁹ collegam suū Cottā Calcedone obsessum liberauit. Cizicō obsidione soluit. Mithridatis copias ferro & fame affixit. eūq; regno suo ponto expulit: quem rursū cum Tigranerege Armeniæ subueniente magna felicitate superauit. Nūm⁹ in habitu, maxime signorum & tabularū amore flagrauit. Post cum aliena mente desipere coepit, tutela eius Marco Lucullo fratri permissa est.

De Lucio Cornelio Sylla. Caput. lxxv.

Cornelius Sylla in fortuna felix dictus. Cum paruulus a nutrice ferretur. mulier obuia, salue inquit puer, tibi & reipublicæ tuę felix. & statim q̄sita q̄ hęc dixisset, non potuit inueniri. Hic q̄stor

Marii Iugurtham a Bocho in deditionem accepit. Bello Cymbrico & Theutonico legatus bonam operam nauauit. Prætor inter ciues ius dixit. Prætor cyliciam prouinciam habuit. Bello sociali samnites Hirpinosq; superauit, ne monimenta Bochi tolleretur. Mario restitit. Cōsul Asiam sortitus: Mithridatem apud Orchomenum & Cheroniam p̄lio fudit. Archelaum p̄lio, p̄fectum eius Athenis vicit. Portum Pyreum recepit, Medos, Dardanos in itinere superauit. Mox cum legatione sulphitia imperium eius transferretur: ad Marium in Italiam regressus corruptis aduersariorum exercitibus Carbonē Italia expulit, Mariū apd sacri portū, & Pontiū Telefinū apud portā Collinā vicit. Mario Præneste interfecto foelicem se edicto appellauit. Proscriptiōis bulas primus proposuit. Nouem millia deditorum in villa publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata dictaturam deposuit. Vnde spe deceptus puteolos concessit. Et morbo, qui Phthiriasis vocatur interiit.

De Mithridate Rege Ponti. Caput. lxxvi.

Mithridates rex Pontiorum unda septem Persis, magna vi animi & corporis, vt sex iuges equos regeret: quinquaginta gentium ore loqueretur. Bello sociali dissidentibus Romanis. Nicomedē Bithynia. Ariobarzenē Cappadocia expulit, litteras per totam Asiā misit: vt quicumq; Romanus esset certa die interficeretur, & factum est. Graciam insulasq; omnes, excepta Rhodo occupauit. Sylla eum prælio vicit. Classē eius prodicione Archelai interceptit. Ipsum apd Dardanum oppidum fudit, & oppressit, & potuit capere, nisi aduersum Marium festinans, qualemcunq; pacem componere maluisset. Deinde eum argis resistentem Lucullus fudit. Mithridates postea. Pōpeio nocturno prælio victus in regnum confugit, vbi per seditionem popularem a Pharnace filio in turre obsessus venenum sumpsit. Cum id tardius biberet: quia aduersum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat, inmissum percussorem Gallū Sithocum auro: ritate vultus territum reuocauit, & in cædem suam manum trepidantis adiunxit.

De Cneo Pompeio Magno. Caput. lxxvii.

Neus Pompeius magnus bello ciuili Syllæ partes secutus ita egit, vt ab eo maxime diligeretur. Siciliam sine bello a proscriptis recepit. Numidiam Hyarbe ereptam Massinisse restituit. Viginti sex annorum triumphauit. Lepidum acta Syllæ rescindere volentem priuatus Italia abrogauit. Prætor in Hispaniam pro consulibus missus Sertorium vicit. Mox piratas in tra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit. Deinde mira felicitate rerum in septentrionem Albanos. Colchos. Heniochos. Caspios. Iberos. Nunc in orientem Parthos. Arabes atq; iudæos cum magno sui terrore penetrauit. Primus in Hircanum rubrum & Arabicum mare usq; peruenit. Moxq; diuiso orbis imperio: cum Crassus Syriam. Cæsar Galiliam. Pompeius urbem obtineret. Post eadem Crassi Cæsarem dimittere exercitum iussit. Eius infesto aduentu vrbe pulsus, in Pharsalia victus ad Ptolemæum regem Alexandriae fugit. Huius latus sub oculis vxoris & Liberorum, a Phothyno Ptolemæi præfecto mucrone confossum est. Iamq; defuncti caput præcisum gladio, quod usq; ad ea tempora fuerat ignoratum. Truncus Nilo iactatus a Seruio Codro rogo iniustus humatusq; est. Inscribendo in eiusdem sepulchro. Hic positus est magnus P. caput ab Ptolemæi Achilla Satellite Aegyptio, velamine inuolutum cum anulo Cæsari præsentatum est. Qui non continens lachrymas. Illud plurimis & præciosissimis odoribus cremandum curauit.

FINIS.

SEXTI RVFFI VIRI CONSVLARIS VA-
LENTIANO AVGVSTO DE HISTO-
RIA ROMA. LIBELLVS INCIPIT.

Reuem fieri clamentia tua praecepit. parebo libens. Quippe cum desit facultas latius eloquendi morem secutus calculatorum qui ingentes summas aere breuiori reprimunt. Accipe ergo quo breuiter dicta breuiter computentur. vt annosam vetustatem reip. praeteriti facta temporis non tam legere gloriose princeps q̃ numerare videaris. Ab vrbe igit̃ cōdita in ortu perennitatis vestrae quo prosperius imperium Romanū fortitus est aui numerant̃ sic. Sub regibꝫ. ccxli. sub cōsulibꝫ. cccclxvi. Sub imperatoribus. cccclxvii.

De regibus.

Regnauerunt Romae per annos. ccxlii. Reges numero. vii. Romulus regnauit per annos. xxxvii. Senatores per quinos dies annum vnum. Numa Pompilius regnauit annis. xlii. Tullus Hostilius regnauit annis. xxxii. Ancus Martius regnauit annis. xxi. Tarquinius Priscus regnauit annis. xxxviii. Seruius Tullꝫ regnauit annis. xlii. Tarquinius superbus expulsus est a regno anno. xxv.

De Consulibus.

Consules fuerunt a Iunio Bruto & Publicola in Pansa & Hir-tium numero octingenti. lxxvii. Praeter eos qui in eodem anno forte aliqua sunt subrogati per annos. cccclxvii. Quadraginta quinque annis Romae consules defuerunt. Sub decemuiris annis. ii. sub Tribunis militum annis. xlii. Sine magistratibus Roma fuit annis quattuor.

De Imperatoribus.

Imperatores ab Octauio Caesare Augusto vsq; in Iunianum fuerunt numero. xlii. per annos. ccccvii. Sub his igitur tribus imperandi generibus, hoc est regio, Consulari, & Imperatorio, quantum Roma profecerit breuiter intinabo.

Regnum regum.

S Vb regibus. vii. per annos. ccc. lxi. non amplius q̄ vsq; portum atq; Ostiam. xviii. miliarum a portis vr̄bis Romæ. vt pote adhuc paruæ & a pastoribus conditæ quum finitimæ circum ciuitates premerent Romanum processit imperium.

Regnum Consulum.

S Vb consulibus inter quos & nonnunq̄ dictatores fuerunt per annos simul. cccc. xlvii. vsq; transpadum Italia occupata est. Aphrica subacta. Hispaniæ accesserunt. Galliæ & Britanniæ tributariæ factæ sunt. Inde Illyrium. Istri. Liburni. Dalmatiæ domiti sunt. Ad Achaiam transitum est Macedones subacti cum Dardanis, cum Misis & Thracibus bellatum est. ad Danubium vsq; preuentum. In Asia expulso Antiocho primum pedem posuerunt Romani. Mithridate victo Pontis regnum occupatum est, & Armenia minor (quam idem tenuerat) armis obtenta est. In Mesopotamiam Romanus exercitus peruenit. cum Parthis fœdus initum est. Contra Cardoneos ac Sarracenos & Arabes bellatum est. Iudæa omnis victa est. Cilicia & Syria in potestatem po. Ro. venerunt. Aegypti reges federati sunt.

Regnum Imperatorum.

S Vb Imperatoribus vero per annos. ccc. vii. quum diuersa reipublicæ fortuna multi principes imperarent. Accesserunt tamen Romano orbi alpes Maritimæ. alpes Gotiæ. retiæ Noricæ. Panoniæ. Mitæ. & omnis ora Danubii in prouinciā est redacta. Pontus omnis Armenia minor. Oriens totus cum Mesopotamia, Asia. Arabia, & ægypto sub imperii Romani iure transiuit. Quo autem ordine singulas prouincias Romana respu. affecuta est ostenditur ita infra.

Respu. Romana quo ordine affecuta est regnum.

Rima prouinciarum facta est Sicilia. Eam victo Hyerone Siculorum rege Marcellus consul obtinuit. deinde a pratoribus recta est. postea est commissā præsidiis. nunc a consularibus administratur. Sardiniam & Corsicam Metellus vicit.

triumphauit de Sardis, qui rebellauere sæpe. Iuncta administratio harum insularum fuerat. Post suos prætores habuit. Nunc singulæ a præsidibus reguntur. in Aphricam pro defensione Siculorum Romana transfusa sunt signa. Ter Aphrica rebellauit. ad extremum deleta per Publium Scipionem Carthago prouincia facta est. nunc sub consularibus agit. Numidia ab amicis regibus tenebatur, sed Iugurthæ ob necatos adherbalem & Hemphalem Micipsæ regis filios bellum inditum est, & eo per metellum consulem attrito. p. Marium capto, in potestatem po. Ro. Numidia puenit. Mauritaniæ a Boccho rege obtentæ sunt. sed subacta omni Africa Mauros Iuba rex tenebat: qui i causa belli ciuilis a Iulio cæsare victus mortem sibi ppria uoluntate consciiuit. ita Mauritaniæ nostræ esse coeperunt. Ac per omnem Aphricam sex prouinciæ factæ sunt. ipsa ubi Carthago est pro consularis. Numidia consularis. Tripolis & Mauritaniæ duæ, hoc est Sittinensis & Cæsariensis sunt præsidiales. Hispanis primum auxilium aduersus Aphros per Scipiones tulimus rebellantes Tuitanos. Hispaniam per Decium Brutum obtinuimus, & usq; Gades ad Oceanum mare peruenimus. Post ad Hispanos tumultuantes Decius Iunius Syllanus cum exercitu missus eos vicit. Celtiberi cum Hispania sæpe rebellabant. missio minore Scipione cum excidio Numantiæ subacti sunt. Omnes pene Hispaniæ occasione belli Sertoriani per Metellum & Pompeium in deditionem acceptæ sunt. postea prorogato in quinquennium imperio a Pompeio perdomitæ sunt. Ad extremum quoq; ab Octauiano Cæsare Augusto Cantabri Astures qui freti montibus resistebant deleti sunt. Per omnes Hispanias sex sunt nunc prouinciæ, Terraconensis. Carthaginensis. Lusitania. Gallicia. Bætica. Transfretana etiam insula terræ Aphricanæ prouincia Hispaniarum est, que Tigitania cognominatur. Ex his Bætica & Lusitania Consulares, ceteræ præsidiales sunt. Cum Gallis populus Romanus grauissima bella habuit. Gallietiam illam partem Italiæ ubi nunc Mediolanum est usq; ad rubiconem tenebant flumi-, in tantum viribus freti vt Romam ipsam bello peteret, & cæsis exercitibus Romanis apud Aliam fluium inuentia urbis intrarent. Capitolium obfiderent, ad cuius arcem sexcenti nobilissimi senatores confu-

gerant, qui mille auri pondo se obsidione redemerunt. Postea Gallos cum victoria remeantes: Camillus qui in exilio erat: collecta de agris multitudine oppressit. Aurum & signa quæ Galli cœperant reportauit. Cum Gallis multi Consules Prætores & Dictatores euentu vario conflixerunt. Marius Gallos de Italia expulit, & transcensis Alpibus foeliciter aduersus eos pugnavit.

De. C. Cæsare.

Aterum. C. Cæsar cum decem legionibus quæ quaterna milia militum Italarum habuerant Galliam subegit. cum Gallis ultra Rhenum positis conflixit. per annos. viii. ab Alpibus in Britanniā usq; ad Gallias transiuit. Decimo anno Britanniæ Gallias tributarias fecit. Sunt Galliarum cum Aquitania Britanniæ prouinciæ. xviij. Alpes maritimæ prouinciæ Abrianensis. Vienensis nouæ popularia. Aquitanie duæ alpes Gagiæ Lugdunenses duæ. In Britanniā maxima Cæsariensis Britanniā prima. Britanniā secunda. In Illyricū ab ore maritimo paulatim regressi sumus. Leuius cōsul Adriaticum atq; Ionicū mare primus ingressus, maritimas obtinuit ciuitates. Greta per metellū cōsulē qui Creticū dictus prouincia facta est. Græcis in fidē nostrā cōfugientibus ad Achaia accessimus. Athenienses aduersus Philippū Macedonia regem auxiliū nostrū petierūt. Libera diu sub amicitijs nostris Achaia fuit. Ad postremū legatis Romanorū apud Corinthū violatis. p. L. Numium cōsulē capta Corintho Achaia oīs obtēta est. Epirotē qui aliquādo cū rege Pyrrho etiā ad Italiā trāsire psumperāt victi: atq; Thessali simul cū Achiuorū & Macedonū regionibus nobis accesserūt. Macedonia ter rebellauit. sub Philippo. sub Perseo. sub Pseudo Philippo. Philippum Flaminius. Persem, Paulus, Pseudo Philippū. Metellus oppressit. quorum triumphis Macedonia quoq; populo Romano adiuncta est. Illyricos qui auxiliū Macedonibus attulerant ex eadem occasione per. L. Maniliū prætorem viximus. Et eos cum rege Gentio in deditionē accepimus. Dardanos & Messios Curius proconsul subegit, & primus Romanorum ducum ad Danubiū usq; peruenit.

Sub Iulio & Octauiano Cæsare.

Sub Iulio & Octauiano Cæsare per Alpes Iulias iter factum. Alpibus omnibus iunctis Noricorum prouinciæ accesserunt,

Bancone Pannoniorum rege subacto in deditionem Pannoniæ venerunt. Amantinis inter Saluum & Drauum prostratis, regio Saluentis ac secundorum loca Pannoniorum obtenta sunt. Marcomomi & Quadi de locis varieq; sunt inter Danubium & Drauum pulsi sunt. & limes inter Romanos & Barbaros ab Augusto per Vindaliciam per Noricum Pannoniam ac Mesiam est constitutus.

De Traiano.

Traianus Dacos sub rege Decibalo vicit, & Daciam trans Danubium in solo Barbarico prouinciam fecit. quæ in circuitu habuit decies centena milia passuum. Sed sub Galieno imperatore amissa est & per Aurelium translatis exinde Romanis duæ Daciæ in regionibus Mesia factæ sunt. habet Illyricus septem & decem prouincias, Noricorum duas: Pannoniorum duas, Valeriam, Seruiam, Sclauiam, Dalmatiam: Mesiam, Daciæ duas. Et in ditione Macedoniae sunt septem Macedonia, Thesalonica, Achaia, Epiri duæ præualis & Creta. Thracias Macedonici belli occasione transcursum est, sæuissimi omnium gentium Thracæ fuerunt in Thracum regionibus. Scordisci habitauerunt pariter crudeles & callidum genus, de quorum sæuicie multa fabulose memorantur quod hostium captiuus diis suis litauerunt, atq; sanguinem humanum in ossibus caputū potare sunt soliti: sæpe per eos Romanus cæsus est exercitus. M. Didius vagantes thragas repressit. M. Drusus intra fines proprios continuit. Minutius in Hebro flumine Thraciæ vastauit Per Apium Claudium proconsulem hi qui Rhodopam incolebant victi sunt. Europæ Maritimas vrbes antea ro. classis obtinuit. M. Lucullus per Thraciam cum Bessis primus pugnavit, ipsamq; caput gentium vicit. Thracæ enim Montanos subegit, & Euromphidam quæ nunc Philopolis dicitur. Olimpiadam quæ modo Adrianopolis nominatur in ditionem nostram redegit. Cauciam cepit, Supra portum positas ciuitates occupauit, Apolliniam, Gallaciam Parthenopolim, Thomos, Histrum ad Danubium usq; perueniens. Ro. Scythias arma monstrauit. In ditionem reip. vi. Thraciarum prouinciæ sunt conquestæ. Thracias. Emipontus, Misia inferior. Scythia, Sacta, Rhodopa. in qua nunc fedæ arces Ro. vrbes sunt constitutæ Constantinopolis. Nunc autem eas partes totumq; orientem ac positas

sub vicino sole prouincias qui auctores scriptis suis parauerunt explicabo : quo studium clementie tue quod in hisdem propagandis habebis amplius incitetur.

De orientalibus regionibus a po. Ro. subactis.

Sia societate Attali regis nota Ro. est. Eamq; attali testamento relictam hereditario iure possidemus. ne quid tale po. non viribus partum haberet, armis per nos ab Antiocho Syriorum rege maximo est vindicata. Eadem occasione etiam Lydia sedes antiqua regnorum, Caria, Hellepontus, ac Phrygie in potestatem po. Ro. victa deditioe venerunt Rhodiis, & insularum populis primum infestissimis post fidelissimis auxiliatoribus vsi sumus ita. Rhodiis insule primum libere agebant : postea in consuetudinem parendi Romanis clementer prouocantibus peruenit. Et sub Vespasiano principe insularum prouincia facta est. Pamphiliam, Phrygiam, Cariam, Hicariam, Seruilius proconsul ad bellum Epirotarum missus obtinuit. Bithyniam defuncti Nicomedis testamento affecuti Gallogreciam, id est Gallatiam, sunt enim vt & Galli sonat nomen Gallate, quos cum Antiocho contra Romanos auxilium prebuisent inuasimus. Mumius proconsul Gallatas persecutus est, quum fugientes partim in Olympum, partim in megaram montem, qui nunc modiatius dicitur, de arduis eos in plana detrusit. Et victos in perpetuam pacem redegit. Postea Gallatiam Deiotarus Betic rex nobilis Romanis permittentibus tenuit. Ad extremum sub Octauiano Cesare Augusto Gallatia in formam prouincie redacta est. Eam primus Lolius administravit Cappadoces primo societatem nostram sub Ariarate rege petiuerunt, posteaq; Ariobarzanes rex Cappadocum a Mithridate expulsus Romanorum armis restitutus est, semperq; in auxilia nostra fuerunt Cappadoces, & ita maiestatem coluere Romanam vt in honorem Augusti Cesaris Megara ciuitas Cappadocie maxima Cesaria nunc cuparetur. Postremo q; sub imperatore Claudio cesare Archelaus ex Cappadocia Romam venisset : ibiq; diu detentus occubisset, in prouincie speciem Cappadociam migravit.

Reuertitur ad orientem.

Ponthus per Pompeium victo Mithridate rege Pontico for-
mam prouinciæ accepit. Paphlagoniam Philomenes rex
amicus po. Ro. tenuit. Sæpe ex ea pulsus, regno a nobis est re-
stitutus, quo mortuo prouincia eius Paphlagonibus imposita est. Vi-
tra iuga Tauri montis quemadmodum Romana possessio perrexit
consequenti locorum magis q̃ temporum seruata digestionem mon-
strabitur. Antiochus Syriæ rex potentissimus bellum formidabile
po. Ro. intulit. Trecenta milia armatorum habuit. Falcatis Curribus
& Elephantis aciem instruxit. A Scipione consule fratre Scipionis
Aphricani in Asia apud Magnesiā victus est. Pace accepta intra Tau-
rum regnare permissus est. Eius filii regnum Syriæ sub Clientela po.
Ro. retinuerunt, quibus defunctis Syriarum prouinciis potiti sumus.
Calices & Hysauros qui se Piratis & prædonibus iunxerant Seruilius
proconsul ad prædonum bellum missus subegit, & viam p̃ Taurum mō-
tem primus instituit, hicq; de Callicibus & Hysauris triumphauit, atq;
Hysauricus cognominatus est. Cyprus famosa diuitiis paupertate po.
Ro. vt occuparet sollicitauit. Eam rex foederat⁹ regebat, sed tanta fuit
penuria Aerarii. Ro. & tam ingēs fama opū Cypriarū, vt lege lata Cy-
prus cōfiscari iuberetur. quo accepto nuncio rex Cyprius venenū su-
psit, quo vitā prius q̃ diuitias amitteret. Cato Cyprias opes nauibus
aduexit, ita vt ius eius insulæ Auarius q̃ iustus sumus assecuti. Cyre-
nas cū cæteris ciuitatibus Libiæ Pentapolis Ptolomæi antiquioris li-
beralitate suscepim⁹. Lybiā sup̃mo Apionis regis arbitrio sum⁹ asse-
cuti. Aegypt⁹ oīs sub amicis regib⁹ fuerat: sed victa cū Antonio Cleo-
patra puicicē formā Octaui Cæsaris Augusti tēpore accepit. Et primū
apud Alexandrinos. Cornelius Gallus Romanus iudex administra-
uit per consinia Armeniarum primū sub. L. Lucullo Romana trans
Thaurum, signa transmissa sunt, visa re Sarraceni & Hyrinæ superati
cessere in Mesopotamia. ab eodem Lucullo vrbs capta est, postea
per Pompeium eadem loca armis obtenta sunt. Syriæ ac Phœni-
ces bello a Tygrane Armeniorum rege receptæ sunt. Arabes & Iu-
dei in Palestina victi sunt. Ad extremum sub Traiano principe re-
gis maioris Armeniæ diadema sublatum est. per Traianum Arme-
nia, Mesopotamia, Syria, & Arabia prouinciæ factæ sunt. ac limes orien-

talís supra Ripam fluminis Trigridis constitutus est, sed Adrian⁹ qui successit Traiano inuidens gloriæ Traiani sponte Armeniam & Mesopotamiam, & Syriam reddidit: ac medium inter Persas & Romanos Euphratem esse voluit. Et postea sub Antonin⁹ duobus Marco & Severo nota pertinacia cæterisq; principibus Ro. qui aduersus Parthos euentu vario dimicauerunt, quater amissa, quater accepta Mesopotamia est. Et Diocletiani temporibus victis prima congressione Romanis, secundo autem conflictu superato rege Narseo & vxore eius ac filiab⁹ captis, & eis summa pudicitia custodia reseruatis, pace facta Mesopotamia est restituta. & supra Ripam Tigridis limes est refirmatus, ita vt quinq; gentium trans Tigridem constitutarum ditionem assequeremur. quæ conditio foederis in tempus diui Constantini conseruata durauit. Scio nunc quo tua vergat intentio. requiris profecto quæ admodum Babylonis & Romanorum arma collata sunt, & quibus viribus sagittis pila confoderent. breuiter euentus enumerabo. bellorum furto hostes in paucis inuenies esse lætatos, vera autem virtute se per Romanos probabis extitisse victores.

De. L. Sylla.

Primum a. L. Sylla proconsule Arsaces rex Parthorum missa legatione amicitiam populi Ro. rogauit ac meruit. L. Lucull⁹ Mithridatem regno Ponti exutum ad Armeniam profecutus est. Tigranem Armeniorum regem cum septem millibus clypeatis & centum viginti milibus sagittariorum: ipse cum decem milibus vicit. Cirram maximam Armeniæ ciuitatem expugnauit. Medenam optimam Armeniorum regionem obtinuit. Per Meletem ad Mesopotamiam descendit. Ninsabium cum fratre regis cepit. tendere in Persas paratus successione accepit. Gn. Pompeius ex parte felicitatis ad mithridaticū bellum missus Mithridatem in Armenia minore nocte aggressus prælio superauit cæsis duobus & quadraginta milibus hominum castra inuasit. Mithridates enim cum vxore & duobus comitibus in Bosphoros fugit. Ibi desperatione rerum suarum venenum hausit, & cum vis veneni parum ageret, a milite suo vt ferro percuteretur impetrauit. Pompeius auxiliatorem Mithridatis Tigranem Armeniorum regem persecutus est. Ille se oblato diademate apud Artassata dedit. Receptæ sunt

ab eo Mesopotamia, Syria, & aliquanta pars Phoenicis, & in Armenia minore regnare permissus est. Item Pompeius Bosporonis, & Colchis Aristarchum regem imposuit. Cum Albanis conflixit. Ordo Albano regi ter victo pacem dedit. Hiberiam cum Arsace rege deditionem accepit. Sarracenos & Arabes vicit. Iudæa capta Hierosolimam obtinuit. Cum Persis foedus fecit. Rediens apud Antiochiam Damnensem lacum loci delectatus amenitate & aquarum abundantia, addito nemore consecrauit.

C. M. Crassi.

Arcus Crassus Consul aduersus rebellantes Parthos missus est. Is quum pax missa a Parthis legatione rogaretur, apud Thephonem responsum se ait qui apud zeomaten traiecit. Euphratem a transfuga quodam Maracho inductus, ad ignotam camporum solitudinem descendit. Is vndiq; circumualantibus Sagittariorum agminibus cum Silane & Silena prefectis regis est cinctus exercitus, & vitorum obrutus ipse Crassus ad colloquium sollicitatus viuis pene capipi posset repugnantibus Tribunis euaserat: & dum fugam petit occisus est: caput eius cum dextera manu resectum ad Regem perlatum est, atq; ita ludibrio habitum, vt faucibus eius aurum liquefactum infunderetur: scilicet vt qui ardens cupiditate praedandi pacem Regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret. L. Crassus quaestor vir strenuus Crassi reliquias fusi collegit. Exercitus contra Persas in Syriam irrumpens: ter cum summa administratione conflixit: eosq; trans Euphratem redactos vastauit. Parthi Labieno duce qui Pompeianarum partium fuerat & victus ad Persas refugerat in Syriam irruerunt, ac totam prouinciam occupauerunt. P. Ventidius Bassus Parthos qui duce Labieno Syriam inuaserat occurrens in Caparo monte cum paucis fugauit. Labienum occidit, persecutus est Persas & ad interemptionem strauit. qua congressione Parthorum regis filium die qua Crassus victus fuerat occidit, ne aliquando Romani ducis mors inulta relinqueretur Ventidius de Persis triumphauit. M. Antonius in mediam ingressus, quæ nunc Medena appellatur: bellum Parthis intulit, & primum eos vicit post duabus legionibus amissis: quum fame, pestilentia, tempestatibusq; premeretur,

vix per Armeniam Persis insequentibus reuocauit exercitum: tanto p
momenta temporum in terrore percussus, vt a gladiatore suo percuti po
stularet, ne viuus veniret in hostium potestatem.

Regnum solummodo q sub Caesaribus habitum est.

S Vb Octauiano Augusto Caesare Armenia cum Parthis conspi
rauit. Claudius Caesar Nepos Augusti cum exercitu missus ad
orientem: quum per maiestatem Romani nominis facile cuncta sedas
set: atq; ei tunc Armeni qui tunc temporis validiores erant Parthis de
dissent: & iudices ex instituto Pompei dictis gentibus Claudius Cae
sar praeficeret, Dones quidam quem Arsaces praeposuerat, proditione
simulata libellum in quo scripti thesauri continerentur obtulit. quem
quum Ro. imperator legeret intentius: vltro Dones aggressus Clau
dium vulnerauit. percussor quidem a militibus confossus est. Clau
dium vulneratus reuersus in Syriam obiit. Perse ad satisfactionem tam
audacis admissi obsides tunc primum Octauio Caesari dederunt: &
erepta sub Crasso signa retulerunt. Pacatis gentibus orientis: Au
gustus Caesar etiam indorum legationem primus accepit. Nero quem
turpissimum imperatorem Romana respublica est passa, amisit Ar
menias duas. tum legiones duae sub iugo a Persis missae extremo
dedecore Romani exercitus sacramenta sedauere. Traianus qui post
Augustum Romanę reipublicę mouit lacertos Armeniam recepit a
Parthis. sublato diademate regi Armeniæ maioris regnum ademit.
Albanis regem dedit. Lubros. Bosforianos. Colchos in fidem Ro
manæ ditionis accepit. Sarracenorum loca & Arabum occupauit.
Cardumeos & Marcumenos obtinuit ante Mulsium. optimam eni
Persidis regionem Seleutiam & Thesiphontem & Babyloniam ac
cepit: & tenuit vsq; ad Indiae fines. Post Alexandrum accessit in
mari rubro: Classen instituit. prouincias fecit, Armeniam, Meso
potamiam, & Assyriam, quæ post & apud Tigridem atq; Euphra
tem sita irriguis tribus annibus instat Aegypti fecundatur.

Hadrianum glorię Traiani certū est inuidisse: q ei successit iperio.
hic forte ppria inde eductis exercitib⁹ in Armeniā & Mesopotamiā
& Asyriā cōcessit. Et iter Romāos & Persas Euphratē esse voluit. Anto
nini duo Marc⁹ & Seuer⁹. hic focer, & ille gener, pariter Augusti impe

ratores orbis æquata primum potestate imperium tenuerunt. Sed ex his Antonius iunior ad expeditionem parthicam profectus est. multa ingentia aduersus Persas feliciter gessit. Seleuchiam Assyriæ urbem cum quadringentis milibus hostium coepit. ingenti gloria de Persis cum socero triumphauit. Seuerus natione Apher acerrimus imperator Parthos strenuissime vicit. Ariabenos deleuit. Arabes obtriuuit. Arabiam prouinciam refecit. huic cognomina ex victoriis acquisita sunt. Nam Arabenicus Parthicus & Arabicus cognominatus est. Antonius Bassianus cognomento Caracalla filius Seueri imperatoris, expeditionem in Persas parans, in Effreniam apud ciuitatem Edosam propria morte obiit, & ibidem sepultus est. Aurelius Alexander quasi facto quondam in exitium Persicæ gentis iuuenis ad modum Romani imperii gubernacula suscepit. Ipse Persarum regem nobilissimum Darsem gloriose vicit. Hic Alexander sacrorum Scriniorum magistrum habuit Vulpianum iurisconsultum. De Persis pompa spectabili triumphauit. Sub Gordiano Augusto ex iuuentutis fiducia rebellantes parthi ingentibus præliis concussi sunt. Isq; de Perside rediēs victor, fraude Philippi qui præfectus prætorio eius erat occisus est. Milites eius in xx. militaria Circeſſo sepulchrum quod nunc extat ædificauerunt, atq; exequias eius Romani cum magna reuerentia deduxerunt. Valeriani infausti principis fortunam tedet referre. Is cum Galieno suscepit imperium, sed hunc exercitus Galienum senatus imperatorem fecit: e quibus in Mesopotamiam aduersus Persas Valerianus congressus a Xaspore Persarum rege superatus est, & captus dedecore vitæ suæ conſecruit. Sub Galieno Mesopotamiam in vasa & Assyriam etiā sibi Persæ vendicare ceperant, nisi quod turpe est Odenatus de Curio Palmi tenus collecta Syriorum agrestium manu acriter restitisset, & fusis aliis quotiens Persis non modo nostrum militem defendisset, sed etiam ad Thesiphontem. Ro. ultro imperii quod mirum est dictu penetrasset. Aureliani imperatoris gloriæ zenobia ordinati vxor accessit. ea enim post mortem mariti feminae ditione orientis tenebat imperium. quā Aurelianus multis Clipeatorum & Sagittariorum milibus Fretam apud Hinas haud procul ab Antiochia vicit, & captam. Ro. triumphans ante currum duxit. Cari imperatoris victoria de Persis nimium

potēs superno numini visa est. nam ad inuidiam superni numinis pertinuisse credenda est. Is enim ingressus Persidam & quasi ei nullo obstante vastauit. Colcham & Thesiphōtem vrbes nobilissimas cepit. Quum victor totius gentis castra super Tigridem haberet, fulminis ictu interiit. Sub Diocletiano principe pompa victoria nota de Persis est. Maximianus Cæsar prima congressione quum contra innumera multitudinem cum paucis acriter dimicasset, pulsus recessit. hic tanta indignatione a Diocletiano susceptus est vt ante carpentum ei⁹ per aliquot milia passuum occurrerit. purpuratus quum vix impetrasset vt reparato delimitaneis Daciæ exercitu euentum martis repeteret. In Armenia maiore ipse imperator cum duobus equitibus explorauit hostes: & cum viginti milibus militum superueniens, castris hostium subito innumera Persarum agmina aggressus ad interemptionem occidit. Rex Persarum Narseus effugit, & vxor eius & filia capte sunt, & maxima pudicitia custodia seruata. pro qua admiratione Persidæ non modo armis, sed & moribus superiores esse confessi sūt. Sed mesopotamiam cum Transiigranī quinq; regionibus reddiderunt. pax facta est, & vsq; ad nostram memoriā reip. perutilis perdurauit. Constantinus rerum dominus extremo suæ vitæ tempore expeditionem parauit in Persas. toto enim orbe pacatis gentibus, & recenti de Gothis gloriosior victoriā multis in Persis descenderat agminibus, sub cuius aduentu Babylonix in tantum regna trepidauerunt, vt supplex eorum legatio occurreret. Persas facturosq; se imperata promitteret, nec tamen pro assiduīs eruptionibus quas sub Constantino Cæsare per orientem tentauerant veniam meruerunt. Constantinus in Persas vario ac magis difficili pugnauit euentu præter leues excubantium in limite congressiones acriore acie nouies decertatum est. per duces suos septies ipse præfens bis affuit. A veris/ & grauib; pugnis Berna & Singaretia præfente Constantino & Segarena Constantiensiquoq; & cum amica capta est. graue sub eo principe resp. vulnus accepit. ter autem est a Persis obfessa Insibi ciuitas, sed maiori suo detrimento dum obsideret hostis affectus est. Marenfi autem bello vbi Narseus occidit superiores discessimus. Nota vero in agro Aliensi prope Singarenā pugna vbi Constantinus affuit omnium expeditionum cō-

pensatus fuisset euentus, si locis & nocte aduersantibus parcos fero-
cia miles ab intempestiuo pugnandi tempore imperator ipse ad lo-
quendum reuocare potuisset. Qui tamen inuicti viribus improuisi ad
uersus sitim aquarum subsidis incumbentes vespere castra Persarum
aggressi ruptis munitionibus occuparunt. Fugatoq; rege quum a pre-
lio respirantes preteritis munitionibus inhiarent aque, morbo Sagit-
tarum obruti sunt, cura stolide ad dirigendos certius in se ictus lumi-
na ipsi per noctem accensa preberent. Iuliano in externos hostes ex-
parte foelicitatis principi aduersus Persas motus defuit. Is cum ingenti
apparatu vt pote totius orbis regnator infesta in Persas signa com-
mouit, instructam comineatibus classem per Euphratem inuexit. Stre-
nuis multa Persarum oppida ac Castella, aut suscepit dedita, aut ma-
nu cepit. Quum contra Thesiphontem in Tigridis & Euphratis Ri-
pam mixta castra haberet, ludosq; campestres vt hosti solitudinem
demeret, & per diem agitaasset noctis in medio impositos nauibus mi-
lites in vltiorem Ripam partis transuexit qui per ardua nitentes, qua
difficilis etiam per diem & nullo prohibente fuisset ascensus Persas ter-
rore subito miscuerunt, versis agminibus totius gentis a pertis & The-
siphontis portis victor miles intrasset, ni maior praedarum occasio fir-
misset q̃ cura victoriae: tantum adeptus gloriam quum de reducta mi-
litibus admoneretur intentioni suae magis credidit. & exustis nauibus
cum transfuga qui ad fallendum se obiecerat inductus in leuam ma-
num viae compendia sectaretur, dextrum iter aduersa Tigridis Ripa
nudato militum latere relegens quum incautius per agmen erraret,
excito puluere ereptus ex suorum conspectu ab hostium obuio equite
conspetto per illa ictus inguine tenus vulneratus est. Inter effusionem
nimii sanguinis quum suorum ordinem licet saucius instaurasset cum
stantem animam multos suos allocutus afflauit. Iouinianus praelii su-
perioris, sed confusum morte imperatoris amissi suscepit exercitum.
Quum comineatus deficerent, & via in reditu prolixior inuinceret,
Persae Crebris excursibus nunc a fronte, nunc a tergo: mediorum quo-
q; latera incurstantes inter agmina moraretur, consumptis aliquot die-
bus, tantareuerentia Romani nominis fuit, vta Persis primus sermo
de pace haberetur, ac tunc confectus inedia exercitus conditionibus,

quod nunq̃ antea accidit, dispendiorum Ro. resp. impositis, vt insibi
& pars Mesopotamiæ traderetur. quibus cupidior regni q̃ gloria Io
uianus imperio rudis acq̃ueuit. Quam magno deinceps ore tua pri
ceps facta inclyte sint personanda, quibus me licet imparem dicendi
nixi & auro grauior parebo. Maneant modo concessa dei nutu & ami
co cui te credideris creditus es numine inducta foelicitas. De hac gente
sicut de Gottis, etiam Babylonibus tibi palma pacis accedat Glorios
sissime principum Valentiane Auguste.

ANGELVS TIPHERNAS.

Regnauit in Italia Iamus. Saturnus deinde. Post eum Picus,
quem Fannus secutus est. Huic Latinus successit. Quo re
gnante Aeneas venit in Laurentem agrum Lauinium con
didit. Regnauitq; annis tribus, eo consecrato cuius titulu effertur Diui
patris terrestris qui numici vndas gubernat.

Ascanius in longam Albam, quam condiderat regnum traſtulit.
Vbi regnatum est annis supra quadringentis, triginta & duobus ab

Ascanio	xxxviii.
Ascanio posthumio.	xxix.
Aenea filio.	xxxj.
Latino filio.	l.
Alba filio.	xxxix.
Atyne.	xxliii.
Capit.	xxviii.
Capeto.	xxxlii.
Tyberino.	ix.
Agrippa.	xl.
Auentino.	xxxvii.
Proca.	xxii.
Amulio.	xlvi.

FINIS.

QVAEDAM CICERONIS ORATIONES
CVM SVIS ARGVMENTIS. LEGE
FOELICITER.

Argumentum orationis de laudibus Cæsaris occasione. M. Marcelli per cæsarem restituti. Ab Antonio Lusto collectum.

Arcellus ciuis Romanus amplissimus atq; clarissimus in dissensione ciuili fuit cum Pompeio, quem admodum & Cicero cum multis alijs Senatoribus ciuib; Romanis. Confecto autem bello cæsar vitor multos ex inimicis suis fautoribusque Pompei ad patriam restituit: & ad pristinam dignitatem. inter quos Ciceronem & postmodum deprecante senatu populoq; Romano restituit, & Marcellum. & ad patriam. & ad pristinam dignitatem, non obstante q; Marcellus Cæsarem offendisset, & q; Cæsar adhuc suspicari se diceret de voluntate Marcelli. tamen sua illa benignitate notissima suæ priuatæ passioni publicam anteposuit voluntatem. vnde hanc Cicero orationem agit ad Cæsarem. qua ipsum de illa sua humanitate diuino prope ore commendat, ostendens eum esse per suam clementiam in restitutione Marcelli summam atq; immortalem gloriam consecutum. Deinde ostendit multis rationibus non debere Cæsarem de aliquo suspicari. & tamen eum rogat vt pro salute publica vitam suam custodiat, sine qua non possit dignitas reipublicæ nec restitui nec seruari.

Genus causæ in quo habetur oratio.

Ota hæc oratio est in demonstratiuo genere constituta, & in ea parte quo solum in laude versatur. Nam summe laudat hic Cæsarem pro restitutione Marcelli, vnde est attributa in alijs cuius certæ personæ laudem, propter quod fit vt in demonstratiuo sit genere laudat & summe Marcellum, vt Cæsaris factum laudabilius videatur tali homine patriæ restituto, nec illa pars in qua cæsarem admo-

net de custodia & cura vitæ principale mutat genus causæ, omnia enim ad laudem Cæsaris referuntur, vt planum est. sic q̄ hæc oratio vt dixi in demonstratiuo genere tota est, & separatim tractata, quod non sæpe accidere dicit Cicero. demonstratiuum siquidem genus sæpius in causis cum aliis duobus commiscetur vt ex dictis superius in multis locis apparere potest.

Constitutio causæ in qua hæc habetur oratio.

Ideri potest hæc constitutio iuridicialis, cum Cicero laudat hic Cæsarem. q̄ in restituendo Marcellum id clementer fecerit, quod non solum iure sed pie ac sancte facere debuerit. Notandum tamen q̄ in huiusmodi genere vbi controuersia nulla est, non sic aperte & facilliter constitutio causæ emergit, vt in causis apertarum controuersiarū. quales sunt iudiciales, & nonnūquam deliberatiuæ. vt enim ait Marcianus in demonstratiuo genere quemadmodum status emergat non est facile commemoratu.

Ex quarto libro epistolarum familiarium in epistola Ciceronis ad Seruium Sulpiciū.

Non tu quidem vacuus molestiis, sed præ nobis beatus. atq; hoc ipso melior est tua quam nostra conditio, quod tu quid doleas scribere audes, nos ne id quidem tuto possumus. Neq; id victoris vitio quo nihil moderatius, sed ipsius victoriæ, quæ ciuilibus bellis semper est insolens. Vnde vicinū, quod de Marcelli collegæ tui salute Paulo antequam tu cognouimus, etiam Hercule quod quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes, post has misérias, id est postquam armis disceptari coeptū est de iure publico, nihil actū esse aliud cum dignitate. Nam & ipse Cæsar accusata acerbitate Marcelli: sic enim appellabat: laudatq; honorificentissime & æquitate tua & prudentia. repente præter spem dixit se Senatui roganti de Marcello, ne hominis quidem causā negaturum. Fecerat autem hoc Senatus, vt cum a L. Pisone facta esset mentio de Marcello. & cum Marcellus se ad pedes Cæsaris abiecisset, cunctus assurgeret Senatus, & ad Cæsarem supplex accederet. Noli quærere. ita mihi pulcher hic dies visus est, vt speciem aliquam viderer videre quasi reuiuiscētis reip. Itaq; cū omnes ante me rogati gratias cæsari egissent præter volcatū, is enim

fico loco esset, negauit se facturū fuisse: Ego rogatus mutauī meū con-
siliū. Nā statuerā non me Hercule inertia, sed desiderio pristinae digni-
tatis in perpetuū tacere. fregit hoc meū consiliū & Caesaris magnitudo
anīni & senatus officiū. Itaq; pluribus verbis egi Caesari gratias:
neq; metuo etiā in ceteris rebus me honesto ocio priuari, quod erat
vnū solatiū in malis. Sed tamen quoniā effugī eius offensionē, qui for-
tasse arbitraretur me hanc rēp. non putare si perpetuo tacerē: modice
hoc faciā. vel potius itra modū. vt & illi⁹ volūtati & meis studiis fuiā.

Oratio Ciceronis, in qua gratias egit Caesari in cu-
ria corā Senatu pro. M. Marcello reip. restituto.

^{patres conscripti}
Cauturni silentii mei. P. C. quo erā his tēporibus vsus
non timore aliquo, sed parti dolore parti verecundia,
finē hodiernus dies attulit: Ideq; initiū quae velle: quae
q; sentire meo pristino mōre dicendi. Tantā. n. mansuetudinē,
tā inusitatā inauditāq; clāmentia, tantū in
sūma potestate rerū omniū modū, tā deniq; incredibilē sapientia ac
pene diuinā tacitus nullo modo praeterire possū. ^{tu enim} **Marcello**
vobis. P. C. Reiq; P. reddito non solū illius sed etiā meā vocē & autori-
tatē & vobis & Reip. conseruatā ac restitutā puto. Dolebā enī. P. C. ac
vehementer angebar, cū viderē virū talē qui in eadē causa esset. in qua
ego fuissē, non in eadē esse fortuna. Nec mihi persuadere poterā, nec
fas esse dicebā, versari me in vestro veteri curriculo, illo aemulo atq;
imitatore studiorū ac laborū meorū quasi quodā socio & comite di-
stracto. Ergo & mihi & meae pristinae vitae consuetudinē. ^{conferre} **C.** Caesar in-
terclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de republica sperandum
quasi signū aliquod sustulisti. Intellectū enī est mihi quidē in multis &
maxime in me ipso & paulo ante in omnibus, cū. M. Marcellū senatui
reiq; publicae concessisti, cōmemoratis praefertētiā offensionibus, te
auctoritatē huius ordinis, dignitatēq; reip. tuis vel doloribus vel suspi-
cionibus anteferre. ^{proceres} Ille quidē fructū omnis antea vitae hodierno
die maximū cepit, cū summo consensu senatus, tū iudicio tuo grauissi-
mo & maximo. Ex quo profecto intelligis quanta in dato beneficio

^{f. beneficio} fit laus, cū in accepto tanta sit gloria. est ^{certe} vere fortunatus ille, cuius ex fa-
^{f. marcello} lute non minor poene ad omnes quā ad illum ventura sit laticia, per-
^{f. marcello} uenerit: quod quidem ei ^{f. marcello} merito atq; optimo iure contingit. Quis eni
^{f. marcello} est illo aut probitate, aut nobilitate, aut optimarū artū studio, aut
^{f. marcello} innocentia, aut vllō laudis genere ^{f. marcello} praestantior. Nullius tantum flu-
^{f. marcello} men ingenii est, nulli dicendi aut scribendi tanta ^{f. marcello} vis, tantaq; copia.
^{f. marcello} quā non dicam ^{f. marcello} exornare, sed enarrare. C. Caesar res tuas gestas
^{f. marcello} possit. Tamen hoc affirmo. & hoc pace dicam tua, nullam in his
^{f. marcello} esse laudem amplio- ^{f. marcello} rem, quā eam quam hodierno die consecutus es.
^{f. marcello} Soleo saepe ante oculos ponere idq; libenter crebris vsurpare sermo-
^{f. marcello} nibus, omnes nostrorum imperatorum, omnes externarum gen-
^{f. marcello} tium potentissimorumq; populorum, omnes regum clarissimorū
^{f. marcello} res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero
^{f. marcello} praeliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec
^{f. marcello} dissimilitudine bellorū posse conferri. Nec vero disimctissimas ter-
^{f. marcello} ras citius passibus cuiusquā potuisse peragrari quā tuis, non dicā cur-
^{f. marcello} sibus, sed victoriis illustratæ sunt. Quæ quidē ego nisi ita magna esse
^{f. marcello} fatear, vt ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit: amens
^{f. marcello} sim. Sed tamen sunt alia maiora. Nam bellicas laudes solent quidam ex
^{f. marcello} tenuare verbis. easq; detrahere ducibus. cōmunicare cum multis: ne
^{f. marcello} propriae sint imperatorum. & certe in armis militum ^{f. marcello} virtus. lo-
^{f. marcello} corum opportunitas. auxilia sociorum. classes. cōmeatus multum
^{f. marcello} iuant. Maximam vero partem quasi suo iure fortuna sibi vindicat. ^{f. marcello}
^{f. marcello} & quicquid est prospere gestum, id pene omne ducit suum. Ad
^{f. marcello} vero huius gloriae. C. Caesar quam es paulo ante adeptus, socium
^{f. marcello} habes neminem. Totum hoc quantumcunq; est quod certe maxi-
^{f. marcello} mum est, totum inquam est tuum. Nihil enim tibi ex illa laude Centu-
^{f. marcello} rito, nihil praefectus. nihil cohors. nihil turma ^{f. marcello} decerpit. quin etiam illa
^{f. marcello} humanarum rerum domina fortuna in istius societatem gloriae se non
^{f. marcello} offert. tibi cedit. tuam esse totā & propriā fatetur. nunquā enī temeris ^{f. marcello}
^{f. marcello} tas cū sapientia cōmiscetur, neq; ad consiliū casus admittitur. Domui
^{f. marcello} sti gētes imanitate barbaras, multitudinē innumerabiles, locis infinitas,
^{f. marcello} omnicopiarū gñe abūdātes. Sed tū ea vicisti, quæ naturā & cōditionē
^{f. marcello} vt vinci vi possent, habebant. Nulla enim est tanta vis, tanta copie,

Pro. M. Marcello.

quæ non ferro ac viribus debilitari ac frangi possit. Verum ^{com. pel. cor.}animum
vincere. iracundiam ^{in te nem.}cohibere. victoriam temperare. aduersarium nobi
litate ingenio virtute præstantem non modo extollere iacentem, sed etiã
amplificare eius ^{anthe. p. m.}pristinam dignitatem, hæc qui faciat non ego cum
summis viris comparo, sed ^{anthe. p. m.}simillimum deo iudico. Itaq; C. Cæsar bel
licæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem neq; solum nostris, sed pe
ne omnium gētium litteris atq; linguis, neq; vila vnq; ætas de tuis lau
dibus conticescet. Sed tamen ^{ab. cur. m.}eiusmodi res nescio quomodo etiam cum
leguntur, obstrepere clamore militum videntur, & tubarum sono. At
vero cum aliquid clementer. mansuete. iuste. recte. moderate. sapienter
q; factum in iracundia præsertim quæ est inimica consilio & in victo
ria, quæ natura & insoles & superba est, aut audimus aut legimus, quo
studio incendimur, non modo in gestis rebus, sed etiam i fictis, vt eos
sepe quos nunquam vidimus diligamus. Te vero quem præsentem
intuemur, cuius mentem sensusq; & os cernimus, vt quidquid belli for
tuna reliquum reipublicæ fecerit, id esse saluum velis, quibus laudibus
effereamus. quibus studiis prosequemur. qua beniuolentia complectemur.
Parietes. C. Cæsar mediussidius vt mihi videtur, huius curiæ tibi
gratias agere gestiunt, q; breui tempore illa futura sit auctoritas in his
maiorum suorum & suis sedibus. Equidem cum. C. Marcelli viri opti
mi & memorabili pietate ac virtute præditi lachrymas modo vos
hiscum viderem: omnium Marcellorum meum pectus memoria effudit, ^{exp. par. f.}
quibus tu etiam mortuis. M. Marcello conseruato dignitatē suam
reddidisti, nobilissimamq; familiam iam ad paucos redactā pœnæ ab
interitu vindicasti. Hunc tu igitur diem tuis maximis & innumerabili
bus gratulationibus iure antepones. Hæc enim res vnus est propria.
C. Cæsaris, cæterę duce te gestæ: magnę illę quidem sed tamen multo
magno comitatu. Huius autem rei tu idem dux es & comes: quæ quis
dem tanta est, vt nulla tropæis & monumētis tuis allatura sit finē ætas.
Nihil autem est opere aut manu factum, quod aliquando non cōficiat
& non consumat vetustas. At vero hæc tua iusticia & lenitas florescet
cotidie magis, ita vt quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tan
tum afferet laudibus. Et cum cæteros quidem omnes victores belloꝝ
ciuiliū iam antea æqtate & misericordia viceras, hodierno vero die

quidquid fortuna
mi serbabit res
publicæ. quoscunq;
res reliquerit
res belli fortuna
os saluos esse
illis

restitui

marcellis

reddidisti

interitu

hunc tu

igitur

diem

tuis

maximis

& innumerabili

bus

gratulationibus

iure

antepones.

Hæc enim

res vnus

est propria.

C. Cæsaris,

cæterę

duce te

gestæ:

magnę

illę quidem

sed tamen

multo

magno

comitatu.

restitui

interitu

hunc tu

igitur

diem

tuis

maximis

& innumerabili

bus

gratulationibus

iure

antepones.

Hæc enim

res vnus

est propria.

C. Cæsaris,

cæterę

duce te

gestæ:

magnę

illę quidem

sed tamen

multo

magno

comitatu.

teipsum vicisti. Vereor ne hoc quod dicam non perinde possit intelligi auditu, atq; ego ipse cogitans sentio, ipsam victoriam vicisse videris, cum ea illa quæ adepta erat, victis remisisti. Nam cum ipsius victoriæ conditione iure omnes victi occidissimus: clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. Recte igitur vnus inuictus es, a quo etiam ipsius victoriæ condicio vsq; deuicta est. Atq; hoc. C. Cæsaris iudicium. P. C. quam late pateat attendite. Omnes enim qui ad arma fato sum⁹ nescio quo reipublicæ misero funestoq; cōpulsī: & si aliqua culpa teneremur erroris humani, a scelere certe liberati sumus. Nam cum. M. Marcellū deprecantibus vobis reipubli. conseruauit, memetnihil & item reipubli. nullo deprecante, & reliquos amplissimos viros & sibiipsis & patriæ reddidit, quorum & frequentiam & dignitatem hoc ipso in consessu videtis, non ille hostes induxit in curiam, sed indicauit a plerisque ignorantia potius & falso atq; inani metu, q̃ cupiditate & crudelitate ciuile bellum esse susceptum. Quo quidem in bello semper de pace agendum audiendumq; esse putauit: semperq; dolui nō modo pacem, sed & orationem ciuium pacem efflagitantium repudiari. Neq; enim ego illa nec vlla vnq; secutus sum arma ciuilia, semperq; mea consilia pacis & togæ sociā non belli atq; armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio non publico. Tantumq; apud me grati animi fidelis memoria valuit, vt nulla non modo cupiditate, sed ne spe quidem prudens & sciens tanq̃ ad iteritum ruerem voluntarium. Quod quidem meum consiliū minime obscurum fuit. Nam & hoc in ordine integrare multa de pace dixi, & in ipso bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator, qui dubiter: quæ Cæsaris voluntas de bello fuerit, cum pacis autores conseruandos statim censuerit, & cæteris fuerit iratior. Atq; id minus mirum videretur fortasse tum, cum incertus exitus & anceps esset fortuna belli. Qui vero victor pacis autores diligit, is profecto declarat maluisse non dimicare q̃ vincere. Atq; hui⁹ quidem rei. M. Marcello sum testis. nostri enim sensus vt in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. Quoties ego eum & quanto cum dolore vidi, cū insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius victoriæ ferocitatem extimescentem. Quo gratior tua liberalitas. C. Cæsar nobis: qui

illa vidimus, debet esse. non enim iam causae sunt inter se, sed victoriae comparandae. Vidimus tuam victoriam praetiorum exitu terminatam. gladium vagina vacuum in urbe non vidimus. Quos amimus ciues, eos martis vis perculit non ira victoriae, ut dubitare debeat nemo, quin multos si fieri posset. C. Caesar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conseruat quos potest. Alterius vero partis nihil amplius dico, quam id quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuisse victoriam. Quidam enim non modo armatis sed interdum etiam ociofis minabantur. Nec quid quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandum esse dicebant. Ut mihi quidem videantur dum immortales etiam si poenas a Po. Ro. ob aliquod delictum expetuerint, qui ciuile bellum tantum & tam luctuosum excitauerunt, vel placati iam vel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono, & frui cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis, ex quo quidem maximus est fructus iucunditasque sapienti. Caetera tua cum recordabere, & si persaepe virtuti tamen plerumque felicitati tuae gratulabere. De nobis quos in Republica tecum simul saluos esse voluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de mirabili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis. Quae non modo summa bona, sed nimirum audebo vel sola dicere. Tantus est enim splendor in laude vera: tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut haec a virtute donata, caetera a fortuna accommodata esse videantur. Noli igitur in conseruandis bonis tuis defatigari non cupiditate praesertim aut prauitate aliqua lapsus, sed opinione officii stulta fortasse certe non improba, & specie quadam Reip. Non enim culpa tua est, si te aliqui timuerunt: contraque summa tibi laus est, quod plerique minime timendum fuisse senserunt. Nunc venio ad grauissimam querelam & atrocissimam suspicionem tuam, quae non tibi ipsi magis quam cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis qui a te conseruati sumus, prouidenda est, quam & si spero esse falsam, nunquam tamen verbis extenuabo. Tua enim cautio nostra cautio est: ut si in alterum troppeccandum sit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens. Sed quisnam est iste tam demens, qui scilicet tibi insidiaretur. de tuis ne: sed qui magis sunt tui, quam quibus tu salutem insperantibus reddidi

sti. An ex eo numero qui vna tecum fuerunt. Non est credibilis tantus in vilo furor, vt quo duce omnia summa sit adeptus, huius vitam non anteponat suae. At si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. Qui omnes enim qui fuerunt aut sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt, vt aut nulli super sint de inimicis, aut qui super fuerunt, amicissimi sint. Sed tamen cum in animis hominum tantae latebrae sint & tanti recessus, augeamus sane suspicionem tuam: simul enim augebimus diligentiam. Nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Reip. tam nihil vnquam nec de sua nec de communi salute cogitans: qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex vnius tui vitam pendere omnium? Equidem dies noctesque de te vt debeo, cogitans casus humanos & incertos euentus valetudinis & naturae communis fragilitatem extimesco: doleoque cum Respu. immortalis esse debeat: ea in vni mortalis anima consistere. Si vero ad humanos casus incertosque euentus valetudinis sceleris etiam accedat insidiarumque consensio: quem deum etiam si cupiat, opitulari posse Reipu. credamus? Omnia sunt excitanda tibi. C. Caesar vni, quae iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata constituenda iudicia, reuocanda fides, commprimenda libidines, propaganda soboles, omniaque quae delapsa iam fluxerunt, seueris legibus vincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto civili bello tantoque animorum ardore & armorum quin quassata Respu. quicumque belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis & praesidia stabilitatis suae: multaque vterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri prohibuisset. Quae quidem tibi nunc omnia belli vulnera sananda sunt, quibus praeter te mederi nemo potest. Itaque illam tuam praclarissimam & sapientissimam vocem inuitus audiui satis te diu vel natura vixisse, vel gloriae. Satis si ita vis naturae fortasse: addo etiam si placet gloriae. At quod maximum est, patriae certe parum. Quare omitte quae ista doctorum hominum in continenda morte prudentiam. Noli nostro periculo sapiens esse. Saepe enim venit ad aures meas te idem istud nimis crebro dicere. Satis te tibi vixisse, credo. sed tum id audirem, si tibi vni viueres. aut si tibi etiam soli natus esses. Nunc cum omnium salutem ciuium cunctamque Rempublicam restituaege stae complexae sint, tantum abes a perfectione maiorum operum,

vt fundamenta quæ cogitas nondum ieceris. Hic tu modum vitæ tuæ nō salute reipublicæ: sed æquitate animi definies? Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est: cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiēs, non negabis. Parum ne igitur iniques gloriam magnam relinquis? Immo vero aliis quamuis multis satis: tibi vni parum. Quid quid enim est quæuis amplum sit, idem certe parum est tui cum est aliquid amplius. Quod si rerum tuarum immortalium. C. Cæsar hic exitus futurus fuit, vt deuictis aduersariis rempublicam in eo statu relinqueres, in quo nunc est: vide quæso ne tua diuina virtus admirationis plus sit habitura quam gloriæ. Siquidem gloria est illustris peruagata multorum & magnorum vel in suos ciues, vel in patriam: vel in omne genus hominum fama meritorum. Hæc tibi igitur reliqua pars est. restat actus. in hoc elaborandum est, vt rempublicam constituas: eaq; in imprimis composita cum summa tranquillitate & ocio perfruire. Tum te & si voles cum & patriæ quod debes solueris, & naturam ipsam expleueris satietate viuendi, satis diu vixisse dicito. Quid est enim omnino hoc ipsum diu: in quo est aliquid extremum, quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est: quia postea nulla futura est. Quamquam iste tuus animus nunquam his angustis quas nobis natura ad viuendum dedit contentus fuit: semperq; immortalitatis amore flagrauit. Nec vero hæc tua vita dicenda est, quæ corpore & spiritu continetur. Illa inquam illa vita est tua Cæsar: quæ vigeat memoria sæculorum omnium: quam posteritas alet: quam ipsa æternitas semper intuebitur. Huic tu inferuias, huic te ostentes oportet. quæ memoret quidem, & quæ miretur iam pridem multa habet, nunc etiam quæ laudet expectat. Obstupescunt posteri certe imperia, prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibilesq; victorias, monumenta innumera triumphos audientes & legentes tuos. Sed nisi hæc vrbs stabilita tuis consiliis & institutis fuerit, vagabitur modo tuum nomen longe atq; late: sedem autem stabilem & domicilium certum non habebit. Eritq; inter eos etiam qui nascantur: sicut inter nos fuit magna dissensio, cum alii laudibus ad cælum res tuas gestas efferrent, alii fortasse aliud requirerent, idq; vel maxi-

num nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restinueris, vt illud fati
fuisse videatur, hoc consiliu. Serui igitur his etiam iudicibus, qui mul-
tis post sæculis de te iudicabunt. Equidem nescio an incorrupti? quā
nos. Nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine in-
uidia iudicabunt. Id autem etiam si tunc ad te: vt quidam falso putāt,
non pertinebit, nunc certe pertinet te esse talem, vt laudes tuas obscu-
ratura nulla vnquam sit obliuio. Diuersæ voluntates ciuium fuerunt:
distractæq; sententiæ. Non enim consiliis solum & studiis, sed armis
etiā & castris diffidebamus. Erat autem obscuritas quædam. erat certa-
men inter clarissimos duces. Multi dubitabant quid optimum esset.
Multi quid sibi expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid li-
ceret. Perfuncta est respublica hoc misero fataliq; bello. Vicit is qui
non furia inflāmaret odium suum, sed bonitate leniret. Neq; omnes
quibus irat⁹ esset. eosdem etiam exilio aut morte dignos iudicaret. Ar-
ma ab aliis posita, ab aliis arrepta sunt. Ingrat⁹ est iniustusq; ciuis: qui
armorum periculo liberatus animum tamen retinet armatum, vt iam
ille sit melior qui in acie cecidit, quam qui in causa animam profudit.
Quæ enim pertinacia quibusdam: eadem aliis constātia videri potest.
Sed quia iam omnis fracta dissensio est armis & extincta æquitate vi-
ctoris, restat vt omnes vnum velint, qui habent aliquid non sapientiæ
modo sed etiam sanitatis, nisi te. C. Cæsar saluo etiam in ista sententia
qua cum antea tum hodie maxime vsus es manente, salui esse non pos-
sumus. Quare omnes te qui hæc salua esse volumus, & hortamur, &
obsecramus, vt vitæ vt salutis tuæ consulas: omnesq; tibi, vt pro aliis
etiam loquar, id quod de me ipso sentio, quoniam subesse aliquid pu-
tas quod cauendum sit, non modo excubias & custodias, sed etiam la-
terum nostrorum oppositus & corporum pollicemur. Sed vt vnde est
orta i eodem oratio in ea terminetur: maximas tibi omnes gratias agi-
mus. C. Cæsar, maiores etiam habemus. Nam omnes idem sentiunt,
quod ex omnium precibus & lachrymis sentire potuisti. Et quoniam
non est omnibus astantibus necesse dicere, a me certe dici volunt cui
necesse est quodammodo & quod volunt certe & quicquid fieri decet:
& quod. M. Marcello a te huic ordini. P. Q. R. & reipu. reddito fieri id
intelligo. Nam lætari omnes non vt de vnus solum sed vt de commu-

Argumentum.

ni omnium salute sentio. Quod autem summae benignitatis est, quae mea erga illum omnibus nota semper fuit. ut vix. C. Marcello optimo & amantissimo fratri. praeter eum quidem cederem nemini. cum id solitudine cura labore tam diu praestiterim. quam diu est de illius salute dubitatum. certe hoc tempore magnis curis molestiis doloribus liberatus praestare debeo. Itaque. C. Caesar sic tibi gratias ago: ut me omnibus rebus a te non seruato solum sed etiam ornato. tamen ad tua in me unum innumerabilia merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, magnus hoc tuo facto cumulus accesserit.

Argumentum in orationem pro lege Manilia.

Pontus regio est Asiae communiter acceptae ab occasu partem habens propontidis, quae ipsam a Thracia dirimit. a septentrione pontum euxinum, a quo pontus ipsa regio cognominata est. a meridie vero Asiam habet proprie dictam, quae & minor nuncupatur. ab ortu Bithyniam. In hac regione Mithridates a septem Persis maiorum intersectoribus oriundus regnavit. vir magni animi & corporis. quippe qui sexagosequos regeret. quinquaginta gentium ore loqueretur. duabus & viginti nationibus quibus praerat, sine interprete ius diceret. Eo denique potentiae peruenit. ut quadringentarum navium classem. quinquaginta equitum millia perditum ducenta quinquaginta in armorum procinctu haberet. Machinarum praeterea quantum opus erat non modo ad regni praesidia, verum etiam ad oppugnanda finitimorum oppida. Is cum populo Romano duos & quadraginta annos bellum gessit. Causa belli. quod Romani Cappadociae regnum Ariobarzani, Bithyniae vero Nicomedi restituerant. quae Mithridates diceret ad se pertinere. Romanis deinde bello sociali dissidentibus eadem pulsus regibus recuperavit. Asiam Romanam provinciam inuasit, missis literis ut omnes Romani. qui in provincia negociabantur, certa die occiderentur. Graeciam insulasque omnes rhodo excepta occupavit. Q. opium praetorem proditum a suis in vincula coniecit. Manium Attilium legatum in asino sedentem iussit per oppida circumferri. atque pergami aurum liquidum in os eius infundi. dicens/ aurum siti si/ aurum bibe. Consulibus deinde provincias sortitis syllae pontus

obuenit. quò cum peruenisset Regem praelio fudit. classē eius Arche-
lai proditiōe interceptit. Atq; iterum apud Dardanum superatum po-
tuit capere, nisi ad bellum ciuile Marianum festinans qualemcūq; pa-
cem componere maluisset, nihilominus tamen de illo triumphauit. L.
Murena deinde syllæ successit ab illo relictus cum duabus legionibus,
qui & ipse de rege quoq; triumphauit. Mortuo deinde syllā, Lucius
classis præfectus decernitur imperator, qui aliquot præclaris
rebus gestis Romam rediit. Cūq; rex in dies inolesceret, atq; in pro-
uincias grassaretur Romanorum. bellum contra Mithridatem a Se-
nato populoq; denuo decretum est. Sed de imperatore deligendo
coeptum est inter Senatum plebemq; disceptari. Tum. C. Mani-
lius tribunus plebis indignatione maxima nobilitatis legem pro-
mulgauit qua Pompeio summa belli demandata est. Cui aliqui ex
ordine Senatorio intercesserunt. Cicero apud populum Manili-
gem hac egregia oratione defendit quæ proculdubio in genere de
liberatio est. Nam quod Antonius Luscus ait ex parte esse in ge-
nere demonstratio, quoniam circa Pompei laudes versatur, non est
admittendū: propterea qd̄ nō agit hic potissimū de Pōpei laude. sed de
impatore deligēdo. sed ut designet ex incidēti laudat a Cicerone. Sic i
genere iudiciali patronus laudat reū quē defendit: atq; p̄inde testes quos
p̄duxit, atq; ediuerso ab aduersario in iudiciū productos vituperat.
& in oratione p̄ Archia poeta plurimus est in laude artis poeticæ. Sed
quā generis deliberatiui duæ sunt species suasio & dissuasio, erit hec
oratio in specie suasionis. Suadet namq; Cicero Po. Ro. primum ut de-
cernatur hoc bellum. deinde ut tanto apparatu geratur, quanto habi-
ta ratione viriū & potētiae hostilis. Tum ut Pompeius huic bello po-
tissimum p̄ficiatur. Habito itaq; genere & specie causæ, intendē-
da est animi acies ad statum causæ siue constitutionem ut Cicero appel-
lat, vulgus iurisperitorum litis cōtestationem, ex qua nascitur summa
siue maxima q̄stio. Ea est an Pompeio demādandum sit hoc bellum.
Ex statu namq; causæ nascitur quæstio. ut occidisti. non occidi. in hoc
est conflictus vtriusq; partis, ex quo oritur quæstio an occiderit, & quā
quæstio est de facto arguendum est ex cōiecturis. quod si diceret aduer-
sarius occidisti, pars altera occidi, nondum est status causæ quia vul-

Pro lege manilia

la est adhuc controuersia. sed si addat iure occidi. hic iam est partium cōflictus an iure occiderit, quæ iam non facti sed iuris quæstio est, atq; p̄ leges argumentandum. Possimus tamen duplici statu causæ vtī sed altero minus altero magis principali. vt occidisti. non occidi. sed si occidissē iure potui occidere. hoc in loco statu possimus vtī, sed ad illū magis animum intendere debet orator, qui est in causa potior, altero vtetur quasi auxilio. In hac igitur oratione plures poterant esse status causæ quos omnes breuiter perstringit Cicero, donec veniat ad illum in quo incipit aduersarius dissentire, vbi vires suas effudit omnes, quoniam in eo causæ victoria consistit. Nam primus vtriusq; partis cōflictus potuit esse in hoc. gerendum est bellum. non est gerendū. Hinc quæstio an sit gerendum. sed hoc pars altera recipit: hoc est quod sit gerendum. Alter in hoc. gerendum est bellum magno apparatu. dico quod est gerendum: sed non tanto apparatu quāto tu putas. hinc quæstio, quanto apparatu bellum hoc sit gerendum. Tertius gerendum est bellum & quantūvis magno apparatu, sed non hoc imperatore. Hic quæstio an bellum sit administrandum a Pompeio. quo in loco Cicero totus incumbit vt Pompeium a quattuor virtutibus potissimum commendat, quæ sunt propriæ imperatoris. peritia rei militaris. bellica virtus. autoritas. foelicitas. Inuentis itaq; genere. specie & statu causæ in quibus hæc oratio constituta est: videamus nunc eius partes: quæ oratorum omnium consensu sex numerantur. Imprimis est exordium. deinde narratio in parte illa. Atq; vt inde oratio mea proficiscatur. Tum partitio in loco illo. Primum mihi videtur. Postea confirmatio in parte illa. Genus est enim huiusmodi. Deinceps confutatio. in parte illa. At enim vir clarissimus. Tum demum peroratio. vbi legitur. Quæ cum ita sint.

M. T. C. Pro lege manilia oratio,

exordium

Vamquam mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissim⁹, ad dicendum ornatissimus est visus Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuiq; maxime patuit, non mea me voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Nam cum antea per ætatem nondum huius autoritatem loci contingere au

ratio

derem, statueremq; nihil huc nisi perfectum ingenio, elaboratum industria afferrī oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. Ita neq; hic locus vacuus vnq; ab iis: qui vestram causam defenderent. & meus labor in priuatorum periculis casse integreq; versatus ex vestro iudicio fructum amplissimum est consecutus. Nam cum propter dilationem comitorum ter prætor primus centuriis cunctis renunciatus sum, facile intellexi Quirites & quid de me iudicaretis. & quid aliis præscriberetis. Nunc cum & autoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandum esse voluistis. & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilantī ex forensi vsu prope cotidiana dicendi exercitatio potuit asferre, certe & si quid etiam dicendo consequi possim, iis ostendam potissimum, qui ei quoq; rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerunt. Atq; illud i primis mihi letandum iure esse video, q̄ in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicēdi causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Dicendum est enim de Gn. Pompei singulari eximiaq; virtute. Huius autem orationis difficilius est exitum, q̄ principium inuenire. Ita mihi non tam copia, quam modus in dicendo quærendus est. Atq; vt inde oratio mea proficiat, vnde hæc omnis causa ducitur, bellum graue & periculosum vestris vectigalibus atq; sociis a duobus potentissimis regibus infertur Mithridate, & Tigraue, quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitrat^{ur}. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie litteræ, quorū magnæ res aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatæ, quā ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine causam, R. P. periculaq; rerum suarum detulerunt. Bithyniæ quæ nunc vestra provincia est vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis quod finitimum est vestris vectigalibus totum esse in hostiū potestate. Lucillum magnis rebus gestis ab eo bello discedere, huic q̄ succurrerit, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum, vnum ab omnibus sociis & ciuib^{us} ad id bellum imperatorem deposci atq; expeti, eundem hunc vnum ab hostibus metui præterea neminem. Causa quæ sit videtis, nunc quid agendum sit considerate. Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperato

ratione

narratio

partitio

re diligendo esse dicendum. Genus est enim huiusmodi, quod maxime vestros animos excitare atque inflāmare debet. Tradita est & agitur salus sociorum atque amicorum, pro qua multa maiores nostri magna & graua bella gesserunt. Aguntur certissima. po. Ro. vestigalia & maxima. quibus amissis & pacis ornamenta. & subsidia belli requiritis. Aguntur bona multorum ciuium. quibus est a vobis & ab imperatoribus Reip. consulendum. & quoniam semper appetentes gloriae praeter ceteras gentes atque auidi laudis fuistis. delenda est vobis illa macula Mithridatico bello superiore suscepta. quae penitus iam infedit. atque iniuerat in po. Ro. nomine. quod is qui vna die tota Asia tot ciuibz vno nuncio atque vna significatione litterarum ciues Ro. necandos trucidandosque denotauit. non modo adhuc poenam nullam suo dignam scelere suscepit. sed ab illo tempore tertium iam annum & vigesimum regnat: & ita regnat, ut se non Ponto neque Cappadociae latebris occultare velit, sed emergere patrio regno atque in nostris vestigalibus, hoc est in Asiae luce versari. Etenim adhuc ita nostri cum illo rege contendunt imperatores, ut ab illo insignia victoriae, non victoriam reportarent. Triumphauit. L. Sylla. Triumphauit. L. Murena de Mithridate duo fortissimi viri & summi imperatores: sed ita triumpharunt, ut ille pulsus superatusque regnaret. Veruntamen illis imperatoribus laus est tribuenda: quod egerunt: venia danda quod reliquerunt: propterea quod ab eo bello Syllam in Italiam Respu. Murenā Sylla reuocauit. Mithridates autem omne reliquum tempus non ad obliuionem veteris belli, sed ad comparisonem noui contulit: qui postquam maximas aedificasset ornassetque classes, exercitusque permagnos quibuscumque ex gentibus potuisset comparasset, Bosporanis finitumis suis bellum inferre simulasset, usque ad Hispaniam legatos Electanis misit ad eos duces, quibus cum tum bellum gerebamus, ut cum duobus in locis dissimulissimis maximeque diuersis vno consilio ab vnīs hostium coptis bellum terra marique gereretur, vos ancipiti contentione distracti de imperio dimicaretis. Sed tamen alterius partis periculum Sertorianae atque Hispaniensis quae multo plus firmamenti ac roboris habebat. Gn. Pom. diuino consilio ac singulari virtute depulsum est. In altera parte ita res a. L. Lucullo summo viro est administrata, ut initia illa

gestarum rerum magna atq; præclara non felicitati eius, sed virtuti. Hæc autē extrema quæ nuper acciderunt: non culpæ sed fortunæ tribuenda esse videantur. Sed de Lucullo dicā alio loco: & ita dicā Quirites, vt neq; vera laus ei detracta oratione nostra, neq; falsa ac ficta esse videatur. Sed pro vestri imperii dignitate atq; gloria: quoniam is est exorsus orationis meæ, videte quē vobis animū suscipiendū putetis. Maiores nostri sæpe mercatoribus ac nauicatoribus iniuriosius tractatis bella gesserunt. Vos tot ciuiū Romanorū milibus vno nuncio atq; vno tēpore necatis, quo tandē animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbis Corinthū patres vestri totius graciæ lumen extinctū esse voluerunt. Vos eū regē multū esse patiēmini, qui legatū po. Ro. consularē vinculis ac verberibus atq; omni supplicio excruciatū necauit? Illi libertatē ciuiū Romanorū imminutā nō tulerunt. Vos vitā creptā negligetis? Ius legationis verbo violatū illi persecuti sunt. Vos legatū omni supplicio interfectū reliquetis. Videte ne vt illis pulcherrimū fuit tantā nobis imperii gloriā relinquere, sic vobis turpissimū sit illud quod accepistis tueri & conseruare non posse. Quid quod si huius sociorū sumū in periculū ac discrimen vocatur, regno expulsus est Ariobarzanes rex socius populo. Ro. atq; amicus. Imminent duo reges toti Asiæ non solū vobis inimicissimi, sed etiam vestris sociis atq; amicis. Ciuitates autē omnes cuncta Asia atq; graciā vestrū auxilium expectare propter periculū magnitudinē coguntur. Imperatorē a vobis certū deposcere, cū præserti vos alii miseritis: neq; audent, neq; se id facere summo sine periculo posse arbitrātur. Vidēt & sentiūt hoc idē quod & vos vnū virū esse in quo summa sint omnia, & eū prope esse, quo etiā carent ægrius: cuius aduentu ipso atq; nomine tametsi ad Amantū montē venerit, tamē impetus hostiū repressos intelligūt atq; retardatos. Hi vōs quoniam libere loqui non licet tacite rogant: vt se quoq; sicut cæterarū prouintiarū socios dignos existimetis, quorū salutē tali viro cōmēdetis. Atq; hos etiā magis quā ceteros. Eiusmodi i. prouintia homines cū impio mittim⁹: vt etiā si ab hoste defendāt, tamen ipsorū aduentus in vrbes sociorum non multū ab hostil' expugnatione differant. Hunc audiebant antea, nunc præsentem vident: Tanta temperantia, tanta mansuetudine, humanitate, vt si beatissimi esse vi-

Pro lege Manilia.

deantur. apud quos ille diutissime commoratur. Quare si propter socios nulla ipsi iniuria lacesciti maiores vestri cum Antiocho. cum Philippo. cum Aetolis. cum poenis bella gesserunt. quanto vos studio conuenit iniuriis prouocatos sociorum salutem vna cum imperii vestri dignitate defendere. praesertim cum de vestris maxime vectigalibus agatur. Nam caeterarum prouintiarum vectigalia Quirites tanta sunt, vt his ad ipsas prouintias tutandas vix contenti esse possimus. Asia vero tam opima & fertilis est, vt & vbertate agrorum & varietate fructuum. & magnitudine passionis & multitudine earum rerum quae exportantur facile omnibus terris antecellat. Itaque haec vobis prouintia Quirites. si & belli vtilitatem & pacis dignitatem sustinere velitis. non modo a calamitate. sed etiam a metu calamitatis est defendenda. Nam in caeteris rebus cum venit calamitas. tum detrimentum accipitur. at in vectigalibus non solum aduentus mali. sed etiam metus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium copiae non longe absint etiam si irruptio nulla facta sit. tamen pecora relinquuntur. agricultura deseritur. mercatorum nauigatio conuiescit. Ita neque ex portu. neque ex decimis. neque ex scriptura vectigal conseruari potest. Quare saepe totius anni fructus vno rumore piculi atque vno terrore belliamittitur. Quo tandem animo esse existimatis aut eos qui vobis vectigalia pensitant. aut eos qui exercent atque exigunt. cum duo reges cum maximis copiis prope adsint. cum vna excursio equitatus per breui tempore totius anni vectigal auferre possit. cum publicani familias quas in salinis habent quas in agris. quas in portibus atque custodiis magno periculo se habere arbitrentur. Putatisne vos illis rebus frui posse. nisi eos qui vobis fructuosi sunt conseruaueritis. non solum vt antea dixi calamitate. sed etiam calamitatis formidine liberatos. Ac ne illud quidem vobis negligendum est. quod mihi ego extremum proposueram cum essem de genere belli dicturus. quod ad multorum bonacium Ro. pertinet. quorum vobis pro vestra sapientia Quirites habenda est ratio diligenter. Nam & publicani homines & honestissimi & ornatissimi suas rationes & copias in illam prouintiam contulerunt. quorum ipsorum per se res & fortunae curae vobis esse debent. Etenim si vectigalia nervos Reip. esse semper duximus. cum certe ordinem qui exercet illa firmamentum

cæterorum ordinum recte esse dicemus. Deinde cæteris ex ordinibus homines gnaui & industrii partim in Asia negotiantur, quibus absentibus vos consulere debetis: partim eorum in ea p[ro]p[ri]etate pecunias magnas collatas habent. Erit ergo humanitatis vestræ magnum eorum ciuium numerum calamitate prohibere: sapientiæ videre multorum ciuium calamitatem a repub[lica] ^{republica} ^{separatam} esse non posse. Etenim illud primum parui refert vos publicanis amissis vectigalia postea victoria recuperare. neq[ue] hisdem redimendis facultas erit propter calamitatem, neq[ue] aliis voluntas propter timorem. Deinde quod nos eadem Asia atq[ue] idem iste Mithridates initio belli Asiatici docuit id quod certe calamitate doct[ri]na memoria retinere debemus. Nam tum cū in Asia res magnas permultamiserunt: scimus Romæ solutione impedita ^{remota} fide concedisse. Non eni possunt in vna ciuitate multi rem atq[ue] fortunas amittere, vt non plures secum in eandem trahant calamitatem. Quo periculo prohibete temp[us]. & mihi credite id quod ipsi videtis. Hæc fides atq[ue] hæc ratio pecuniarum quæ Romæ quæ in foro versatur implicita est cum illis pecuniis Asiaticis & cohæret. Ruere illa non possunt, vt hæc non eodem labefacta metu concidant. Quare videte num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria: nominis vestri, salus sociorū, vectigalia max[im]a, fortunæ plurimorum ciuium cum rep[ublica] defenduntur. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine belli pauca dicam. Potest enim hoc dici belli genus ita esse necessarium vt sit gerendum, non esse ita magnum vt sit pertimescendum. In quo maxime laborandum est, ne forte a vobis quæ diligenter providenda sunt, contemnenda esse videantur. Atq[ue] vt omnes intelligant me. L. Lucullo tantum impartire laudis, quantum forti viro & sapientissimo homini & magno imperatori debeat. De eo eius in aduentu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atq[ue] instructas: urbemq[ue] Asiæ clarissimam vobisq[ue] amicissimam Cyzicenorum obsessam esse ab ipso rege maxima multitudine & oppugnata vehementissime: quam L. Lucullus virtute, assiduitate, consilio sūmis obsidionis periculis liberauit. Ab eodem imperatore classem magnam & ornatam: quæ ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse atq[ue] depressam. Magnas hostiū

Pro lege Manilia.

præterea copias multis præliis esse deletas, patefactūq; vestris legionibus esse pontū: qui ante populo Ro. ex omni aditu clausus esset. Sinopem atq; amistū quibus in oppidis erant domicilia regis omnib; ornatatq; referta: ceterasq; vrbes Ponti & Cappadociae p multas vno audito aduentu esse clausas. Regē spoliatum regno patrio atq; auito ad alios se reges atq; ad alias gentes supplicē cōtulisse: atq; hæc omnia falsis populo Ro. sotiis atq; integris vectigalibus esse gesta. Satis opinor hoc esse laudis. atq; ita reputo. vt hoc vos intelligatis a nullo istorum, qui huic obtrebant legi atq; causæ. L. Lucullum similiter ex hoc loco esse laudatū. Requiretur fortasse nunc quēadmodū cū hæc ita sint reliquū possit esse magnū bellū. Cognoscite quirites: non. n. sine causa queri videtur. Primū ex suo regno sic Mithridates profugit, vt ex eodem Ponto illa Medea quondam profugisse dicitur: quā prædicat in fuga fratris sui mēbra in his locis, quæ se parens persequeretur, dissipaui: vt eorū collectio dispersa, mœrorq; patrius celeritatē persequēdi retardaret. sic Mithridates fugiens maximā vim auri atq; argenti pulcherrimarūq; rerū omnīū quas & a maioribus acceperat, & ipso bello superiore ex tota Asia direptas in suū regnū coniecit: in Pōto omnem reliquit. Hæc dū nostri colligunt omnia diligentius, rex ipse manibus effugit. Ita illū in persequendi studio mœror: hos læticia retardauit. hunc in illo timore & fuga Tigranes rex Armenius excepit, diffidentēq; rebus suis cōfirmavit, & afflictu crexit, perditūq; recreauit, cuius in regnū postea quā. L. Lucullus cū exercitu venit: plures etiam gentes contra imperatorem vestrū concitate sunt. Erat enim metus iniectus his nationibus, quas nunq; populus Ro. neq; laceffendas bello neq; tentandas putauit. Erat etiā alia grauis atq; vehemens opinio, quæ per animos gentiū barbararū peruaferat: Fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa in eas oras nostrū exercitū esse adductum. Ita nationes multæ atq; magnæ nouo quodā terrore ac metu concitabantur. Noster autē exercitus & si vrbe ex Tigranis regnis ceperat & præliis vsus erat secundis, tamen nimia longinquitate locorū ac desiderio suorū cōmonebatur. Hic iā plura non dicā. Fuit enim illud extremū, vt ex his locis a militibus nostris reditus magis maturus, q̃ p cessio longior quaereretur. Mithridates autē & suā manum iam confix

marat: & eorum qui se ex eius regno collegerant: & magnis aduentibus multorum regum & nationum copiis iuuabatur. Hoc iam fere sic fieri solere accepimus, ut regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alliciant ad misericordiā: maximeque eorum qui aut reges sunt, aut viuunt in regno: aut regale his nomen magnum & sanctum esse videatur. Itaque tantum victus efficere potuit: quantum incolumis nunquam est ausus optare. Nam cum se in regnum suum recepisset, non fuit eo contentus, quod ei præter spem acciderat, ut illam postea quam pulserat terram nunquam attingeret: sed in exercitum vestrum clarum atque victorem impetum fecit. Sinite hoc loco quites sicut poetae solent, qui res Romanas scribunt præterire me vestra calamitate quæ tanta fuit ut eam ad aures. L. Luculli non ex plio nuncius, sed ex sermone rumor afferret. Hic in illo ipso malo grauissimaque belli offensione. L. Lucullus/qui cum aliqua ex parte his incommodis mederi fortasse potuisset/uestro iussu coactus quod imperii diuturnitati modum statuendum veteri exemplo putauistis, partem militum qui iam stipendiis commiserant dimisit: partem Glabroni tradidit. Multa prætereo consulto: sed ea vos coniectura perspicitis quantum illud bellum factum putetis, quod coniungant reges potentissimi, renouent agitatae nationes, suscipiant integrae gentes: nouus imperator uester accipiat veterem expulso exercitu. Satis mihi multa verba fecisse videor quare hoc bellum esset gerere ipso necessarium: magnitudine periculosum. Restat ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo dicendum esse videatur. Vtinam quiritis virorum fortium atque innocentium copiam tantam haberetis, ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quæ nam potissimum tantis rebus & tanto bello præficiendum putaretis. Nunc vero cum sit vnus. Gn. Pompeius, qui non modo eorum hominum qui nunc sunt gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute superarit: quæ res est, quæ cuiusquam animum in hac causa dubium facere possit. Ego enim sic existimo in summo imperatore quattuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem: felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior nunquam aut fuit, aut esse debuit, qui e ludis atque disciplina pueritiæ bello maximo atque acerrimis hostibus ad patris exercitum atque in militiæ disciplinam profectus est: qui extrema pueritia miles fuit imperatoris summi, ineunte adolescentia maximus ipse exercitus

Pro lege Manilia.

tus imperator, qui sæpius cum hoste conflixit, quam quisq̃ cum inimico concertauit. Plura bella gessit quam cæteri legerunt: plures prouintias confecit quam alii concupiuerunt. cuius adolescentia ad scientiam rei militaris non alienis præceptis, sed suis imperiis, non offensio- nibus belli, sed victoriis, non stipendiis, sed triumphis est tradita. Qd̃ deniq; genus belli esse potest in quo illū non exercuerit fortuna reipu. Ciuile. Africanum. Transalpinum. Hispaniense. mixtum ex ciuitatis bus atq; ex bellicosissimis nationibus. seruile & nauale bellum. varia & diuersa genera & bellorum, & hostium non solū gesta ab hoc vno, sed etiam confecta nullam rem esse declarant in vsu militari positā. quæ huius viri scientiam fugere possit. Iam vero virtuti. Gn. Pompei quæ potest oratio par inueniri. Quid est q̃ quisquā aut dignū illo aut vo- bis nouum aut cuiq; inauditum possit afferre? Neq; enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriae quæ vulgo existimantur labor in negociis. forti- tudo in periculis. industria in agendo. celeritas in conficiendo. consi- lium in prouidendo. quæ tanta sunt in hoc vno. quanta in omnibus re- liquis imperatoribus. quos aut vidimus. aut audiuius non fuerunt. Testis est Italia. quam ipse idem victor. L. Sylla huius virtute & subsi- dio confessus est liberatam. Testis est Sicilia. quam multis vndiq; cin- ctam periculis. non terrore belli. sed celeritate consilii explicauit. Tes- tis est Africa quæ magnis oppressa hostium copiis eorum ipsorum sanguine redundauit. Testis est Gallia. per quam legionibus nostris in Hispaniam iter Gallorum interemptione patefactum est. Testis est His- pania. quæ sæpissime plures hostes ab hoc superatos prostratosq; con- spexit. Testis est iterum & sæpius Italia. quæ cum seruilis bello tetrop- ericuloq; premeretur. ab hoc auxilium absente expetiuit. quod bellū expectatione Pompei attenuatū atq; imminutum est. aduentu subla- tum ac sepultum. Testes vero iam omnes oræ atq; omnes exterae gen- tes atq; nationes: deniq; maria omnia, tum vniuersa, tum in singulis oris omnes sinus atq; portus. Quis. n. toto mari locus per hos annos aut tam firmum habuit præsidium vt tutus esset: aut fuerit tam abdi- tus vt lateret. Quis nauigauit qui non se aut mortis aut seruitutis peri- culo committeret: cum aut hyeme, aut referto prædonum mari nauis- garetur. Hoc tantū bellū, tā turpe, tā vetus, tā late diuisum atq; disper-

sum quis vnquā arbitretur aut ab omnibus imperatoribus vno an-
 no aut omnibus annis ab vno iperatore Romano confici posse. Quā
 prouintia tenuistis a prædonibus liberam per hosce annos. quod ve-
 stigal vobis tutū fuit. quē focū defendistis. Cui præsidio classibus ve-
 stris fuistis. Quā multas existimatis insulas esse desertas. quam multas
 aut metu relictas. aut a prædonibus captas vrbes esse sociorū. Sed quid
 ego longinqua cōmemoro. fuit hoc quōdā fuit propriū populo Ro.
 longe a domo bellare. & propugnaculis imperiū sociorū fortunas non
 sua tecta defendere. Sociis vestris ego mare clausum per hosce annos
 dicā fuisse. cū exercitus nostrī a Brundisio nūquā nisi summa hyeme
 transmiserint. Quid ad nos cū exteris nationibus. venirēt captos que-
 rar. cū legati. populi Ro. redēpti sint. mercatoribus tutū mare non fuisse
 dicā. cū duodecim secures in prædonū potestātē peruenerint. quid
 aut colophonē aut Samū nobilissimas vrbes innumerabilesq; alias ca-
 ptas esse cōmemorē. cū vestros portus atq; eos portus quibus vitā &
 spiritū ducitis in prædonū fuisse potestatem sciatis. An vero ignoratis
 portū Caietæ celeberrimū atq; plenissimū nauū inspectante prætore
 a prædonibus esse direptū. Ex Miseno autē eius ipsius liberos qui cū
 prædonibus antea id bellū gesserat. a prædonibus esse sublato. Nam
 quid ego hostiense incōmodū. atq; illā labē atq; ignominia reip. que-
 rar. cū prope inspectantibus vobis classis ea cui consul po. Ro. præpo-
 situs esset a prædonibus capta atq; oppressa est. Proh dii immortales tā-
 ta ne vnus hominis incredibilis ac diuina virtus tā breui tēpore lucē
 afferre reipub. potuit. vt vos qui modo ante ostiū Tyberinū classē
 hostiū timebatis: hi nunc nullā intra Oceani ostiū prædonū nauē esse
 audiat. Atq; hæc qua celeritate gesta sunt. quāq; videtis: tamen a me i
 dicendo prætereunda non sunt. Quis enim vnq; aut obeundi nego-
 cii. aut quæstus studio tā breui tēpore tot loca adire. tantos cursus con-
 ficere potuit: q; celeriter. Gn. Pom. duce belli impetus nauigauit. qui Si-
 ciliam adiit: Affricā explorauit. Inde Sardinia cū classe venerit. nondū
 tēpestiuo ad nauigandū mari. Atq; hæc tria frumētaria subsidia Reipu.
 firmissimis præsidis classibus munierit. Inde secū in Italiā recepisset
 duabus Hispanis. & Gallia Cīsalpina præsidis ac naubus confirma-
 ta: missis in orā Illyrici maris. & in Achaia. omnēq; graciā naubus

Italiae duo maria maximis classibus firmissimisque praesidiis adornauit,
 ipse autem ut a Brundisio profectus, unde quinquagesima die totam
 ad imperium po. Ro. Siciliam adiunxit: omnes qui ubique praedones fue-
 runt partim capti interfectique sunt, partim in huius imperio ac pote-
 state se dediderunt. Idem Cretenfisibus cum ad eum usque Pamphiliam lega-
 tos deprecatoresque misissent: spem deditiois non ademit, obsidesque
 imperauit. ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longe lateque dispersum
 quo bello omnes gentes ac nationes premebantur: Gn. Pom. extrema
 hyeme apparauit. ineunte vere suscepit. media aestate confecit. Est haec
 diuina atque incredibilis virtus imperatoris. quid caeterae quas paulo an-
 te commemorare ceperam quantae atque quam multae sunt. Non enim bellan-
 di virtus solum in summo perfectoque imperatore quaerenda est: sed mul-
 tae sunt arces eximia eius administratae comitesque virtutis. Ac primum
 quanta innocentia debent esse imperatores: quanta deinde omnibus
 in rebus temperantia: quanta fide, quanta facilitate: quanto ingenio,
 quanta humanitate: quae breuiter qualia sunt in. Gn. Pompeio confide-
 remus. Summa enim omnia sunt Quirites, sed ea magis ex aliorum con-
 tentione: quam ipsa per sese cognosci atque intelligi possunt. Quem enim
 possumus imperatori cuiuslibet in numero putare, cuius in exercitu ve-
 neant centuriatus atque venierint. Quis hunc hominem magnum aut
 amplum de republica cogitare, qui pecuniam ex aulario depromptam
 ad bellum administrandum aut propter cupiditatem prouinciae magi-
 stratibus diuiserit, aut propter auaritiam Romae in quaestu reliquerit.
 Vestra admurmuratio facit Quirites: ut agnoscere videamini, qui haec
 fecerunt. Ego autem neminem nomino: quare irasci mihi nemo pote-
 rit, nisi qui ante de se voluerit confiteri. Itaque propter hanc auariciam
 imperatorum quantas calamitates: quocumque ventum sit: nostri exer-
 citus ferant: quis ignorat. Itinera quae per hosce annos in Italia per
 agros atque oppida ciuium Romanorum nostri imperatores fecerunt
 recordamini, tum facilius statuetis, quid apud exterarum rationes fieri exi-
 stimetis. Vtrum plures arbitramini per hosce annos militum vestro-
 rum armis hostium urbes, an Hibernis sociorum ciuitates esse deletas.
 Neque enim potest exercitus is continere impator qui se ipsum non continet,
 neque seuerus esse in iudicando, qui alios in se seueros esse iudices non vult.

Hic miramur hunc hominem tantum excellere cæteris: cuius legiones sic in Asiam peruenerint: vt non modo manus tanti exercitus. sed ne vestigium quidem cuiusquā pacato nocuisse dicatur. Iam vero quæ admodum milites hibernent cotidie sermones ac litteræ perferuntur. non modo vt sumptum faciat in militem. nemini vis affertur. sed ne cupienti quidem cuiquam permittitur. hyemis enī non auaritiæ perfrugium maiores nostri in sociorum atq; amicorum tectis esse voluerunt.

Age vero cæteris in rebus qualis sit temperantia. considerate. Vnde illā tantā celeritatē & tam incredibilē cursum inuentū putatis. Non enī illū eximia vis remigū. aut ars inaudita quædā gubernandi. aut vetialiqui noui tam celeriter i vltimas terras pertulerūt. Sed hæ res quæ cæteros remorari solent. non retardarunt. Non auaricia ab instituto cursu ad prædā aliquā deuocauit. Non libido ad voluptatē. non amor nitas ad delectationē. Non nobilitas vrbis ad cognitionē. Non deniq; labor ipse ad quietē. postremo signa & tabulas. cæteraq; ornamenta græcorū oppidorū. q̄ cæteri tollēda esse arbitrantur. ea sibi ille ne visēda quidē existimauit. Itaq; oēs quidē nunc in his locis. Gn. Pom. sicut aliquē non ex hac vrbe missum. sed de cælo lapsum intuentur. Nūc deniq; incipiunt credere fuisse homines Romanos. Iam quondā abstinentia. quod iā nationibus exteris incredibile ac falso memoriæ p̄ditū videbatur. Nunc iperū nostris splendor illis gentibus lucet. Nunc intelligitur non sine causā maiores suos tū cū hac tēperantia magistratū habebant. seruire populo Ro. quā iperare aliis maluissē. Iā vero ita faciles aditus ad eū priuatorū. ita liberæ quærimoniæ de aliorū iniuriis esse dicuntur. vt is qui dignitate principibus excellit. facilitate i firmis par esse videatur. Iā quantū consilio quantū dicendi grauitate & copia valeat. in quo ipso inest qdā dignitas imperatoria. vos Quirites hoc ipso in loco sæpe cognostis. fidē vero eius inter socios quantū existimari putatis. quā hostes omniū gentiū sanctissimā iudicarint. Humanitas iā tāta est. vt difficile dictū sit. vtrū hostes magis virtutē eius pugnātes timuerit. an māsuēditiū victi dilexerint. Et q̄sq̄ dubitabit. quin huic tātū bellū trāsmittēdū sit. q̄ ad oīa vestræ memoriæ bella cōficiēda diuino quodā cōsilio natū esse videat. Et qm̄ auctoritas multū i bellis q̄q; administrādis atq; ipso militari valet: certe nemini dubiū est

quinea re ille idem ipse imperator plurimum possit. Vehementer autem pertinere ad bella administranda, quid hostes, quid socii de imperatoribus vestris existiment: quis ignorat, cum sciamus homines in tantis rebus ut aut contendant, aut metuant, aut oderint, aut ament opinione non minus famæ, quam alia certa ratione commoueri. Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit. Cuius res gestæ pares, de quo homine vos id quod maxime facit auctoritatē tanta & tam præclara iudicia fecistis. An vero unquam ullam esse oram tam desertam putatis, quo non illius diei fama peruaserit: cum uniuersus. P. R. referto foro repletisq; omnibus templis, ex quibus hic locus conspici potest, unum sibi ad communem omnium gentium bellum. Gn. Pom. imperatorem depoposcit. itaq; ut plura non dicam, neq; aliorum exemplis confirmem: quantum huius auctoritas valeat in bello, ab eodem Gn. Pom. omnium rerum egregiarum exempla sumantur, qui quo die a vobis maritimo bello præpositus est imperator, tanta repente vilitas annonæ ex summa inopia & caritate rei frumentariæ consecuta est unius spe & nomine, quantam vix ex summa vbertate agrorum diuturna pax efficere potuisset. Iam accepta in Ponto calamitate ex eo prælio de quo vos paulo ante inuitus admonuit, cum socii pertinuissent hostium opes, animiq; creuissent, & cum satis firmum præsidium prouincia non haberet: amisissetis Asiam quiritis: nisi ad ipsum eius temporis diuinitus. Gn. Pom. ad eas regiones fortuna. Po. Ro. attulisset. huius aduentus & Mithridatem insolita inflammatum victoria continuuit: & Tigranem magnis copiis minitantem Asiæ retardauit. & quisq; dubitabit quid virtute profecturus sit: qui tantum auctoritate profecerit, aut quam facile imperio atq; exercitu socios & vestigalia conseruaturus sit, qui ipso nomine ac rumore defenderit: Age vero illares quantam declarat eiusdem hominis apud hostes populi Romani auctoritatem: quod ex his locis tam longinquis tanq; diuersis tam breui tempore omnes una huic se dediderunt: Quod Cretensium legati cum in eorum insula noster imperator exercitusq; esset, ad Gn. Pompeium in ultimas prope terras venerunt: eiq; se omnes Cretensium ciuitates dedere velle dixerunt. Quid idem ipse Mithridates: in ñone ad eundem Gn. Pompeium legatum vsq; in Hispaniam misit: eumq; Pompeius legatum semper iudicauit. In quibus sem-

per erat molestum ad eum potissimum esse missum speculatorem quā legatum iudicari maluerunt. Potestis igitur iam constituere Quirites hanc auctoritatem multis postea rebus gestis magnisq; vestris iudiciis amplificatam quantum apud illos reges, quantum apud exterarum nationes valituram esse existimetis. Reliquum est ut de felicitate, quā preestare de seipso nemo potest, meminisse & commemorare de altero possumus, sicut æquum est homini de potestate deorum timide & pauca dicamus. Ego enim sic existimo Maximo, Marcello, Scipioni, Mario & cæteris magnis imperatoribus non solum propter virtutem, sed etiā propter fortunam sæpius imperia mandata, atq; exercitus esse commissos. fuit enim profecto quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem & gloriam & res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. De huius autē hominis felicitate: de quo nunc agimus? (ut hac utar moderatione dicendi) non ut in illius potestate fortunam positam esse dicam, sed ut de præterita meminisse, reliqua sperare videamur, ne aut iniussa diis immortalibus oratio nostra, aut ingrata esse videatur. Itaq; non sum prædicaturus quantas ille res domi militiæq; terra mariq; quantaq; gesserit, ut eius semper voluntatibus non modo ciues assenserint: Socii obtemperarint, hostes obediunt, sed etiā venti tempestatesq; obsecundarint. hoc breuissime dicam: Neminem unquam tam impudentē fuisse quia diis immortalibus tot & tantas res tacitus auderet optare, quot & quantas dii immortales ad. Gn. Pōpeiū contulerunt. Quod ut illi propriū ac perpetuū sit Quirites: cū cōmunis salutis atq; imperii, tum ipsius hominis causa sicuti facitis, velle & optare debetis. Quare cū & bellū ita sit necessarium: ut negligi non possit: Ita magnū, ut accuratissime sit administrandū: Et cū ei imperatorē præficere possitis in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus: clarissima auctoritas: egregia fortuna: dubitatis Quirites quin hoc tantum boni quod a diis immortalibus oblatū & datū est in rēpublicā conseruandam, atq; amplificandā conferatis? Quod si Romæ. Gn. Pom. priuatus esset hoc tēpore, tamen ad tantū bellū is erat diligendus atq; mittendus. Nunc cū ad summas cæteras vtilitates hæc quoq; opportunitas adiungatur, ut in his ipsis locis adsit & habeat exercitū, aut ab iis qui habent accipere statim possit, quid expectatis? Aut cur non ducibus diis immorta-

Pro lege Manilia.

libus eidem cui cætera sūma cum salute reipubli. cōmissa sunt, hoc quoq; bellum regiū cōmittamus? At enim vir clarissimus reipublicę & vestris beneficiis amplissimis affectus. Q. Catulus. Itemq; summis ornamentis honoris, fortunę, virtutis, ingenii præditus. Q. Hortensius ab hac ratione dissentit. Quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse & valere oportere confiteor: Sed i hac causā tam & si cognoscitis auctoritates contrarias fortissimorum virorum & clarissimorum, tamen omissis auctoritatibus ipsa re & ratione exquirere possumus veritatem. Atq; hoc facilius: quod ea omnia quę a me adhuc dicta sunt idem isti vera esse concedunt, & necessariū bellum esse, & magnum: & in vno. Gn. Pō. sūma esse omnia. Quid igitur ait Hortensius: si omnia vni tribuenda sunt, vnum dignissimū esse Pom. sed ad vnum tamen omnia deferri non oportere. Obsoleuit iam ista oratio re multo magis quam verbis refutata. Nam tu idē. Q. Hortensi multa pro tua sūma copia ac singulari facultate dicendi & in senatu contra virum fortem. A. Cabiūm grauitē ornatq; dixisti, cum is de vno imperatore contra prædones constituendo legem promulgasset. Et ex hoc ipso loco permulta idem contra legem verba fecisti. Quid tum per deos immortales si plus apud populum Romanum auctoritas tua quā ipsius populi Romani salus & vera causa valuisset, hodie hanc gloriam atq; hoc orbis terrę imperium teneremus? An tibi tum imperium esse hoc videbatur. cū popu. Ro. legati prætores, quęstorese capiebantur: cum ex omnibus prouinciis cōmcatu & priuato & publico prohibebamur: Cum ita clausa erant nobis omnia maria, vt neq; priuatam rem maritimam neq; publicam iam obire possemus? Quę ciuitas antea vniquam fuit: non dico Atheniensium quę satis late quondam mare tenuisse dicitur, non Carthaginensium qui per multum classe maritimisq; rebus valuerunt, non Rhodiorum quorū vsq; ad nostram memoriam disciplina naualis & gloria remansit: quę ciuitas antea vniquam tam tenuis tam parua insula fuit, quę non portus suos & agros & aliquam partē regionis atq; orę maritimę per se ipsa defenderet? At Heracle aliquot annos continuos ante legem Cabiūnam ille po. Ro. cuius vsq; ad nostram memoriam nomen inuictum i naualibus pugnis permansit: magna ac multo maxīma parte non mo-

do vtilitatis, sed dignitatis atq; iperij caruit. Nos quorū maiores Antiochū regē classe psemq; superarūt: omnib⁹ naualib⁹ pugnis Carthaginiēses hoīes ī maritimis reb⁹ exercitatissimos paratissimosq; vicerūt. Ii nullo ī loco iā pdonib⁹ pares esse poteram⁹. Nos quoq; q̄ antea nō modo Italiā habebam⁹ tutam, sed oēs socios ī vltimis oris auctoritate nostri iperij saluos p̄stare poteram⁹: tū cū īsula Delos tā pcula nobis ī ægeo mari posita, quo oēs vndiq; cū mercib⁹ atq; oneribus cōmeabāt referta diuitiis parua sine muro nihil timebat: idē nō modo, puīnciis atq; oris Italię maritimis ac portub⁹ nr̄is, sed etiā iā via carebam⁹. Et his tēporib⁹ nō pudebat magistrat⁹ po. Ro. ī hūc ipsū locū ascēdere: cū eū vobis maiores nr̄i exuuiis nauticis & classiū spoliis ornatū reliquissent: Bono te animo **Quin. Hortensi** popul⁹. Ro. & ceteros qui erāt in eadē sentētia dicere existimauit, ea q̄ sentiebatis, Sed tamē ī salua te cōmuni id ē popu. Ro. dolori suo maluit, quā auctoritati vře obteperare. Itaq; vnalex: vn⁹ vir⁹ vn⁹ animus nō modo vos illa miseria aut turpitudine liberauit, sed etiā effecit: vt aliquādo vere videremur oib⁹ gētib⁹ ac nationib⁹ terra mariq; iperare. Quo mihi etiā: idigni⁹ videē obtestarū esse adhuc **Gabinio** dicā, an ne **Pōpeio**, an vtriq; id qd̄ est verū, ne legaret̄ **A. Gabini⁹. Gn. Pō.** expetēti ac postulāti. Verū ille qui postulat legatū ad tātū bellū quē velit, idone⁹ nō est q̄ ipetret cū ceteri ad expilādos socios, diripiēdasq; puīcias quos voluerūt legatos ad duxerūt. An ip̄e cui⁹ lege sal⁹ ac dignitas populi Romāi atq; oib⁹ gētib⁹ cōstituta est, expers esse debet gl̄ie ei⁹ iperatoris: atq; ei⁹ exercit⁹, q̄ cōsilio ipsi⁹ atq; piculo est cōstitut⁹: an. **Gn. Falcidi⁹. Q. Metellus. Q. Celli⁹** Latinēsis. **Gn. Lētul⁹**, q̄s oīs honoris causā nomio, cū Trib. Ple. fuisset āno pximo legati esse potuerūt, In hoc vno **Cabinio**: sunt tā diligētes, q̄ ī hoc bello qd̄ lege **Gabinia** gerit̄ ī hoc ipatore atq; exercitu quē p se ip̄e cōstituit: & p̄cipuo iure esse deberet: de quo legādo cōsules spero ad senatū relatuos. q̄ si dubitabūt, aut grauabunt̄: ego me p̄fiteor relaturū. Neq; me ip̄ediet ei⁹ q̄rites inimicū edictū, quo min⁹ fretus vobis vestrū ius beneficiūq; defendā: neq; p̄ter intercessionē quicquā audeā. de qua vt arbitror isti ipsi qui minant̄: etiā atq; etiā qd̄ liceat considerabunt. Mea quidem sententiā quīrites vnus. **A. Gabini⁹.** bellimaritimirerumq; gestarum, **Gn. Pompeio** ascribitur: propterea

Pro lege Manilia.

quod alter vni illud bellum suscipiendum vestris suffragiis detulit, alter delatum susceptūq; confecit. Reliquum est vt de. Q. Catuli auctoritate & sententia dicendū esse videatur, qui cū ex vobis quæreretur: si in vno. Gn. Pom. omnia poneretis, si quid de eo factum esset, in quo spem essetis habituri. cepit magnū suae virtutis fructū ac dignitatis, cū omnes prope vna voce in eo ipso vos spem habituros esse dixistis. Etenim talis est vir, vt nulla res tanta sit ac tā difficilis, quā ille non & cō filio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit. Sed in hoc ipso ab eo vehementissime dissentio, quod quo minus certa est hominū ac minus diuturna vita hoc magis respublica dum per deos imortales licet, frui debet sūmi hominis vita atq; virtute. At enī inquit noui nihil fiat contra exēpla atq; instituta maiorū. Non dico hoc loco maiores nostros sepe in pace consuetudini, in bello vtilitati paruisse, semper ad novos casus tēporū nouorū consiliorū rationes accommodasse. Non dicā duo bella maxima punicū & Hispaniense ab vno iperatore esse confecta: duas vrbes potentissimas, quae huic iperio maxime minabantur Carthaginē atq; Numantiā ab eodē Scipione esse deletas. Non cōmemorabo nuper ita vobis patribusq; vestris esse visū, vt in vno. C. Mario spes iperii poneretis, vt idē cū Iugurtha, idē cū Cimbris, idē cū Teutonīs bellū administraret. In ipso. Gn. Pōpeio in quo noui constitui nihil vult. Q. Catulus, quā multa sint noua sūmaq; Catuli voluntate constituta recordamini. Quid tā nouū quā adolescens tulū priuatim exercitū difficili reipublicae tēpore conficere: confecit. huic praesse etiā: praefecit. rem optime ductu suo gerere: gessit, quid tā praeter consuetudinē, quā homini per adolescenti cui a senatorio gradu aetas longe abesset, imperiū atq; exercitū dari? Siciliā permitti atq; Africā, bellūq; in ea administrandū: fuit in his prouentis singulari innocentia, grauitate, virtute. bellū in Africa maximū confecit. Victore exercitū deportauit. Quid vero tā inauditū: quā equitē Romanū triūphare? At eā quoq; rem populus Romanus non modo vidit, sed etiā studio omni visendā putauit. Quid tā inusitatū, quā cū duo consules clarissimi fortissimiq; essent, eques Romanus ad bellū maximū formidolosissimūq; pro consule mitteretur: missus est. Quo quidē tēpore cū esset non nemo in senatu, qui diceret non oportere mitti homi-

minem priuatum pro consule. L. Philippus dixisse dicitur, non se illū sua sententia pro consule sed pro consulibus mittere. Tanta in eo reip. bene gerendæ spes constituebatur, vt duorum consulum munus vnus adolescentis virtuti cōmitteretur. Quid tam singulare, quam vt ex. S. C. legibus solutus consul ante fieret, quam vllum alium magistratum per leges capere licuisset? Quid tam incredibile, quam vt iterum eques Roma. ex. S. C. triumpharet? Quæ in omnibus hominibus noua post hominum memoriam constituta sunt: ea tam multa non sunt, quam hæc quæ in hoc vno homine videmus. Atq; hæc tot exempla tanta ac tam noua profecta sunt in eundem hominem a. Q. Catulo, atq; a cæterorum eiusdem dignitatis amplissimorum hominum auctoritate. Quare videant ne sit periniquum & non ferendum: illorum auctoritatem de. Gn. Pompeii dignitate a vobis comprobata semper esse, vestrum ab illis de eodem homine iudicium popu. q; Ro. auctoritatem non probari, præfertim cum iam suo iure popu. Ro. in hoc homine suam auctoritatem vel contra omnes qui dissentiūt possit defendere, propterea q; istis reclamantibus vos vnum illum ex omnibus delegistis, quem bello prædonum præponeretis. hoc si vos temere fecistis, & reip. parum consulueritis, recte isti studia vestra suis consiliis regere conantur. Sin autem vos plus tum in rep. vidistis, vos his repugnantibus per vosmetipfos dignitatem huic imperio, salutem orbi terrarum attulistis, aliquando isti principes & sibi & cæteris po. Ro. vniuersi auctoritati parendum esse fateamur. Atq; in hoc bello Asiatico & regio non solum militaris illa virtus quæ est in Gn. Pompeio singularis, sed aliæ quoq; virtutes animi multæ & magnæ requiruntur. Difficile est in Asia. Cilicia. Syria. regnisq; exterarum nationum ita versari vestrum imperatorem, vt nihil aliud quam de hoste ac laude cogitet. Deinde etiam si qui sunt pudore ac temperantia moderatiores, tamen eos tales propter multitudinem hominum cupidorum nemo arbitratur. Difficile est dictu Quirites quanto in odio sumus apud exterarum nationes propter eorum, quos ad eas hoc anno cum imperio misimus iniurias ac libidines. Quod enim sanum putatis in illis terris vestris magistratibus religiosum? Quam ciuitatem sanctam? Quam domum satis clausam ac munitam fuisse? Vrbes iam locupletes & copios

Pro lege Manilia.

se requiruntur, quibus causa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libenter hæc coram cum. Q. Catulo. & Q. Hortensio disputarem summis & clarissimis viris. Nouerunt enim sociorum vulnera: vident eorum calamitates: querimonias audiunt, pro sociis vos contra hostes exercitum mittere putatis? An hostium simulatione contra socios atq; amicos? Quæ ciuitas est in Asia: quæ non modo imperatoris aut legati sed vnius tribuni militum animos ac spem capere possit?

Quare etiam si quem habetis, qui collatis signis exercitus regios superare posse videatur: tamen nisi erit idem qui se a pecuniis sociorum, qui ab eorum coniugibus ac liberis, qui ab auro Gazæq; regia manuum oculos animum cohibere possit: non erit idoneus qui ad bellum Asiaticum regiumq; mittatur. Et quam putatis ciuitatem pacatam fuisse quæ locuples sit: & quam esse locupletem, quæ istis pacata esse videatur. Ora maritima Quirites Gn. Pompeium non solum propter rei militaris gloriam, sed etiam propter animi continentiam requisitum. Videbat enim populus Romanus non locupletari quot annis pecunia publica præter paucos, neq; eos quicquid aliud assequi classium nomine, nisi ut detrimentis accipiendis maiore affici turpitudine videremur. Nunc quia cupiditate homines in prouincias: quibus iacturis: quibus conditionibus proficiscantur ignorant videlicet isti: qui ad vnum deferenda esse omnia non arbitrantur: quasi vero Gn. Pom. non cum suis virtutibus tum etiam alienis vitis magnum esse videamus? Quare nolite dubitare quin huic vni credatis omnia, qui inter annos tot vnius inuentus sit: quem socii in vrbes suas cum exercitu venisse gaudeant. Quod si auctoritatibus hanc causam Quirites confirmandam putatis, est vobis auctor vir bellicorum omnium maximarumq; rerum peritissimus. P. Seruilus, cuius tantæ res gestæ terra mariq; extiterunt: ut cum de bello deliberetis, auctor vobis grauior esse nemo debeat. Est. C. Curio summis vestris beneficiis maximisq; rebus gestis summo ingenio & prudentia præditus est. Est Gn. Lentulus in quo omnes pro amplissimis vestris honoribus summum consilium summam grauitatem esse cognoscitis. Est. C. Cassius integritate virtute constantia singulari. Quare videte nunc horum auctoritatibus: illorum orationi qui dissentium respondere posse videamur. Quæ cum ita sint, C. Manili primum istam tuam & legem

& voluntatem & sententiam laudo, vehementissimeq; comprobo. De
inde te hortor, vt auctore populo Ro. maneas in sententia, neve cuius
quã vim aut minas pertimescas. Primum in te satis esse animi constan
tiæq; arbitror. Deinde cum tantam multitudinem cum tanto studio
adesse videamus: quantam non iterum in eodem homine præficiendo
vidimus: quid est quod aut de re aut de perficiendi facultate dubite
mus? Ego autem quicquid in me est studii, consilii, laboris, ingenii: qc
quid hoc beneficio po. Ro. atq; hac potestate prætoria: quicquid au
ctoritate, fide, constantia possum: id omne ad hanc rem conficiendam
tibi & po. Ro. polliceor ac defero. Testorq; omnes deos: & maxime
eos qui huic loco temploq; præsident, qui omnium mētes eorum qui
ad remp. adeunt maxime perspicunt, me hoc neq; rogatu facere cu
iusq;, neq; quo Gn. Pom. gratiam mihi per hanc causam conciliari
putem, neq; quo mihi ex cuiusq; amplitudine aut præsidia periculis
aut adiumenta honoribus quaeram: propterea q; pericula facile vt ho
minem præstare oportet innocentia testi pellemus. Honorem autem
neq; ab vno neq; ex hoc loco, sed eadem nostra illa laboriosissima ra
tione vitæ, si vestra voluntas feret, consequemur. Quamobrem quic
quid in hac causa mihi susceptum est Quirites, id omne ego me respi.
causa suscepisse confirmo. Tantumq; abest vt aliquam bonam gratiã
mihi quæsisse videar: vt multas etiam similitates partim obscuras, par
tas intelligam mihi non necessarias vobis non inutiles suscepisse. Sed
ego me hoc honore præditum tantis vestris beneficiis affectum statui
Quirites vestram voluntatem & reipublicæ dignitatem & salutē pro
miniarum atq; sociorum meis omnibus commodis & rationibus
preferri oportere.

FINIS.

INCIPIT PRIMA INVECTIVA. M. TVLLII CICERONIS IN LVGIVM SERGIVM CATILLIA
NAM, IN PRESENTIA EIVS IN SENATV.

Vouſq; tandem abutere Catilina patientia noſtra
q̃dū etiam furor iſte tuus nos eludet. quem ad finē
ſeſe effrenata iactabit audacia. nihil ne te nocturnum
præſidiū palatii, nihil vrbis vigilię, nihil timor po-
puli, nihil concurſus bonorum omnium, nihil hic
munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum
ora vultuſq; mouent: Patere tua conſilia non ſentis: Conſtrictam iam
omnium horum ſcientia teneri conſurationem tuā non vides! Quid
proxima, quid ſuperiori nocte egeris, vbi fueris, quos conuocaris, qd
conſilii ceperis quem noſtrum arbitraris ignorare! O tempora, o mo-
res. Senatus hæc intelligit. conſul videt, hic tamē viuūt. viuūt immo etiā
in ſenatū venit. ſit publici conſilii particeps. notat anſu & designat
oculis ad eēdem vnumquēq; noſtrum. Nos autem viſi ſatiſſacere reip.
videmur, ſi iſtus furorem ac tela vitemus. Ad mortem te catilina duci
iuſſu conſulis iam pridem oportebat in te conferri peſtem iſtam quā
tu in nos iam diū machinaris. An vero vir ampliſſimus. P. Scipio pon-
tifex maximus Tiberium gracchum mediocriter labefactantem ſtā-
tum reip. priuatus interfecit: Catilinam vero urbem cēde atq; incēdijs
vaſtare cupientem nos conſules perferemus? Nam illa nimis antiqua
prætereo, q̃ ſeruilius halas purum meliorem nouis rebus ſtudentem ſua
manu occidit. Fuit fuit iſta quondam in hac rep. virtus vt viri fortes
acrioribus ſupplicijs ciuem pernicioſum, q̃ acerbiffimum hoſtem co-
ercerent. Habemus enim ſenatus conſultum in te catilina vehemens &
graue. Non deſt reip. conſilium neq; auctoritas huius ordinis. Nos nos
dico aperte conſules deſumus. Deceuit quondam ſenatus vt. L. opti-
mus conſul videret, ne quid reſpu. detrimenti caperet. Nulla nox inter-
ceſſit. mox interfectus eſt propter quaſdam ſuſpicionē ſeditionū Ca-
ius Gracchus clariffimo patre natus. A maioribus occiſus eſt cū liberis.
M. Fuluius conſularis ſimili ſenatus conſulto Mario & L. Valerio con-

filibus est cōmissa resp. Num vnū diē postea. L. Saturninū tribunum
plēbis & Catū seruiliū populī Romani mors & reipu. pœna remorata
est: Ac vero nos diē iā vigesimū patimur hebescere acie horū auctoris
tatis. habemus enī huiusmodi senatusconsultū. verūtamen inclusum
in tabulis tanq̃ gladiū in vagina reconditū, quo ex senatusconsulto
confesti interfectū te esse Catilina conuenit. Viuis & viuis, non ad de
ponendā sed ad confirmandā audaciā. Cupio me esse clementē. P. C.
cupio in tantis reipu. periculis non me dissolutū videri. Sed iā meipsū
inertē nequitieq̃ condēno. Castra sunt in Italiā contra temp. in etru
rię faucibus collocata. Crescit in dies singulos hostiū numerus. Nos
autē castrorū imperatōrē ducēq̃ hostiū intra mœnia atq̃ adeo in sena
tu videmus intestinā aliquā quotidie: perniciē reipu. molientē. Si te iā
Catilina cōprehendi: si interfici iussero credo esse verendū mihi ne nō
potius hoc omnes boni ferius a me q̃ quisq̃ crudelius factū esse dicat.
Verū ego quod iā pridē factū esse oportuit certa de causa nondū addu
cor vt faciā. Tū deniq̃ interficiā te: cū iā nemo tā perditus tā improbus,
tā similis tui inueniri poterit, quid non iure factū esse fateatur. Quā
diū quisq̃ erit qui te defendere audeat: viues. & viues ita vt viuis mul
tis meis & firmis p̃sidiis oppressus, ne te cōmouere contra tempu.
possis. Multorū te etiā oculi & aures non sentient sicut adhuc fecerūt
speculabuntur atq̃ custodient. Etenī quid est Catilina quod iam am
pli⁹ expectes si neq̃ nox tenebris obscurare cœtus nefarios nec priua
ta domus parietibus continere voces coniurationis potest: si illustran
tur: si erūpunt omnia. Muta istā mentē mihi crede, obliuiscere cœdis
& incendiōrū. Teneris vndiq̃. luce sunt clariora nobis consilia tua om
nia, quę iā licet mecū recognoscas. Meministi me ante diē duodecimū
kal. Nouēbris dicere in senatu fore in armis certo diē qui diēs futurus
esset iā ante diē octauū ka. Nouēbris, manliū audacię satellitē atq̃ mī
nistru tuū: Non me fefellit Catilina non modo res tanta & tā atrox: tā
q̃ incredibilis verū id quod multo magis est admirandū diēs. Dixi
ego idē in senatu cēdē te optimatū contulisse in ante diē. v. ka. Nouē
bris cū tamen multi principes ciuitatis Ro. non tā sui cōseruandi q̃
tuorū consiliorū causa reprimendorū profugerunt. non inficiari po
tes te illo ipso diē meis p̃sidiis, mea diligentia circumclusum cōmoue

re te contrarempu. non potuisse cum tu discessu ceterorum nostra tan-
tum qui remansissemus cedere contentum te esse dicebas. Qui cum tu
te prenesse ka. ipsius Nouembris occupaturu nocturno impetu esse
confideres. Sensisti ne illam Coloniam meo iussu meis praesidis custo-
diis vigiliisq; esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas,
quod ego non modo non audiam sed etiam videam planeq; sentiam.
Recognosce mecum tandem superiorem noctem illam: iam intelliges
multo me vigilare acrius ad salutem qm te ad perniciem repu. Dico te
priori nocte venisse inter falcarios (non agam obscure) in. M. Publii
leccc domum conuenisse eodem complures eiusdem amentie sceleris
q; focios. Num negare audes? quid taces? Conuincam, si negas. video
enim esse hic in senatu quosdam qui tecum vna fuerunt. O diu immorta-
les ubi nam gentiu sumus: qua repu. habemus: in qua vrbe viuimus:
hic sunt nostrum in numero. P. C. in hoc orbis terre sanctissimoq; con-
silio, qui de nostrum omnium interitu, qui de huius vrbis incendio, at
q; adeo orbis terrarum exitio cogitent: hosce ego video consul & de
repu. sententiam rogo. & quos ferro trucidari oportebat, eos nondum
voce vulnere. Fuisti apud leccam illa nocte Catilina, distribuisti par-
tes Italiae, statuisti quo quemq; proficisci placeret, delegisti quos Ro-
me relinqueres, quos tecum adduceres descripsisti vrbis partes ad in-
cendum, confirmasti iam teipsum esse exiturum, dixisti paululum tibi
esse more etiam nunc q; ego viuerem, reperti sunt duo equites Ro-
mani qui te ista cura liberarent & sese illa nocte paulo ante lucem me in
meo lectulo interfekturos esse pollicerentur. Hec ego omnia vix dum
etiam cecutu dimisso comperi: domum meam maioribus praesidiis mu-
niui atq; confirmaui. Exclusi eos quos tu mittebas ad me salutatu ma-
ne, cum illi venissent, quos ego iam multis & summis viris ad me id
temporis venturos esse praedixeram. Quae cum ita sint Catilina perge
quo coepisti. Egrede realiquando ex vrbe. patet porte. proficiscere. Ni-
miu diu te imperatorem illa tua manliana castra desiderant. educ te
cum etiam omnes tuos: Si minus, qm plurimos, purga vrbeni: magno
me metu liberabis dummodo inter te atq; me murus intersit. Nobis
scum versari diutius iam non potes. non feram. non patiar. non sinam.
Magna diis immortalibus habenda est: atq; huic Ioui fiatori antiquis

fino custodi huius urbis gratia quod hanc tam tetram, tam horribilem, tamque infestam reipublice pestem, totiens iam effugimus. Non est sapientius in uno homine summa salus periclitanda reipublice. Quamdiu mihi consuli designato Catilina insidiatus es non publico me praesidio sed priuata diligentia defendi. cum proximis comitiis consularibus me consule in campo. Martio & competitorum tuos interficere voluisti, compressi tuos conatus nefarios amicorum praesidio & copiis, nullo tumultu publice concitato denique quotienscumque me petisti per me tibi obstiti quamquam ego videbam perniciem meam cum magna calamitate reipublice coniunctam. Nunc iam aperte vniuersam rempublicam, petis templorum deorum immortalium: tecta urbis, vitam omnium ciuium: Italiam denique totam ad exitium & vastitatem vocas. Quare (quoniam id quod est primum & huius imperii disciplinae maiorum proprium facere nondum audeo) faciam id quod est ad seueritatem leuius: & ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in reipublice reliqua coniuratorum manus. Si tu (quod te iam hortor) exieris, tuorum comitum magna & perniciofa sentina reipublice, exhaurietur ex urbe: Quid est Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe iubet consul hostem. Interrogas me num in exilium: non iubeo, sed (si me consulis) suadeo. Quid est enim Catilina quod tetram in hac urbe delectare possit in qua nemo est extra istam coniurationem perditorum hominum qui te non metuant, nemo qui non oderit. Quae nota domesticae turpitudinis non in ista vita tua est? Quod priuatarum rerum dedecus non heret infamiae? quae libido ab oculis, quod facinus a manibus vnicuique tuis, quod flagitium a toto corpore abfuit? Cui tu adolescentulo. quem corruptelarum illecebris irretisses non ad audaciam ferrum aut ad libidinem facem pretulisti? Quod vero nuper cum morte superioris uxoris nouis nuptiis domum vacue fecisses, nonne etiam alio incredibili scelere hoc scelus cumulaisti. Quod ego praetermitto & facile patior, ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitisse aut non vindicata esse videatur. praetermitto etiam fortunarum tuarum ruinas, quas omnes impendere tibi proximis diebus senties. Adile venio quae non ad priuata ignominiam viciorum tuorum non ad domesticam tuam voluptatem aut turpitudinem, sed ad summam

reipn. atq; omnium nostrorum vitam salutemq; pertinent. potest ne hec tibi lux Catilina aut huius cœli spiritus esse iucundus, cum scias horum esse neminem qui nesciat te pridie kalendarum Ianuarii Lepido & Tullo consulibus, stetit in comicio cum Telo, manu consulum & principum civitatis interficiendorum causa paravisse, sceleri ac furori tuo non metum aliquem aut timorem tuum sed fortunam populi Romani obstitisse. At illa iam omitto neque enim sunt aut obscura aut non multa commissa. Postea quotiens tu me designatum, quotiens vero consulem interficere voluisti? Quot ego petitiones tuas, ita coniectas ut vitari posse non viderentur parva quadam declinatione, & (ut aiunt) corpore effugit. Nihil agis. nihil assequeris. nihil moliris. Neque tamen conari ac velle desistis. Quotiens iam tibi extorta est sica ista de manibus? Quotiens vero excidit casus aliquo & elapsa est? Tamen ea carere diutius non potes. Quæ quidē abs te quibus iniuncta sacris ac deuota sit nescio: quæ eā necesse putas in corpore consulis defigere. Nunc vero quæ tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo: sed misericordia quæ tibi nulla debetur. Venisti paulo ante in senatum. Quis tibi ex hac tanta frequentia: tot ex tuis amicis ac necessariis salutauit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis expectas contumeliā: cum sis grauissimo iudicio taciturnitatis oppressus. Quid? quæ aduentu tuo ista subsellia vacua facta sunt? Quia omnes consulares qui tibi perscepe ad cedere constituti fuerunt. simul atq; affedisti partem istam subselliorum nudam atq; inanem reliquerunt? Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Serui me Hercule, mei si me isto pacto metuerent atq; odissent, ut te metunt omnes ciues tui, domum meam relinquentem putare. Tu tibi urbem non arbitraris relinquentem? Et si me meis ciuibus iniuriatum grauiter atq; offensum videre, carere me aspectu ciuium, quæ infestis oculis omnium conspici mallet. Tu cum scelerum tuorum conscientias agnoscis, odium omnium iustum & iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusq; vulneras eorum aspectum presentiamq; vitare? Site parentes timerent atq; odissent tui, neque vlla ratione eos placare posses, ut opinor ab eorum oculis aliquo concederes. Nunc te patria communis (quæ parens est omnium nostrum) odit ac metuit ac iam nihil te iudicat nisi de parricidio suo cogitare huius tu. neque auctoritate verebere, neque iudicium sequere, nec vim pertimesces? Quæ

cū Catilina sic agit, & quodāmodo tacita loquitur, nullum iam aliquot annis facinus extitit nisi per te, nullum flagitium sine te. Tibi vni multorum ciuium necesse tibi vexatio, direptioq; sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solum ad negligendas leges & quæstiones, verū etiam ad euertendas perfringendasq; valuisti. Superiora illa quāq; serēda nō fuerunt, tamen vt potui tui. Nunc vero totam me esse in metu propter te vnum quicquid increpauerit Catilinam timeri. Nullum videri consilium iniri contra me posse quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quāobrem discede, atq; hūc timorem mihi eripe. si est verus ne opprimar: sin falsus vt tandem aliquando timere desinam. Hęc si tecum (vt dixi) patria loquatur, nonne impetrare debeat, etiam si vim adhibere non possit? Quid q; tu te ipse in custodiam dedisti? Quod vitæ de suspicionis causa apud Marcum Lepidum te habitare velle dixisti, a quo non receptus ad me venire ausus es: atq; vt domi mee te asseruas rem rogasti. Cū a me quoq; illud responsum tulisses: me nullo modo posse iisdem parietibus tuto esse tecum: qui magno in periculo essem q; iisdem mœnibus contineremur ad. Q. Metellum prætorem venisti: a quo repudiatus ad sodalem tuum virum optimum. M. Marcellum migraſti, quem tu videlicet & ad custodiendum te diligentissimum & ad suspicandum sagacissimum, & ad vindicandum fortissimum fore putasti. Sed q̄ longe videtur a viculis atq; carcere abesse debere qui seipsum iam dignum custodia iudicat? Quæ cum ita sint Catilina: qd dubitas si hic morari ex quo animo non potes abire in aliquas terras & vitam istam multis supplicis iustis debitisq; ereptam fugæ solitudiniqu; mandare? Refer (inquis) ad senatum. Id enī postulas, & si hic ordo sibi placere decreuerit: te ire in exilium obtemperaturum esse te dicis. Non referam (id quod abhorret a meis moribus) sed tamen faciam vt intelligas quid hi de te sentiant. Egredere ex vrbe Catilina, libera rēpublicam metu. In exilium (si hanc vocem expectas) proficiscere. Quid est Catilina: quid attendis & quid animaduertis horum silentium? patiumtur: tacent. Quid expectas auctoritatem loquentium quorum voluntatem tacitorum perspicias? At si hoc idem huic adolescenti optino. P. festio: si fortissimo viro. M. Marcello dixissem, iam mihi etiam consuli hoc ipso in templo iure optimo senatus & vim & manus intulisset.

Num me de illis talia facere permisisset: de te autem Cati. cū quiescūt, probant. cum patiuntur decernunt. cum tacent clamant. neq; hi solum quorū tibi auctoritas est videlicet chara: vita vilissima. Sed & illi equi. Ro. honestissimi atq; optimi viri ceteriq; fortissimi ciues qui stant cir- cum senatum quorum tu & frequentiam videre & studia perspicere & voces paulo ante exaudire potuisti: quorum ego vix abs te ita diu ma- nus ac tela contineo: eosdem facile adducam: vt hæc quæ iam vastare studes relinquentem vsq; ad portas prosequantur. Quamq; quid lo- quar te vt vlla res frangat. tu vnq; te corrigas, tu vllam fugam medite- re. tu vt exilium cogites, vtinam tibi istam mentem dii imortales Cati- lina donarent. Et si video si mea voce perterritus ire in exilium animū induxeris, quanta tempestas inuidiæ nobis, si minus in præsens tēpus recenti memoria scelerum tuorum at in posteritatem impendeat. Sed est tanti dummodo ista tua sit prinata calamitas & reipu. periculis seim- gatur. Sed tu vitis tuis cōmouere vt legum pœnas pertimescas vt tē- poribus reipu. cēdas, non est postulandum. Neq; enim es Catilina vt te pudor a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore reuocaz- uerit. Quamobrem vt sepe iam dixi proficiscere. At si mihi inimico (vt prædicas) tuo confiare vis inuidiam recta via perge in exilium. vix feram sermones hominum si id feceris. vix molem istius inuidiæ si in exilium iussu consulis ieris, sustinebo. Sin autem seruire me laudi & glo- riæ mauis egredere cum importuna sceleratorum manu confer te ad Manlium. concita perditos ciues. fecerne te a bonis. Infer patriæ bellū. exulta impio latrocinio vt a me non eiectus ad alienos sed inuitatus ad tuos esse videaris. Quamq; quid ego te inuitem a quo iam sciam præ- missos qui te ad forum Aurelium præstolentur armati, cum sciam paz- etam & constitutam cum Manlio diem. A quo etiam aquilam illi argē- team (quam tibi ac tuis omnibus perniciosa esse confido ac funestā futuram, cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum constitutum fuit) sciam esse præmissam. Tu vt illa diutius carere possis quam venerari ad cēdem proficiscens solebas, a cuius altaribus sepe istam impiam dexte- ram ad necem ciuium transfulisti. Ibis tandem aliquando quo te iam pridem ista tua cupiditas effrenata ac furiosa rapiebat. Neq; enim hæc tibi affert dolorem sed quandam incredibilem voluptatem. Ad hanc

te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna seruauit. Nunc
q̄ tu non modo ocium, sed ne bellum quidē nisi nefarium concupisti.
Nactus es ex perditis atq; ab omni non modo fortuna verum etiā spe
derelictis, conflatam improborū manū. Hic tu qua leticia perfruere
quibus gaudiis exultabis, quanta in voluptate bacchabere, cum in tan
to numero tuorum neq; audies virum bonum quēq;, neq; videbis.
Ad huius vitę studium illi meditati sunt qui feruntur labores tui, iace
re humi non solū ad obsidendū stuprū, verū etiā ad facinus obeundū,
vigilare non solū insidiantē somno maritorū verū etiā bonis occisor
rū. habes vbi ostentes illā tuā præclarā patientiā famis, frigoris, ino
pię rerū omnium, quibus te breui tēpore confectū esse senties. Tantum
profeci cū te a consulatu reppuli, vt exul potius tentare, q̄ consul ve
xare rem publicā posses. Atq; vt id quod esset abs te scelerate susceptū
latrocinium potius q̄ bellum nominaretur. Nunc vt a me. P. C. quandā
prope iustā patrię querimoniā deprecet atq; detester: percipite quęso
diligenter quę dicam & ea penitus animis vestris mentibusq; manda
te. Etenim si mecū patria (quę mihi vita mea multo est charior) si cuncta
Italia, si omnis res publica loquatur. M. Tulli quid agis? Tu ne eū quem
cōmunē hostē cōperisti: quē ducē bellī futurū vides: quē expectari im
peratorē in castris hostiū sentis, auctorē sceleris, principē coniuratio
nis, euocatorē feruorū & ciuiū perditōrē, exire patiere. vt abs te non
emissus ex vrbe, sed inmissus in urbē esse videatur? Nonne hunc in vī
cula duci, non ad mortē rapī, non summo supplicio mactari impera
bis? Quid tandē te impedit? mos ne maiorū? At persepe priuati etiam in
hac reperi. perniciosos ciues morte mulctarunt. An leges quę de ciuium
Romanorū supplicio rogatę sunt? At nunq̄ in hac vrbe hi qui a reperi
desecerunt ciuiū iura tenuerunt. An inuidiā posteritatis times? præcla
rā vero populo Romano referes gratiam, qui te hominē per te cogni
tum nulla cōmendatione maiorum tam mature ad summū imperium
per omnes bonorum gradus extulit, si propter inuidiam aut alicuius
periculī metum salutem ciuium tuorum negligis. Sed si quis inuidię
est metus, non est vehementior seueritatis aut fortitudinis inuidia quā
inertię aut nequitię pertimescenda. An cum bello vastabitur Italia, vex
abuntur vrbes, tecta ardebiunt: tū te nō existimas inuidię incēdio cō

flagraturum: His ego sanctissimis reip. vocibus eorum omnium qui hoc idem sentiunt mentibus pauca respondeo. Ego si hoc optimū factū iudicarem. P. C. Catilinam morte mulctari. vnus vsuram ore gladiatori isti ad viuendum non dedissem. Etenim si summi viri & clarissimi ciues, Saturnini & Gracchorum & Flacci & superiorum complurium, sanguine non modo se non contaminauerunt, sed etiam honestauerunt: certe verendum mihi non erat nequid hoc parricida ciuium interfecto inuidiæ mihi in posteritatem redundaret. Quod si ea maxime mihi impenderent: tamen hoc animo semper fui vt inuidiam virtute partā, gloriā non inuidiā putarem. quāq; nonnulli sunt in hoc ordine qui aut ea quæ iminent non videant: aut ea quæ vident dissimulant. qui spem Catilinæ mollibus sententiis aluerunt, coniurationē nascentē non credendo corroborauerunt. quorum auctoritatē secuti multi non solū improbi: verum etiā imperiti si in hunc animaduertissē crudeliter & nihil egregie factū esse dicerent. Nunc intelligo si iste (quo intendit) in manliana castra peruenierit, neminē tam stultū fore qui non videat coniurationem esse factam. neminem tam improbum. qui non fateatur. Hoc autem vno interfecto intelligo hanc reip. pestem paullisper reprimi non in perpetuum comprimi posse. Quod si se eiecerit, secum suos eduxerit, & eodem cæteros vndiq; collectos naufragos aggregauerit, extinguetur atq; delebitur non modo hæc tam adulta reip. pestis: verū etiam stirps & semen malorum omnium. Etenim iamdiu. P. C. in his periculis coniurationis insidiisq; versamur. Sed nescio quo pacto omnium scelerū ac veteris furoris & audaciæ maturitas, in nostri consulatus tepus erupit. Hic si ex tanto latrocinio iste vnus tollatur, videbimur fortasse ad breue quoddā tepus cura & metu esse releuati, periculū autē insidebit: & erit penitus inclusum in venis atq; in visceribus reip. vt sepe homines aegri morbo graui cū estu febriq; iactantur, si aquā gelidā biberint primo releuati videntur, deinde multo grauius vehementiusq; afficiuntur. Sic hic morbus qui est in repu. releuetur istius poena vehementius reliquis viuis ingrauescet. Quare. P. C. se cedant improbi. secernant se a bonis. vnū in locū congregentur, muro deniq; id quod sepe iā dixi discernantur a nobis. desinant insidiari domi suæ cōsult. circūstare tribunal p̄toris vrbanī. obsidere cū gladiis cur

riam, malleolos & faces ad inflammandum urbem comparare. Sit deniq; inscriptum in frōte vniuscuiusq; quid de rep. sentiat, polliceo hoc vobis. P. C. tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam i vobis auctoritatem: tantam in equitibus Romanis virtutem, tantā in omnibus consensionem vt Catilinę profecione omnia patefacta illustrata, oppressa, vindicata esse videatis. His omnibus Catilina cū summa reip. salute, at cum tua peste ac pernicie cūq; eorum exitio qui se tecum omni scelere parricidioq; iunxerunt, proficiscere ad impiū bellum ac nefarium. Tum tu Iupiter qui iisdem (quibus hęc vrbs) auspiciis a Romulo es constitutus, quem statorem huius vrbs atq; imperii vere nominamus, hunc & huius socios a tuis aris ceterisq; templis, a te ctis vrbs, a moenibus, a vita fortunisq; omnium arcebis. Et homines bonorum amicos, hostes patrię, latrones Italię, scelerū foedere iter se ac nepharia societate coniunctos, eternis suppliciis viuos mortuosq; mactabis.

Finit prima inuectiua Tuli in Catilinam.

Incipit secunda habita in concione post fugam eius.

Eandem aliquando Quirites. L. Catilinam furem audacia, scelus anhelantem, pestem, patrię, nefarie morientem, vobis atq; huic vrbi ferrum flānamq; minitantem, ex vrbe vellefecinus vel eniſimus vel ipſum egredientem profecuti ſumus verbis. Abiit, exceſſit, euasit, erupit. Nulla iam perniciēs a monſtro illo atq; prodigio moenibus ipſis intra moenia cōparabitur. Atq; hunc quidem vnum huius belli domeſtici ducem ſine controuerſia vicimus. non enim iam inter latera noſtra ſica illa verſabitur. Non in campo, non in foro, non in curia: non deniq; intra domeſticos parietes pertimeſcimus: loco ille motus eſt cum eſt ex vrbe depulſus. palam cū hoſte, nullo impediēte bellum iuſtū geremus. Sine dubio perdidimus hominem, magnifice vicimus, cum illum ex occultis inſidiis in apertum latroniciū conſeci-

mus. quia vero non cruetum micronē vt voluit extulit q̄ vniis nobis
egressus est: q̄ ei ferrū de manibus extorsim?: q̄ incolumes ciues: stātē
q̄ vrbē reliquit, quo tādē mōerore illū esse afflictu & profligatū puta
tis? Iacet ille prorsus prostatuq; est Quirites, & se percussū atq; abie
ctu esse sentit & torquet oculos profecto sepe ad hanc vrbē quā ex suis
faucibus esse luget ereptā. Que quidē mihi letari videtur, q̄ tantā pestē
euomuerit forasq; piecerit. At si quis est talis quales esse omnes opor
tebat, qui in hoc ipso in quo exultat & triūphat (vt ne oratio mea me
vehementer accuset) accusat q̄ tam capitālē hostē non cōprehenderim
potius q̄ emisim, non est ista mea culpa, sed tēporū. Interfectū esse
Luciū Catilinā & grauiſſimo supplicio affectū iā pridē oportebat. Id
a me & mos maiorū, & huius imperii ſeueritas & R. P. postulabat. Sed
q̄ multos fuiſſe putatis/ qui (que ego deſerrē) non crederent. q̄ multos
qui propter ſtultitiā non putarent: q̄ multos qui etiā defenderēt: q̄
multos qui propter improbitatem fauerent? At ſi illo ſublato depellā
vobis omne periculū iudicārē iā pridē ego. L. Catilinā non modo in
uidiē meq; verū etiā vitē periculo ſuſtulſſem. Sed cum viderem ne vo
bis quidē omnibus re etiam probata ſi illum (vt erat meritū) morte
mulcāſſem, fore vt etius ſocios inuidia oppreſſis perſequi nō poſſem:
rem hūc deduxi vt tum palam pugnare poſſetis cum hoſtem aperte vi
deretis. Quem quidē ego hoſtem Quirites q̄ vehementer foris eſſe
timendum putem licet hīc intelligatis q̄ etiam moleſte fero q̄ ex vr
be parum comitatus exterit. Vtinam ille omnes ſuas copias ſecum edu
xiſſet. Tongiliū mihi eduxit, quem amare in prętexta calumniā cœ
perat. Publiciū & Numaciū, quorum q̄s alienū contractū in
popinā, reip. nullum metum afferre poterat, reliquit, quos viros: quā
to alieno creſ: quā valentes: quā nobiles? Itaq; ego illum exercitū ex
aratum ex Gallicanis Legionibus: & hoc delectū quem in Agropice
no & Gallico. Q. Metellus habuit: & his copiis quæ a nobis quotidie
comparantur, magnopere contēno, collectū ex ſenibus deſperatis,
ex agreſti luxuria ex ruſticis decoſtoribus, ex his qui vadimonia deſe
rere q̄ illum exercitū maluerunt. quibus ego non modo ſi acie exer
citus noſtri, verū etiā ſi prætoris edictū oſtendero, occident eos
quos video volitare in foro, quos ſtare ad curiam, quos etiam in ſenatū

venire, qui nitent vnguentis, qui fulgent purpura Mallē secū suos milites eduxisset. Qui si hic permanent, mementote non tā exercitū illum esse nobis q̄ hos qui exercitū deseruere pertinescendos. Atq; hoc etiā sunt timendū magis, q̄ quid cogitent me scire sentiunt, neq; tamē permouentur. Video cui sit Apulia attributa, quis habeat etruriam, quis agrū pīcenū, quis Gallicū, quis sibi has vrbānas insidias cedis atq; incendiorum depoposcerit. Omnia superioris noctis consilia ad me delata esse sentiunt. Patefecit in senatu hesternō. Catilina ipse pertinuit, p̄tinuis profugit: hi quid expectant? Ne illi vehementer errant si illā meā pristinā lenitatē perpetuā sperant futurā: Quod expectaui iā sum affectus vt vos omnes aperte factā esse coniurationē contra remp. videre tis: nūc vero si quis est qui Catilinē similis cū Catilina sentire nos putet. Non est iam lenitatis locus, seueritatem res ipsa flagitat. Verū etiam nunc concedā, exeant, proficiscantur, ne patiantur desiderio suo Catilinam miserū tabescere, demonstrabo iter. Aurelia via profectus est: si accelerare volent, ad vesperā consequentur. O fortunata remp. si quidem hanc sentinam huius vrbis eiecerit, vno me hercle exhausto Catilina: releuata mihi & recreata resp. videtur. Quid enim malī aut sceleris fingi aut excogitari poterit quod non ille conceperit? Quis tota Italia veneficus, quis gladiator, quis latro, quis sicarius, quis parricida, quis testamentorum subiectō, quis circūscriptor, quis ganço, quis nepos: quis adulter, q̄ mulier infamis, quis corruptor iuuetutis, q̄ corrupt⁹, quis p̄dit⁹ inueniri potest q̄ secū Catilina nō familiarissime vixisse fateat⁹? Quē cedes p̄ hosce annos sine illo facta est: quod nefariū stuprū non per illū? Iā vero quē tantā in vllō vnq̄ homīne iuuetutis illecebra fuit: quanta in illo qui alios ipse amabat turpissime, aliorū amorī flagitiosissime seruiebat. Aliis fructū libidīnū, aliis mortē parentū: non modo impellendo verū etiā adiuvando pollicebatur. hic vero q̄ subito nō modo ex vrbe, verū etiā ex agris ingentē numerū hominū perditōrū collegerat. Nemo nō Romē modo, sed in vllō angulo totī Italiē oppressus & alieno fuit quē nō ad hoc incredibile sceleris fced⁹ acciverit. Atq; vt ei⁹ diuersa studia dissimili ratione p̄spicere possitis nemo est iludo gladiator: paulo ad facin⁹ audacior quisē nō intīmū Catilinē esse fateatur. Nemo in scēna leuior & nequior, qui se non ei⁹dem pro

pe sodalem fuisse cōmemoret. Atq; idem tamen stuprorum & scelerū
 exercitatione assuefactus frigore, & fame, & siti, & vigiliis perferens
 dis, fortis ab istis prædicabatur cum industrię subsidia, atq; virtutis in-
 strumenta in libidinem audaciamq; consumerentur. Hunc vero si secu-
 titerunt sui comites, si ex vrbe exegerint desperatorum hominum fla-
 gitiosi greges, o nos beatos, o rempublicam fortunatam, o præclaram
 laudem consulatus mei. Non enim iam sunt mediocres hominum libi-
 dines, non humane ac tolerandę audacię: nihil cogitant nisi cędes, nisi
 incendia, nisi rapinas: patrimonía sua profuderunt, fortunas suas obli-
 gurierunt. Res eorum iam pridem, fides nuper deficere cepit. Eadem ta-
 men illa (quę erat in abundantia) libido manet. Quod si in vinis & alea
 comestationibus solum & scorta quęrerent: essent quidem illi despe-
 randi, sed tamen essent ferendi. Hoc vero quis ferre possit homines in-
 ertes fortissimis viris insidiari: stultissimos prudentissimis, ebriosos so-
 briis, dormientes vigilantibus: Qui mihi accubantes in conuiuiis cō-
 plexi mulieres impudicas, vino languidi, cōferti cibo, fertis redimitti,
 vnguentis oblití, debilitati stupris, eructant sermonibus suis cędē bo-
 norum atq; vrbis incendia: Quibus ego confido impendere fatū ali-
 quod & poenā iam diu improbitati, nequitia, sceleri, libidini debitā
 aut instare iam plane, aut certe appropinquare, quos si meus consulatus
 (quoniam sanare non potest) sustulerit, non breue nescio quod tem-
 pus sed multa sæcula propagauit reip. Nulla enim natio est quam per-
 tinescamus. Nullus rex qui bellum populo Romano facere possit: om-
 nia sunt externa vnus virtute terra mariq; pacata, domesticum bellum
 manet. Intus insidię sunt. Intus inclusum periculum est. Intus est hos-
 tis. cum luxuria nobis, cum amentia, cum scelere certandum est. Huic
 ego bello me ducem profiteor, qui reip. causa suscipio inimicitias per-
 ditorum hominum. Quę sanari poterunt, quacunq; ratione sanabo:
 quę refecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare. proinde
 de aut exeant, aut quiescant: aut si in vrbe & in eadem mente perma-
 neant, ea que merentur expectent. At etiam sunt qui dicant Quirites
 in exilium a me electum esse Catilinam, quod ego si prosequi possem
 istos ipsos eicerem, qui hæc loquuntur. homo enim videlicet tūnicus
 aut etiam permodestus vocem consulis ferre nō potuit. Simul atq; ire

in exilium iussus est, paruit. Qui ut hesternio die cum domi meę pene interfectus essem, senatum in eodem Iouis statoris vocauit, rem omnem ad P. C. detuli quo cum Catilina venisset, quis eum senator appellauit? quis salutauit? quis deniq; ita non aspexit ut perditum ciuē, ac non potius ut importunissimum hostem? Quia etiam principes eius ordinis partem illam subfelliorum ad quam ille accesserat nudam atq; inanem reliquerunt. Hic ego vehemens ille consul (qui verbo ciues in exilium eicio) quęsiui an Catilina in nocturno conuentu apud M. Leccam fuisset, nec ne. Cum ille homo audacissimus conscientia conuictus primo reticisset: patefeci cętera, quid ea nocte egisset, quid in proxima constitutusset, quemadmodum esset ei ratio totius belli descripta docui. Cum hesitaret, cum cunctaretur quęsiui quid dubitaret proficisci eo quo iam pridem pararat, cum arma, cum secures, cum fascēs, cum turbas, cum signa militaria, cum aquilam illam argenteam (cui etiam ille sacrarium scelerum domi suę fecerat) scirem esse premissam. In exiliū eiciebam quem ingressum in bellum esse videbam: Etenim credo Manlius ipse Centurio qui in agro Fesulano castra posuit bellū populo Romano suo nomine indixit. & illa castra nunc non Catilinam ducem expectant. & ille eiectus in exilium se in massiliam (ut aiunt) non in hęc castra conferet. O conditionem miseram non modo administrandę verum etiam reipū. conseruandę. Nunc si Catilina consiliis, laboribus, periculis meis circumclusus ac debilitatus subito pertinuerit, sententiam mutauerit, deseruerit suos, consilium belli faciendi abiecerit, ab hoc cursu sceleris & belli iter ad fugam atq; in exilium conuerterit: non ille spoliatus a me armis audacię, non obstupefactus ac perterritus mea diligentia, non de spe conatuq; depulsus: sed indemnatus, innocens, in exilium eiectus a consule vi & minis esse dicitur: Et erunt qui si hoc fecerit non illum improbum sed miserum, me non diligentissimum consulem sed crudelissimum existimare velint. Est mihi tanti Quirites huius inuidię falsę atq; iniquę tempestatem subire, dūmodo a vobis huius horribilis belli ac nefarii periculum depellatur. dicatur sane eiectus a me dūmodo eat in exilium esse. Sed (mihi credite) non est iturus. Nūq; ego a diis immortalibus optabo Quirites inuidię meę leuandę causa. vt. L. Catilinam ducere exercitum hostium atq; in armis volitare au

diatis, sed tri-duo audietis. Multoq; magis illud timeo, ne mihi sit in-
uidiosum aliquando qd illum emiserim potius, qm qd eiecerim. Sed cum
sunt homines qui illum cum profectus sit electum esse dicant fidem si in-
terfectus esset quid dicerent? Quamqm isti qui Catilinam Massiliam ire
dicunt num tam hoc queruntur qm verentur. Nemo est istorum tam
misericors, qui illum non ad Manlium qm ad Massilienses ire malit. Il-
le autem sine me Herce hoc quod agit nunqm antea cogitasset, cum la-
trocinantem se interfici mallet qm exulem vivere. Nunc vero cum ei ad
huc nihil ppter ipsius voluntatem cogitationemq; acciderit nisi qd vi-
uis nobis Roma profectus est, optemus potius vt eat in exilium qm que-
ramur. Sed cur tam dnu de vno hoste loquimur, & de eo hoste qui ia
se se fatetur hostem? & quem quia (quod semper volui) murus interest:
non timeo. de his qui dissimulant, qui Romę remanent, qui nobiscu
sunt nihil dicimus. Quos quidem ego si vilo modo fieri posset, non
tam vlcisci studeo qm sanare sibi ipsos placare respu. Neq; id fieri quas-
re non possit, si me audire volunt intelligo. Exponam vobis Qui-
rites ex quibus gradibus hominum iste copię comparentur: deinde
singulis medicinam consiliu atq; opis mee (si quam potero) afferam.

Vnum genus est eorum qui magno in cre alieno maiores etiā pos-
sessiones habeant quaru amore adducti nullo modo dissolui possunt.
Horum hominum species est honestissima: sunt enim locupletes, vo-
luntas eorum & causa impudentissima. Tu agris, tu edificiis, tu argen-
to, tu familia, tu rebus omnibus ornatus & copiosus sis & dubites de
possessione detrahare, acquirere ad fidem? Quid enim expectas bel-
lum? quid in vastatione omnium tuas possessiones sacrosanctas futur-
as putas? An tabulas novas. Errant qui ista a Catilina expectant: meo
beneficio tabule nouę proferentur verum etiā auctionarię. Neq; eni
isti q possessiones habet alia ratione salui esse vlla possunt quod si ma-
turi facere voluissent, neq; id qd stultu est certare cu vsuris fructibus
pdioru, & locupletiorib; his & meliorib; ciuib; vteremur. Sed hosce
homines minime puto ptimescedos: q aut deduci sentetia possut, aut
si pmanebut magis mihi vident vota facturi cotra republica qm arma
laturi. Alteru gen; est coru q quaqm pmunt cre alieno, dominatio-
ne tamē expetut, reru potiri volut: honores quos quieta resp. desperat

pturbata cōseq se posse arbitrant. Quibꝫ hoc præcipiendū videtꝫ, vnū
 scilicet & idē reliquis omnibꝫ vt desperet se id quod conantꝫ cōsequi
 posse. Primū omnium meipsum vigilare. adesse. providere reip. Deinde
 magnos animos esse in bonis viris & magnā concordia maximā mul-
 titudinē: magnas præterea copias militū, deos deniqꝫ imortales huic in-
 iuncto populo clarissimoqꝫ iperio pulcherrimę vrbis contra tantā vi scē-
 leris præsentis auxiliū esse laturos: qꝫ si iā sint (id quod sumo furore cupi-
 unt) adepti, nū cinere vrbis & sanguine ciuiū scelerata ac nefaria cē-
 de cupiunt se consules aut dictatores, aut etiā reges sperant futuros! Nō
 vident id se cupere, quod si adepti sint, fugitiuo alicui aut gladiatori cō-
 cedi sit necesse! Tertiū genus est etate iā affectū: sed tamen exercita-
 tione robustū. Qua ex gente ipse Manlius cui nunc Catilina succedit
 Hi sunt homines ex iis Colonis quas fœulis sylla constituit, quas ego
 vniuersas esse ciuiū optimorū & fortissimorū virorū sentio. Sed tamē
 hi sunt Coloni qui se insperatis ac repentinis pecuniis sumptuosius in-
 solentiusqꝫ iactarunt. Hi dū edificant tanqꝫ beati, prædiis, lecticis, fami-
 liis magnis, conuiuiis apparatis delectantur: in tantū es alienū incide-
 runt vt si salui esse velint sylla sit his ab inferis excitandus. Qui etiā nō
 nullos aggresses homines tenues atqꝫ egentes in eadē specie illā rapina-
 rū veterū ipulerunt. quos ego Quirites in eodē genere prædatorū di-
 rectorūqꝫ pono. Sed eos hoc moneo: desinant furere & proscriptio-
 nes dictaturasqꝫ cogitare. Tantus eni illorū tēporū dolor iniustus est ci-
 uitati, vt iā ista non modo homines sed ne pecudes quidē passurę mihi
 videantur. Quartū genus est sanę variū & mixtū & turbulentum,
 qui sãpridē premuntur, qui nūqꝫ emergunt, qui parti inertia parti
 male gerendo negotio, parti etiā sũptibus in vetere alieno cre. vacillāt
 qui vadimonis iudiciis p̄scriptionibꝫ bonorū defatigati, per multi &
 ex vrbe, & ex agris se in ista castra conferre dicunt. Hosce ego non tā
 milites acres qꝫ iustiores lētos esse arbitror. Qui hoies p̄mū sistare nō
 possūt, corruāt. Sed ita vt nō mō ciuitas, sed ne vicini qdē p̄ximi senti-
 ant. Nā aliud nō itelligo quā obrē si viuere hōeste nō possūt p̄ire turpi-
 ter velint, aut cur minore dolore perituros secū multos, qꝫ si soli pereāt
 arbitrant. Quintū genus est parricidarū sicariorū: deniqꝫ omnium
 flagitiosorū. qꝫ ego a Catilina nō reuoco. Nā neqꝫ ab eo diuelli possūt,

& pereant sane in latrocinio quoniam ita sunt multi ut eos carcer capere non possit. Postremum autem genus est non solum numero, verum etiam genere ipso & vita (quod proprium est Catilinæ) de eius delectu immo vero de eius complexu ac sinu: quos pexo capillo nitidos aut imberbes aut bene barbatos videtis manicatis & talibus tunicis, velis amictos non togis, quorum omnis industria vite vigilandi labor in antelucanis scenis exprimitur. In his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, omnes impudici versantur. Hi pueri tam lepidi ac delicati quidem non solum amare & amari neque cantare & saltare sed etiam sicas vibrare & spargere venena didicerunt, qui nisi exeant, nisi pereant etiam si Catilina perierit scitote hoc in repu. seminarium Catilinarium futurum. Veruntamen quid sibi isti miseri volunt? Num suas mulierculas sunt ducturi in castra? Quemadmodum autem illis carere possunt his præsertim iam noctibus? Quo autem pacto illi apenninū atque illas pruinas ac niues perferent nisi idcirco se facilius hyemem toleraturos putent quod nudi in conuiuiis saltare didicerunt? O bellum magnopere pertimescendum, cum hanc sit habiturus Catilina scortorum cohortem prætoriam. Instruite nunc Quirites contra has tam præclaras Catilinæ copias vestra præsidia vestrosque exercitus & primum gladiatori illi confecto & faucio consules imperatoresque vestros opponite. Deinde contra illam naufragorum eiecram & debilitatam manum florem totius Italiæ ac robur educite. Iam loca vrbes Coloniarum & municipiorum respondebunt Catilinæ cum uilis siluestribus. Neque ego ceteras copias, ornamenta, præsidia vestra cum illius latronis inopia atque egestate conferre debeo. Sed omissis his omnibus rebus quibus nos suppeditamur eget ille senatu, equitibus, Romano erario: populo vrbe vestigalibus cuncta Italia, prouinciis omnibus exteris nationibus. Si inquam his omnibus rebus omissis causas ipsas quæ inter se configunt contendere velimus ex ipso quod valde illi iaceant intelligere possimus, ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia, hinc pudicitia, illinc stuprum, hinc fides, illinc fraudatio, hinc pietas, illinc scelus, hinc constantia, illinc furor, hinc honestas, illinc turpitudine, hinc continentia, illinc libido, denique equitas temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, luxuria

ria, ignauia, temeritate cum viciis omnibus. Postremo copie cum egestate, bona ratio cum perditamens sana cum amētia, bona deniq; spes cum omnium rerum desperatione configunt. Huiusmodi igitur certamine ac praelio. nonne etiam si hominum studia deficiant, diu ipsi immortales cogent ab his præclarissimis virtutibus tot & tanta vitia susperari? Quæ cum ita sint Quirites vos (quemadmodum antea iam dixi) vestra testa custoditis vigiliisq; defendite. mihi quidem vt vrbis sine vestro metu ac sine vlllo tumultu satis esset præsidii. consultū atq; prouisum est. Coloni omnes municipesq; vestri certiores a me facti de hac nocturna excussione Catilinæ facile suas vrbes finesq; defendent. Gladiatores (quam sibi ille maximam manum & certissimam fore putauit) quāq; meliore animo sunt quā pars patritiorum: potestate tamen nostra continebuntur. Q. Metellus quem ego prospiciens hoc, in agrū picemum Gallicanum præmisi, aut opprimeret hominē, aut omnes ei⁹ motus conatusq; prohibebit. Reliquum autem de rebus constituēdis: maturandis, agendis, iam ad senatum referemus, quem vocari videtis. Nunc illos qui in vrbe remanserunt atq; adeo contra tempus, vrbis salutem omniumq; nostrum in vrbe a Catilina relictī sunt quāq; sunt hostes: tamen (quia nati sunt ciues) monitos eos etiam atq; etiam volo. mea lenitas si cui solutio visa est expectauit hoc vt id quod latebatur eruperet. Quod reliquum est iam non possum obliuisci meam hanc esse patriam: me horum esse consulem. mihi aut cum ipsis viuendum aut pro his esse moriendum. Nullus est portę custos, nullus insidiator vię. si qui exire volunt consulere sibi possunt. Qui vero in vrbe commouerit: cuius non modo factum sed inceptum vllum conatum ve contra patriam deprehendero, sentiet in hac vrbe esse consules vigilātes: esse egregios magistratus. esse fortem senatum, esse arma, esse carcerē quē vindicem nefariorum ac manifestorum scelerum maiores nostri esse voluerunt. Itaq; hæc omnia sic agentur Quirites, vt res maxima minimo motu pericula summa nullo tumultu bellum intestinum ac domesticum post hominum memoriā crudelissimum & maximum me vno togato duce & imperatore sedetur. Quod ego sic administrabo Quirites (si vlllo modo fieri potest) ne improbus quidem quisq; in hac vrbe poenā sui sceleris fufferat. Sed si vis manifestę audacię, si in

Marci Tullii Cicero. In Lucij Sergij Catilinā Inue. II.
pendens patrię periculum me necessario de hac animi lenitate deduxerit, illud perficiam profecto quod in tanto & tam insidioso bello vix optandum videtur, & ne quis bonus intereat paucorumq; poena vos iam omnes salui esse possitis. Quę quidem ego neq; mea providentia, neq; humanis consiliis fretus polliceor vobis Quirites, sed multis & non dubiis deorum immortalium significationibus quibus ego ductus in hanc spem sententiamq; sunt ingressus. qui iam non procul ut quondam solebant ab externo hoste atq; longinquo sed hic praesentes suo numine atq; auxilio sua templa atq; vrbis tecta defendent. Quos vos Quirites precari, venerari, atq; implorare debetis ut quam urbem pulcherrimam, florentissimam, potentissimamq; esse voluerunt, hanc omnibus hostium copiis terra mariq; superatis, a perditis finorum ciuium nefario scelere defendant.

Deo gratias.

Impressum & absolutum est hoc preclarum opus,
in complutensi academia. xxiii, kal. Septē-
bris, per egregium virum Michaelē
de Guia, typicę artis sollertissi-
mum. Correctum & a vi-
tiis tersum per magi-
strū Ioannē de
Angulo.

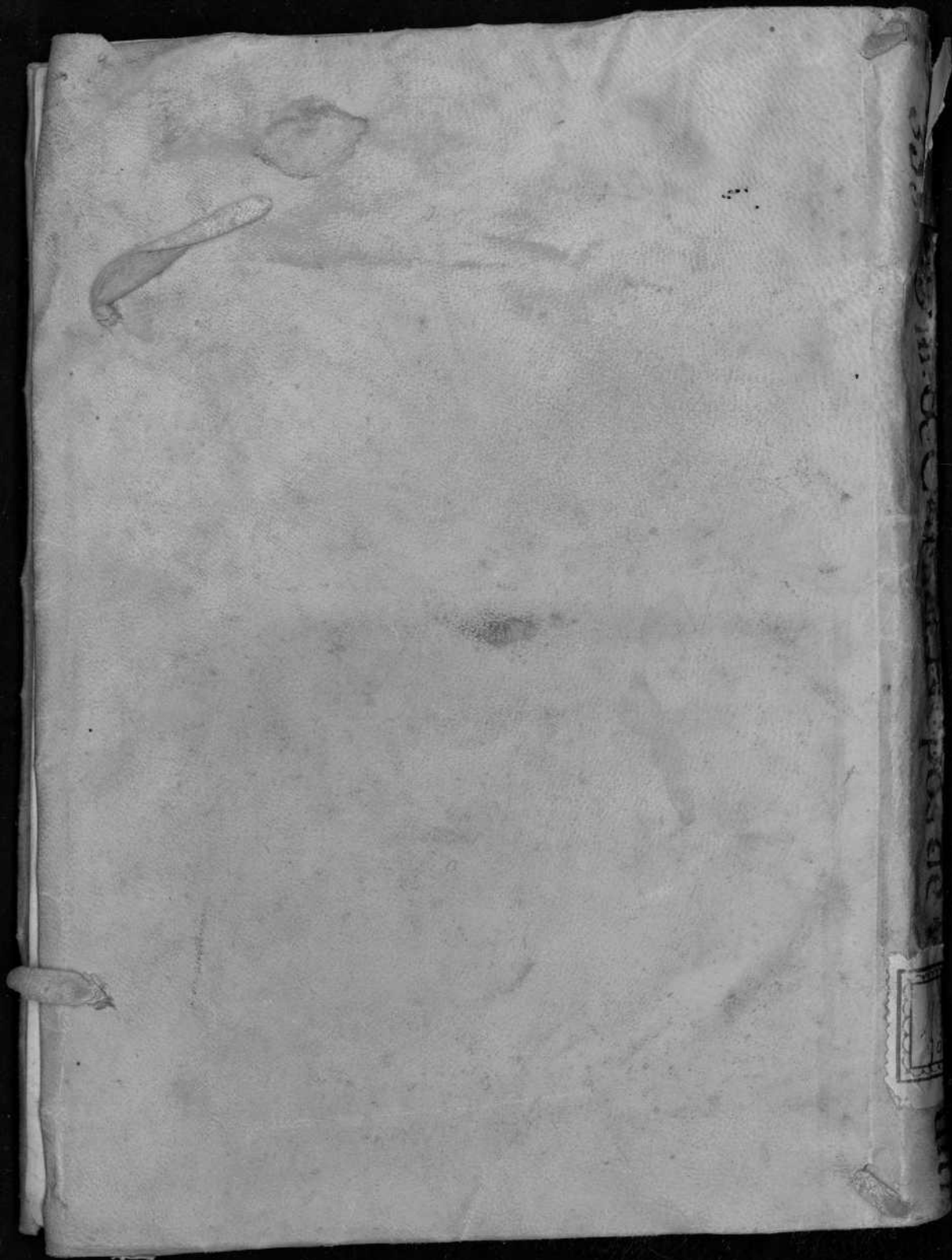

~~it~~

Adminus consequens. est ut non
feram molestias tuas Petre

Foram multum in hoc loco
Adhuc in hoc loco in hoc loco

Signat. Top

Est.

Falt

Num.

1100
3970

1100
3970

1100
3970